

**קונטרס
במעלת ובעבודת
יום ט"ו באב
ועבודת חודש אלול**

כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'
במעלת ובעבודת יום חמשה עשר באב ואילך
והכנה לקראת הימים הנוראים

נסדר ונערך משיחות מוסר
שנאמרו במקהלות על ידי הגאון הגדול
רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת 'כף החיים'

יצא לאור מהדורה ראשונה ט"ו באב תשע"ז לפ"ק
מהדורה שניה מורחבת - ט"ו באב תשפ"ב לפ"ק

עה"ק ירושלים תובב"א

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmail.com

כל הזכויות שמורות
אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות ותיקונים יתקבלו בשמחה
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548542164

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמות

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימני	יפה בת עליה
שמעון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימני בת חנה	מרגלית בת סימני
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
תנצב"ה		

...

הלימוד בחוברת זו מוקדש לרפואת

מרדכי בן מורווריד אסנת
מיכל בת אסתר
אל נא רפא נא להם

...

חוברת זו יוצאת לאור עולם

להצלחת התורם ובני ביתו הי"ו

ברוחניות ובגשמיות

יהי רצון שימלא השי"ת כל משאלות לבם
לטובה ולברכה

ולהצלחת החתן

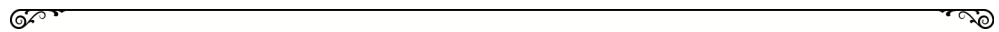
הבה"ח דוד בן ענת רוח הי"ו

שיעלה הזיווג יפה יפה יפה

ויזכה להקים ביתו על אדני התורה והיראה
ברוב נחת ושמחה וכל טוב סלה אמן

מפתחות

טו	שיחה א' - ט"ו באב	
טו	לשמוע את הדברים	
טו	לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב ויום הכיפורים	
טז	אין שמחה יותר מאשר הקירוב לבורא יתברך	
טז	יום הכיפורים הוא יום שמחה	
טז	סיבת הדבר שיום הכיפורים נקבע ליום מחילה וכפרה	
טז	התורה מכפרת	
יז	תורה מטהרת ליבן וכליותיהם של ישראל	
יז	צפייה ליום הכיפורים יום המחילה	
יז	צריכים להתכונן כבר מהיום להגיע מוכנים כראוי יום הכיפורים	
יח	יום שפוסקין בו מלכרות עצים למערכה	
יח	כריתת עצים למערכה	
יח	תש כוחה של חמה	
יח	הקריבהו נא לפחתך	
יט	לקיים המצוות בהידור	
יט	מתלמידיו של קין	
יט	מזוזה הכי זולה	
כ	המזוזה שומרת על האדם	
כ	מכאן המקור לסעודת "סיום מסכת"	
כא	דברי רבינו גרשום בביאור השמחה של יום ט"ו באב	
כא	מיום ט"ו באב יכלו לשבת ולעסוק בתורה יותר	
כא	כמה מעם ישראל וכמה זמן היום עסוקים בכריתת עצים למערכה?	
כב	בשביל קבוצה קטנה שיושבים לעסוק בתורה קובעים יום טוב לכלל ישראל!	
כב	יקרת ומעלת תלמוד תורה	
כב	ת"ח אחד בין ארבעים אלף איש	
כג	להתאמץ במיוחד בדברים האלה	
כג	מכתב החפץ חיים לבעלי בתים שלומדים 'רק' ארבע שעות ביום	
כג	ניצול הזמן לתורה ועבודת ה'	
כד	מעלת יום ט"ו באב במה שהיה ריבוי תורה ביום הזה!	

כד	דמוסיף - יסיף, ודלא מוסיף --
כה	אוי להם לבריות מעלבונה של תורה
כה	עלבונה של תורה הוא שיכול לעסוק בתורה ואינו עוסק בה!
כה	שהכל יהיה רק לצורך תורה
כו	והיה עקב תשמעון
כו	שלא לזלזל מצוות שאדם דש בעקביו
כו	הטעם שדוד המלך ע"ה חשש מהעבירות ה'קלות' יותר מה'חמורות'
כו	מאויבי תחכמי
כו	לדעת ולשנן מי הוא ה'אויב' של שהאדם!
כה	הכר את האויב!
כה	מתייעץ עם היצר הרע
כה	אתה ישן לו - והוא ער לך!
כה	עיקר כוחו של היצר הרע לעורר ספיקות ושאלות
כט	המתגבר - הקב"ה עוזרהו לנצח
כט	לא להסיח דעת ממלחמת היצר
כט	המלחמה הגדולה - מלחמת היצר!
כט	היצר אכזר ואינו נכנע לעולם
ל	ללמוד ענוה מיצר הרע
ל	ללמוד לדבר בנחת מהיצר
לא	נלמד מהיצר הרע שמתאמץ שאדם יהיה 'דש בעקביו' עד כמה חמור הדבר
לא	תחילת מפלה - תרדמה
לא	שלמות בקיום המצוות
לב	מלבין פני חבריו ברבים אין לו חלק לעולם הבא
לב	טעם הדבר שעונש המלבין פני חבריו חמור מההורג חבריו
לג	כיון שנכשל בזה פעם אחר פעם עונשו חמור
לג	לתת את הדעת על הדברים של ה'מה בכך'
לג	כוחו של החוט משי
לד	מעלתה של כל מצוה 'קטנה'
לד	אין אתה בן חורין להתבטל מן התורה
לד	תפלה כמצות אנשים מלומדה
לה	ואני ברוב חסדך אבוא ביתך
לה	יש חתן בשני וחמישי בבית הכנסת
לה	אדם יבחן את עצמו: איך הייתה התפלה ביום ט"ו באב?

לה.....התחנונים בימי שני וחמישי.

לו.....מצות שאדם דש בעקביו.

לו.....הרפואה לזה - לימוד מוסר!

שיחה ב' - ט"ו באב.....לו

לו.....לא היו ימים טובים לישראל כיום ט"ו באב וכיום הכפורים.

לה.....השמחה ביום ט"ו באב על שהתווספה תורה בקרב ישראל.

לט.....מאן דמוסיף - יוסיף.

מ.....יציאתו של רבי אליעזר בן הורקנוס מבית אביו לשיבה.

מב.....מסירות נפשו של רבי אליעזר על התורה.

מג.....עלייתו של הורקנוס לירושלים וגדלותו של רבי אליעזר.

מה.....מידותיו ומעלותיו של רבי אליעזר בן הורקנוס.

מז.....המוסר והלקח שלמד רבי אליעזר מהזבלים והתבנים.

מט.....כל העוסק בתורה הרי זה מתעלה.

נא.....תלמידו של החתם סופר שעלה והתעלה לגדול בישראל.

נב.....כפי הכנת לב האדם לתורה כך יזכה להשגת התורה.

נד.....חביבותם ומסירות נפשם של חכמי ישראל לתורה הקדושה.

שיחה ג' - עבודת חודש אלול.....נו

נו.....'אלול' מלשון 'ריגול'.

נו.....מעלת ותועלת המקבל על עצמו לימוד 'מוסר'.

נו.....העיקר הוא 'שמיעת הלב'.

נו.....'ברגע קטון יצא מאפילה לאור גדול'.

נו.....'וילכו ויעשו בני ישראל'.

נו.....'צידק נפשו בשעה קלה'.

נח.....שמיעת התוכחה ודברי המוסר.

נט.....החסד הגדול שניתן לנו את חודש אלול.

נט.....'מלך במשפט יעמיד ארץ'.

ס.....ארבעים ימי רצון.

סא.....הזהירות בעבודה בחודש אלול.

סא.....מעלת ה'תשובה' בחודש אלול.

סא.....צפייה ליום ה'כיפורים'.

סב.....צריכים להתכונן להגיע מוכנים כראוי ליום הכיפורים.

סב	הנני נשפט אותך על אומרך לא חטאתי'
סב	אמרך - בלבך
סב	וידוי מעומקא דלבא
סג	'על חטא שחטאנו לפניך בוודוי שפתיים'
סג	'לבבן יבין - ושב ורפא לו'
סג	דבר ראשון ב'תשובה' הוא ה'חרטה'
סג	'רע ומר עזבו את ה'
סד	'רחיקך יאבדו'
סד	השכר הנצחי - קירוב לקב"ה
סד	מעשה 'אלישע אחר'
סה	השתדלותו של רבי מאיר עבור אלישע
סה	רבי מאיר הכניס את אלישע לגהינום
סה	רבי יוחנן הכניס את אלישע לגן עדן
סה	מעל מאה שנה נידון בגהינום!
סו	כל כך השתדלו להכניסו לגהינום
סו	חומר עונש הגהינום כשבעים שנות יסורי איוב בעולם הזה
סו	כדאי היה להכניסו לגהינום - כדי שיגיע אל התכלית
סז	עיקר הקלקול זה הריחוק מהשי"ת
סז	עונש על כל עוון
סז	חומר החטאים
סז	לחיות ולהמחיש את מעשה האחים ויוסף
סז	הנהגת יוסף עם אחיו במצרים
סח	'ויחרדו איש אל אחיו'
סח	'בגדול החל ובקטן כילה'
סט	כעסו של יהודה וחששו של יוסף
סט	'לא נשאיר בהם איש'
סט	'מוטב שאתוודע להם ואל יחריבו את מצרים'
סט	משמע שלו היה ביכולתו היה יוסף ממשיך לייסר את אחיו
ע	הנהגת יוסף מאהבתו לאחיו
ע	כוונת יוסף למרק עוון אחיו במכירתו
ע	ייסוריו של יהודה ושל שאר האחים קודם לזה
עא	מכירת יוסף לדעת האחים הייתה לפי דין תורה
עא	'האלהים מצא את עוון עבדיך!'

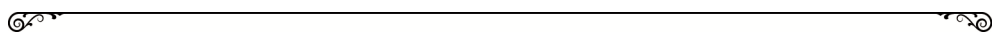
עא	חטא מכירת יוסף 'כחוט השערה'.....
עא	על עונש דק מן הדק כזה - הגיעו כל העונשים המרים הללו.....
עב	עשרה הרוגי מלכות.....
עב	עלילות הדם.....
עב	הכל בעבור חטא דק זה של מכירת יוסף.....
עב	העונש היותר גדול שנכתב בתורה חטאם.....
עג	חומר החטא.....
עג	'כיראתך - עברתך'.....
עג	סיבת חומר החטא.....
עד	מעשה רבי ישמעאל ברבי יוסי ואבדן.....
עד	עונשו של אבדן.....
עד	'ברוך רחמנא דכספיה לאבדן בהאי עלמא'.....
עה	ייסוריו הנוראים של אבדן.....
עה	גודל החטא.....
עה	התביעה היא על שלא מכירים ומבינים עומק החטא.....
עה	מעשה על הגאון רבי אפרים הכהן זצ"ל.....
עו	חומר ה'פגם' בכל עבירה.....
עו	כל אחד מכיר נגעי לבבו.....
עז	קנאה ותאוה וכבוד.....
עז	תשובה על מידות רעות.....
פ	'הבלי הזמן'.....
פא	חטא העגל.....
פא	החוטאים בחטא העגל.....
פא	בקשת משה רבינו ע"ה מחילה בעבור עם ישראל.....
פב	אחרי הכל 'חטא העגל' עדיין עושה פירות.....
פב	'וחוטא אחד יאבד טובה הרבה'.....
פב	היסוד לתשובה להכיר בחומר החטא.....
פב	האדם אינו רואה גודל הנזק מכל חטא.....
פב	מעשה על הגר"א.....
פג	האפשרות לשוב בתשובה 'עד דכדוכה של נפש'.....
פג	שני אופנים בביאור נוטריקון אלול.....
פד	'לא ימצא איחור התשובה זולתי בעמי הארץ'.....
פד	לנצל את ימי חודש אלול.....

פד	הנהגת חודש אלול כ'שעת מלחמה'
פה	להתעורר מ'קול שופר'
פה	חיזוק ב'עסק התורה' באלול
פה	תיקון המידות
פו	ברגע אחד יכול לתקן את כל אשר פגם
פו	מעשה על הגאון רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זצ"ל
פז	מרובה מידה טובה

פח	שיחה ד' - מעלתו של הזריז לשוב בתשובה
פח	אלול בא!
פח	ימים המובחרים לתשובה
פח	ארבעים יום שמשה רבינו ע"ה עלה למרום
פח	'ימי רצון'
פח	החסד הגדול שהודיע לנו הקב"ה על יום המשפט
פט	לנצל את הימים הללו
פט	עת רצון לקבל תשובה על החטאים שעשה בכל השנה
פט	עיקר העבודה על חטאים ב'שוגג'
פט	האפשרות לזכות למדריגה של אהבת ה'
צ	קבלת עול מלכות שמים לפני השינה
צ	ההשכמה בבוקר אחרי שהחליט למסור נפש...
צא	'אני לדודי ודודי לי'
צא	תחילה 'אני לדודי' ורק אחר כך 'ודודי לי'
צא	באלול מרבים בצדקה
צא	שלשת הרמזים כנגד תשובה תפלה וצדקה
צב	תחילה לתקן עניינים של בין איש לרעהו שיהא הצדקה משלו
צב	האם הממון בו קנית המצוה כשר?
צב	צריך שהממון יהיה נקי
צג	שלא יהא סגורו קטגורו
צג	שלא יהא קברו בגול
צג	שובי בתולת ישראל
צג	אהבת השי"ת
צג	תקיעה בשופר בחודש אלול
צד	העבודה בימים אלו

צד	בארבעה פרקים העולם נידון
צה	ציור מוחשי
צו	'כבני אמרנא'
צו	'כמעלות בית מרון'
צו	'כחיילות של בית דוד'
צו	מה החילוק בין שלשת המשלים לביאור 'כבני מרון'
צו	מדוע סדר המשפט שעוברים אחד אחד ולא כולם בבת אחת?
צו	מלך נידון תחילה מקמי דליפוש חרון אף
צו	אין נידונים כולם יחדיו כדי שלא יהיה קטרוג על הצדיקים בעוון הרשעים
צח	המקדים זוכה והמאחר לוקה
צח	ה'כבש' החזק יותר - דוחף ויוצא תחילה
צח	מי שיש לו יותר 'זכויות' הוא דוחק ונכנס תחילה לדין
צח	מעלה בית מרון אינו תלוי אלא בקדימה
צח	המקדים לשוב בתשובה כמה שיותר מוקדם נידון תחילה
צט	הכל תלוי ברצון המלך
צט	'חנותי את אשר אחון וריחמתי את אשר ארחם'
צט	ג' אופנים להיכנס תחילה לדין
צט	לא פשוט להסתמך על ה'זכויות' שיש לנו... ..
ק	'מאי חזית דדמא דידך סומק טפי'
ק	העצה להקדים ולשוב בתשובה
ק	במוצאי כיפור נזכר בראש השנה הבא... ..
קא	קצת על הגאון רבי יצחק בלאזר זצ"ל
קא	קביעות לימוד מוסר שעתיים בכל יום
קא	תענית דיבור מראש חודש אלול
קא	עשרים שעות ביממה לתורה
קב	להבין מהות יום המשפט
קב	אם היו מזמינים את האדם לדין בעולם הזה... ..
קב	חשבון הצרות והמאורעות שארעו בשנה האחרונה
קב	הבהלה מהכרזת ראש חודש אלול

חידושים והערות בעניני ט"ו באב	צה
סימן א - בענין זמן כריתת העצים למערכה	קד
סימן ב - בענין מט"ו באב מאן דמוסיף יוסיף	קז
סימן ג - בענין לימוד תינוקות כל היום כולו ומקצת מהלילה	קט
סימן ד - בענין בנות ירושלים היו יוצאות	קיא

מכתב ברכה

בס"ד י"א מנחם אב תשע"ז ירושלם ת"ו.
יום הילולא של הגאון הצדיק רבי יצחק בלאזר זצ"ל

אבות (פ"ג מכ"ב): "אם אין תורה אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ אין תורה". ולימדנו החסיד רבינו יונה גירונדי ז"ל בפירושו המופלא למסכת אבות (שם): אם אין דרך ארץ אין תורה. רצונו לומר שצריך תחילה לתקן את עצמו במדות ובוזה תשכון התורה עליו, שאינה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מדות טובות, לא שילמוד התורה ואחר יקח לו המדות", ובפירוש ר"י מטולידו ז"ל אבות שם כה כתב בשם רבינו ישראל ז"ל: "כשתראה אדם שאין בו דרך ארץ, אל תשאל אם הוא בעל תורה, כי בודאי אינו, כי התורה עם טוב המידות נקשרים הם" עיין שם.

והגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו הכתוב לחיים תהלים (קי"ט ב' דקס"א ע"א) הביא דברי רבינו המאירי ז"ל אבות (פרק ה') שכה לימדנו: "כל המידות הרעות והגרועות יכול האדם לתקנם על ידי עסק התורה, כי התורה תלמדהו ותדריכהו בדרך הישר ותרחיקהו ממידות מגונות" ע"ש, ורבינו הגדול החפץ חיים זצ"ל בספרו שם עולם ח"א (פרק כ"א): "התורה עצמה מביאתו לכל המידות [הטובות] זהו באורך הזמן ברוב לימוד בה", ע"ש, וכבר מפורסמים בזה דברות קדשו של גאון ישראל וקדושו רבי ישראל מסלאנט זצ"ל באגרת המוסר דיליה עיין שם נפלאות עוז תורתו ויראתו זיע"א.

הנה היקר שקדן וחשקן בתורה חריף ובקי הבה"ח רבי א"א הי"ו, נפשו אותה ויעש, להוציא לאורה ולזכות את הרבים דברי מוסר ודברי תורה אשר בחסד האל ב"ה וברוב חמלתו עלי זיכני להשמיע במקהלות, וטרח והעלה על גבי הכתב משיעורי בענין ט"ו באב, ואמינא לפעלא טבא יישר וחיליה לאורייתא אמן. [וגם צרפנו בסוף הקונטרס קצת ממה שחנני השי"ת חידושים והערות בעניני ט"ו באב ממה שנדפסו בחיבורי בס"ד].

והנני בתפילה שיעשו הדברים פרי לטובה, ישוטטו רבים ותרבה הדעת, וימצאו הדברים חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם "להרבות את אוהביו יתברך ולמעט את מורדיו" כדברות קדשו של רבינו הגדול החתם סופר זצ"ל (במאמר פיתוחי חותם בראש שו"ת חתם סופר יו"ד) עיין שם דברות קדשו הנפלאים זיע"א.

ואחתום בברכה נאמנה למעלת היקר הנ"ל הי"ו, שיעלה מעלה מעלה בתורה ויראת
שמים טהורה ויהיה שבתו בבית ה' כל ימי חייו והשי"ת ימלא משאלות לבו לטובה
ולברכה לעבודתו יתברך אמן.

בברכה"ת ובתודה מרובה

יעקב חיים סופר

שיחה א' - ט"ו באב

לשמוע את הדברים

בעזרתא ה' יתברך, נראה להזכיר שוב ושוב דברים נחוצים, וכהגדרת הרמח"ל (בהקדמת מסילת ישרים): שאין התועלת הנלקט מזה החיבור - (מסילת ישרים) - בקריאה פעם אחת, אלא בשינון ובהתמדה. וזה כלל גדול במוסר, שתמיד צריכים לחזור ולהזכיר מחדש את הדברים הידועים. הפסוק אומר (ישעיהו נה ג): 'שמעו ותחי נפשכם', 'שמיעה' זה לא רק שמיעת האוזן, (מה שאדם שומע באוזן), גם זה דבר גדול, כי יש - כמו שאמרו בעלי המוסר - שהדיבור יוצא מהפה של המדבר, ולא מגיע לאוזן של השומע.. יש כזו מציאות (זה נאבד בדרך, בכלל לא 'קלט' את הדברים). יש ששומע, אבל צריכים לתרגם את ה'שמיעה' הזו של האוזן לתרגם לשמיעת הלב, הלב צריך לשמוע. ולדאבונו הרב הרבה פעמים אדם שומע, ובאמת רוצה להעביר את הדברים ללב, להשמיע אל ליבו, שיקלוט שישמע, ופתאום הוא שומע הודעה משודרת: 'כל העמדות תפוסות. המתן ותענה לפי התור'. מהלב מישוהו משדר לו: אני שומע שאתה רוצה להשמיע, אבל עכשיו תפוס. תמתין. אחר כך אנחנו נשמע. עד מתי 'אחר כך'? שבעים שנה, מאה עשרים שנה.. ואחר כך כבר מאוחר. ה'לב' תפוס עם 'שמיעות' אחרות, והשמיעה הנכונה שצריך להשמיע אל לבו לא הושמעה ולא נשמעה. וחבל. נראה בעזרת האל לדבר בעניינא דיומא וגם בענין הפרשה.

לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב ויום הכיפורים

כולם יודעים היום היה יום ט"ו באב. אומרת הגמרא במסכת בבא בתרא (קכא.): 'תנן התם (תענית כו:), אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין, שלא לבייש את מי שאין לו'. יש משנה (תענית שם) שהימים היותר טובים שהיו לישראל היו יום ט"ו באב, (היום שלנו), וגם יום הכיפורים.

אומרת הגמרא: בשלמא - בשלום, זה טוב, זה מובן, מדוע אכן - **יום הכפורים** - הוא יום שמחה. למה? כי הוא - **יום סליחה ומחילה**, **יום שנתנו בו לוחות אחרונות** - כמו שידוע (ע' דברים ט יח-יט), שאחרי שישראל חטאו בחטא העגל, היה צריך משה רבינו ע"ה

א. עיקרו על פי סרט הקלטה משיעור פרשת עקב שנת תשע"א, בשילוב הוספות רבות מכמה שיעורים שנאמרו ביום ט"ו באב.

לפייס את הקב"ה, ועלה בראש חודש אלול (ע' פרקי דר"א פרק מז ורש"י ורא"ם עה"ת שם), ושהה בהר ארבעים יום, והקב"ה נתפייס, נתן לו מחדש לוחות אחרונות, וירד הביא אותם לישראל.
- **אלא חמשה עשר באב מאי היא?** מה יש ביום חמישה עשר באב?

אין שמחה יותר מאשר הקירוב לבורא יתברך

יום הכיפורים הוא יום שמחה. למה? כי הוא יום סליחה ומחילה. אדם שעשה עבירה - נתרחק מהבורא. עכשיו יש לו את ה'היכי תימצא' של כפרה וטהרה, שהוא מתקרב מחדש. ואין שמחה יותר מאשר הקירוב לבורא יתברך, זו השמחה היותר גדולה שיכולה להיות! מי שיש לו את הבקשה הזו להיות עבד ה', ולהיות קרוב לקב"ה, מוכרח להיות בשמחה. 'שמח לב מבקשי ה' (תהילים קה ג), מי שהוא בגדר מבקש ה' - הוא מוכרח להיות בגדר 'שמח לב'.

יום הכיפורים הוא יום שמחה

לכן יום הכיפורים שבו מוחלים ומעבירים את כל אשמוטנו, כל מה שאדם חטא במשך השנה האחרונה - ולא רק זה, אלא גם כל מה שעבר במשך כל שנות חייו - ימחלו לו, ויצחצחו אותו, וימרקו אותו מכל חטא ואשמה ופשע ורשע. 'ישאר נקי, זך טהור. איך זה לא יהיה יום שמחה?! אין לך יום שמחה יותר מזה!

סיבת הדבר שיום הכיפורים נקבע ליום מחילה וכפרה

צריכים לשמוע טוב את דברי הגמרא: 'בשלמא יום הכפורים יום סליחה ומחילה, יום שנתנו בו לוחות אחרונות', מי שישומע את לשון הגמרא, מבין גם כן מדוע אכן יום הכיפורים נקבע ליום כפרה, ליום מחילה וסליחה: כיון שהיום הזה הוא 'יום שנתנו בו לוחות אחרונות', נמצא שהוא יום שניתנה בו תורה מחדש. יום שקיבלו בו לוחות פעם שניה. ולכן הוא משמש ליום טהרה. כך הגמרא כורכת וקושרת זה בזה ביחד: 'יום סליחה ומחילה - יום שניתנו בו לוחות אחרונות'. כיון שניתנו בו לוחות אחרונות, זה משמש ליום מחילה וסליחה. זה בא לבאר לנו מדוע ולמה יום הכיפורים הוא יום סליחה ומחילה וכפרה? מהיכן הוא קיבל את הכח העזוז והעוצמה להיות יום מחילה וסליחה? יום שניתנו בו לוחות שניות. כי קיבלנו בו לוחות שניות!

התורה מכפרת

כי התורה מכפרת, כמו שאומר בתרגום אונקלוס על הפסוק (שמות לד ז במדבר יד יח): 'ונקה לא ינקה', "סלח לדתיבין לאוריתיה, ולדלא תיבין לא מזכ". רק למי שחוזר לתורה זה

ינקח. (והוא תלמוד מפורש ביומא פו. וע' הדר יעקב ח"א עמוד קטז, וח"ו עמוד צא ד"ה ועיין). זה הצחצוח, זה המירוק, זה שמסלק כל חטאת וכל עוון וכל זוהמא. זה הכח של יום הכיפורים.

תורה מטהרת ליבן וכליותיהם של ישראל

לשון המדרש (תנחומא (ורשא) פרשת ויקהל סי' ח), הביא את זה בנפש החיים (שער ד סוף פרק לא): תורה מטהרת ליבן וכליותיהם של ישראל. תורה - כפרה, תורה - מטהרת (וע' שיר השירים רבה פ"א סי' ג). אז ממילא נקבע יום הכיפורים ליום סליחה ומחילה, כיון שבו ביום קיבלנו לוחות אחרונות. ימי שמחה.

צפייה ליום הכיפורים יום המחילה

כבר אמר הגאון ר' ישראל סלנט זצ"ל, (ועוד נחזור על זה הרבה פעמים), שאילו היה המלך מכריז פעם בחמישים שנה, שהוא מוחל על כל החובות שחייבים לו, כל המיסים וכל הארנוניות וכל ה'מס הכנסה' ו'מס חטאות' וכו' וכו', - על הכל מוחלין ומעבירין. אדם רק היה שומע את זה - שמח. בלי שזה יהיה הלכה למעשה. רק שומע שיש 'מציאות' כזו, שיוותרו לו על כל החובות, כבר הוא מאושר. קל וחומר כשזה יהיה בפועל. אבל איך הייתה צפייה עצומה: מתי נזכה, מתי נגיע, לאותו יום שבאמת יוותרו על החוב הזה למלך.

אומר ר' ישראל ע"ה, יום הכיפורים זה באמת כך, יום שמוחלים לנו על כל החטאים והעוונות! זה לא חובות ממוניים, עם זה עוד אפשר להסתדר, אבל מוחלין על כל חטאי הנפש. כמה שמחה זה צריך לתת בליבנו!

צריכים להתכונן כבר מהיום להגיע מוכנים בראוי יום הכיפורים

כבר מעכשיו צריך האדם שבמוח שלו תהיה הידיעה הזו. הנה מתקרב ובא יום הכיפורים ברוך ה' - עוד פחות מחודשים ביומא כי האידנא אנחנו נהיה בסוכות (ונשיר 'סוכה ולולב..') - הלוואי שנזכה, הלוואי שנכין עצמינו כהוגן ובראוי להיכנס נכון ליום הזה, ליום מחילה וסליחה, יום שניתנו בו לוחות אחרונות. ואכן נקבע היום הזה ליום שמחה, ליום טוב. 'לא היו ימים טובים לישראל כיום הכיפורים'.

אבל שואלת הגמרא: מה עניינו של חמשה עשר באב? מה כל כך ההתפעלות ש'לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב'? (הדברים ידועים ומפורסמים, אני חוזר על זה כיון שאנחנו נמצאים היום בט"ו באב), אומרת הגמרא כמה וכמה טעמים מדוע אכן יום חמשה עשר באב היה יום טוב לישראל: 'יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה', ועוד כמה טעמים.

יום שפוסקין בו מלכרות עצים למערכה

הטעם שיותר נחוץ לנו כידוע, זה מה שכתוב בסוף (קכא): 'רבה ורב יוסף דאמרי תרוויחו - האמוראים הקדושים רבה ורב יוסף היו גדולי ראשי ישיבות בבבל (גדולי חכמי בבל, כל אחד מהם היה לו ישיבה), ושניהם אומרים לנו מה הטעם - יום שפוסקין בו מלכרות עצים למערכה'. זו הסיבה. יום הזה שהיו מפסיקים לכרות עצים לצורך המערכה, אז נקבע ליום שמחה. 'דתניא רבי אליעזר הגדול - רבי אליעזר בן הורקנוס - אומר כיון שהגיע חמשה עשר באב, תשש כחה של חמה, ולא היו כורתין עצים למערכה. אמר רב מנשה וקרו ליה יום תבר מגל'.

כריתת עצים למערכה

הרי יש לנו קרבנות בכל יום ויום, חוץ מקרבן התמיד - תמיד דשחר ותמיד דבין הערבים - שצריך להביא יום יום, חוק ולא יעבור, והיו שורפים אותו על גבי המערכה, והיו צריכים בשביל זה עצים על גבי המערכה. וגם היה מצוה מיוחדת להביא 'עצי המערכה', שיהיה תמיד על גבי המזבח 'אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה' (ויקרא ו). לכן היו צריכים תמיד להכין עצים. היו יוצאים ליערות וכורתים עצים, המשנה במסכת תמיד (כט.) מספרת איזה אילנות דוקא היו מחפשים, איזה סוג, לא מכל האילנות. יש בזה כללים, כמו שמעתיק הרמב"ם (פ"ז מהל' איסורי מזבח ה"ג).

תש כוחה של חמה

כשהגיע חמשה עשר באב, תשש כוחה של חמה. ולכן הפסיקו מלכרות עצים למערכה. מה יש? אומר הרשב"ם (ד"ה מניסן), 'ויש בעצים לחלוחית ומעלין עשן'. בחמשה עשר באב החום של השמש נקלש, תשש כוחה של חמה, היא לא מחממת, היא לא מלהיטה בכל עוצמת כוחה, ולכן העצים לא מתייבשים, ויש בהם לחלוחית, יש בהם רטיבות, 'ומעלין עשן', בשעה שייקחו את העצים הללו לצורך המערכה, - הקרבנות במקדש - אז בשעה שישרפו יצא יותר מדי עשן. כשיש עץ רטוב יוצא ממנו הרבה עשן.

הקריבהו נא לפחתך

רשב"ם מוסיף עוד טעם (שם): 'וגם יגדל תולעת', שיש בעץ לחלוחית, נופלים בו תולעים. 'וכדאמרינן במדרש איכה רבי יעקב בר אחא בשם רבי יוסי אומר שבו כלה זמן קציצה למזבח, שכל עץ שנמצא בו תולעת פסול למזבח (ע' מידות פ"ב מ"ה), וכל עץ שהוא נקצץ אינו עושה מאכולת'. עץ שנמצא בו תולעת פסול למזבח. למה? 'הקריבהו נא לפחתך' (מלאכי א ח). כשאתה מקיים מצוה, כשאתה מביא דורון למלך, אתה מביא לו את המעולה

ביותר, את המשובח ביותר. אדם לא יביא למלך מתנה שיש בה תולעים.. דבר כזה לא רק שלא יתקבל לרצון, אלא גם יכול להתחייב בנפשו. אומר לו: 'מה זה אתה מלגלג עלי? מביא לי מתנה מתולעת?!' הייתכן כזאת? 'הקריבהו נא לפחתך'.

לקיים המצוות בהידור

רבותי! הוא הדין גם כן למצוות. צריך האדם להשתדל לקיים את המצוות בשיא ההידור, מה שיותר מהודר, נאה, יאה, הן מצד האדם המקיים, והן מצד החפצא של המצוה. המצוה עצמה צריכה להיות מהודרת. לעשות אותה בשמחה, ולעשות אותה במעולה שבנכסיו.

מתלמידיו של קין..

ולא כמו שהרבה משתדלים להיות מ'תלמידיו של קין', מה'בית מדרש של קין'.. איזה קרבן הוא הביא? מה שלא הצליח למכור ב'שוק מחנה יהודה', את הפירות וירקות שלא הלך לו שם, אז אמר: 'זה יהיה קרבן'. אבל הבל הביא 'מבכורות צאנו ומחלביהן' (בראשית ד ד), אבל קין הביא סוג ג' סוג ד' (סוג ח', אם יש דבר כזה..). את זה הוא ביקש להביא לקרבן. אבל הקב"ה לא פנה לקרבן שלו, 'ואל קין ואל מנחתו לא שעה' (שם פסוק ה). 'הקריבהו נא לפחתך!'. יש איזה סוג של תכונה אצל הרבה, שעל מצוות עושים את זה במה שיותר פשוט, ובמה שאי אפשר לנצל דבר אחר. (דוגמא לדבר: יש לו ארוחה, מהבר מצוה שלו, שלפני חודש, ואף אחד לא אוכל בבית, אומר: 'טוב, יבוא איזה עני אני אתן לו'. וגם אתן לו דמי אשפוז על הכאבי בטן שיקבל.. חזק וברוך. 'מקדים רפואה למכה'..). מצוה צריכים לעשות בשיא ההידור!

מוזוה הכי זולה..

סיפרתי לא פעם, אי אפשר לשכוח את זה: לפני הרבה שנים הייתי עומד באיזה מקום (כאן בירושלים) שמוכרים שם תשמישי קדושה (טלית, תפילין, ציצית, מוזה, וכיוצא בזה), ונכנס מיישהו ושואל את המוכר: 'אדוני, מוכרים כאן מזוזות?', אמר לו: 'כן'. שמח, אומר: ברוך ה'. הוא קנה דירה חדשה, והוא צריך מזוזות. אז הוא שאל את המוכר: 'יש מזוזות?', אומר לו: 'כן'. אומר לו: 'תן לי עשר מזוזות הכי פשוטות שיש לך!'. לא מתבייש! הכי פשוטות! למה? כי זה הכי זול, אז את זה הוא קונה.. כך מדברים? תבין: קנית דירה, - קודם כל - תודה לקב"ה שנתן לך את הממון הזה שתקנה דירה! לא הרבה זכו לך, תשמח, כבר יש לך דירה. והרי

זכר למזוזה' במזוזה כתב רש"י

ב.

יש מזוזות שקונים אותם ב'כתב רש"י'.. (כך זה נראה הכתב של המתחילים..), הם מאד-מאד זולות. זה לא מזוזה, כבר אמרנו כמה פעמים - כמו שאומרת הגמרא (מנחות לב סע"ב) - זה 'זכר למזוזה'.. יש דבר כזה, כמו שיש ש'זכר למחצית השקל', יש גם 'זכר למזוזה'. אז את זה הוא קונה..

אתה שילמת הון עתק הון אדיר על הדירה, ודוקא על מזוזות אתה רוצה את הכי הכי פשוטות? תחשוב שעלת לך הדירה קצת יותר, לא רק מאה אלף דולר (או יותר), זה עלה לך 'מאה ואחד' (גימטריא מיכאל) מה שקנית עכשיו. ותקנה מזוזות יותר מהודרות. את הבלטות של הבית שלו, הוא ביקש גם כן 'הכי פשוטות'? אוי ואבוי לו לקבלן אם היה מביא לו רק 'בלטה אחת' פשוטה, היה מסיים איתו את העסק ב'ארבע מיתות בית דין'.. בטוח. איך זה? מה יש? הדירה היא שבעים-שמונים מאה מטר מרובע, יגיד לו: 'זיל בתר רובא', יש רק בלטה אחת שהיא לא כל כך, בלטה אחת משומשת, אבל השאר כולם חדשות, מצוחצחות.. הוא לא יותר לו! מה פתאום? אני רוצה שהכל יהיה הכי-הכי טוב, ואילו מזוזה 'הכי פשוטה'!

המזוזה שומרת על האדם

ואדרבה אמרנו פעם לשון הגמרא (עבודה זרה יא.), מי שמתבונן בזה דבר פלא באמת: 'מנהגו של עולם, מלך בשר ודם יושב מבפנים - בתוך הארמון, בפלטרין שלו - ועבדיו משמרים אותו מבחוץ. ואילו הקב"ה עבדיו מבפנים והוא משמרן מבחוץ'. הקב"ה אומר: שים את המזוזה בפתח הבית, ואני ישמור עליך. 'מזוזה', כמו שדורש הזוהר (ח"ג דף ש סע"ב ובתיקוני זוהר תיקון כב דף סו ע"א): 'מזוזות' אותיות 'זז-מוות'. לדעת את זה: זה ההגנה, זה השמירה. ואת זה הוא רוצה 'הכי פשוטות'.. זה בושח לחשוב על דבר כזה! צריך לעשות מצוה מהודרת!

מכאן המקור לסעודת "סיום מסכת"

לכן כשתשש כוחה של חמה, ואינה מייבשת את האילנות היטב (ומצוי בה לחלוחית, מצוי בה תולעת), היו מפסיקים לכרות עצים. עד שיבוא הקיץ הבא, נחדש מחדש את כריתת האילנות. ואותו יום שפסקו, היו שמחים בו. למה? אומר הרשב"ם (ד"ה מניסן): 'לפי שבאותו יום היו משלימים מצוה גדולה כזאת'. לכן לא היו ימים טובים לישראל כיום ט"ו באב, לפי שסיימו מצוה. בהשלמת מצוה אדם צריך לשמוח, 'ברוך ה' זכיתי להשלים את המצווה'.

מכאן מקור נפתח למה שנהגו 'סעודת סיום מסכת'. מה השמחה הגדולה? אחד המקורות לזה הוא הגמרא כאן (ע' מהרש"ל בס' ים של שלמה סוף פרק ז דבבא קמא, הרמ"א בהגה יו"ד ס"ס רמו). שהרי גמרו, למדו מסכת שלמה, 'מאן דירית חד מסכתא ירית חד עולם', כמו שמובא בזהר הקדוש כידוע. אז יש שמחה. זה קנין נצחי, זה עולם נצח. 'תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן עבדינא ליה יומא טבא לרבנן', כל אומר אבוי בגמרא שבת (קיה:) כידוע. איך אדם לא יהיה שמח בשעה שסיים את המצוה? וזה הייתה הסיבה לשמחה הגדולה ביום ט"ו באב. כך הוא לפי פשוטו של גמרא (לפי הרשב"ם).

דברי רבינו גרשום בביאור השמחה של יום ט"ו באב

אבל כידוע (הזכרנו את זה בשיעורים שעברו הרבה פעמים) שיש עוד ביאור מפליא לעשות בדברי הגמרא, והם דברי רבינו גרשום מאור הגולה (כאן על הדף)^ג, ורבינו גרשום הקצר הזה הוא באמת מעורר לבבות, שהוא מפרש עוד הסבר: מדוע באמת נקבע אותו יום, יום ט"ו באב, ליום שמחה שלא היו ימים טובים לישראל כאותו יום? אומר רבינו גרשום: 'יום שפוסקים בו מלכרות עצים למערכה - ולפי שעה שהיו עסוקים לכרות עצי המערכה, היו מתבטלים מתלמוד תורה, אבל אותו יום פסקו ועשאוהו יום טוב, שמכאן ואילך היו עוסקים בתורה'.

מיום ט"ו באב יכלו לשבת ולעסוק בתורה יותר

נתבונן מה כתוב כאן: אומר רבינו גרשום, אתה יודע למה יום ט"ו באב לא היו ימים טובים לישראל כמו אותו יום? כיון שהפסיקו לכרות עצים למערכה, וממילא נתפנו עכשיו לעסוק בתורה. עד אותו זמן היו צריכים לכרות עצים, לצאת ליער, לחתוך שם עצים בשביל הקרבנות במקדש, אבל עכשיו - ט"ו באב - תשש כוחה של חמה, לא מייבשת את האילנות היטב (יש בו לחלוחית, יש בו עשן, יש בו תולעים), ביטלו לכרות. כבר לא יוצאים לכרות עצים. ואם כן עכשיו נתפנה להם הזמן לעסוק בתורה, ויכולים לעסוק בתורה. לכן נקבע היום הזה ליום שמחה שאין כדוגמתו: לא היו ימים טובים לישראל כיום ט"ו באב ויום הכיפורים.

כמה מעם ישראל וכמה זמן היום עסוקים בכריתת עצים למערכה?

רבותיי! צריכים אנו קצת לעיין בדבריו של רבינו גרשום, (הזכרנו פעם את החשבון הזה), תגיד: כמה יהודים היה אז באותו זמן של המקדש? אפילו אם אנחנו ננקוט לשון קצרה ומועטה, נאמר שהיו כמו בזמנינו, חמש מיליון. (נגיד. לדעתי זה היה הרבה יותר, כפל כפליים יותר - כך יראה כל מי שישתכל במסכת יומא (כא). או באגדות החורבן כמה אלפים ורבבות מליונים יהודים היו - אבל נגיד שהיו רק מיליונים בודדים). בא נחשוב: כמה מהם יצאו לכרות עצים למערכה: כל החמישה מיליון כולם יצאו ליער וחתכו עצים בשביל המערכה? רחוק מן הדעת, זה לא מסתבר שכל כלל ישראל כולם יצאו. צריכים לומר שהיו שם איזה מאות, (גרוד אחד, חטיבה אחת), לא יותר! וגם כשיצאו לכרות עצים למערכה, זה היה מהבוקר ועד הערב כל הזמן עם הגרזנים כורתים עצים? גם כן לא מסתבר שהיו עובדים עבודת פרך כזו כל היום.

ג. היה מגדולי רבותינו מגדולי צרפת ואשכנז, כמעט לפני אלף שנה, עוד לפני רש"י אפילו, 'רביה דרביה דרש"י' אומרים (ע' שם הגדולים ח"א מע' ג אות יג), יש לו ביאור - מיוחס אליו, הוא או תלמידיו, לא חשוב (ע' להגראו' בקובץ הערות בידעות נכבדות ד"ה הפירוש, וע' קובץ מוריה חלק רנג עמוד ג) - על מסכת בבא בתרא.

אלא צריכים לומר שהיה איזה שעות ביום, נגיד כל שעות לפני הצהריים, (יוצאים בתשע בבוקר גומרים באחת. גם זה נראה לי מוגזם, אבל נגיד).

בשביל קבוצה קטנה שיושבים לעסוק בתורה קובעים יום טוב לכל כלל ישראל!

יוצא לנו שהייתה איזה קבוצה בכלל ישראל שהיו כמה שעות ביום כורתים עצים, (בשביל הקרבנות), ועכשיו - יום ט"ו באב - תשש כוחה של חמה, ואותה קבוצה הפסיקה לכותר עצים, יותר לא תכרות עצים עד שנה הבאה (עד ניסן הבא). מה עושים באותו זמן? יושבים ועוסקים בתורה. הואיל וכן נקבע יום טוב לכל כלל ישראל, למה? כי ברוך ה' נצטרפו עוד כמה לומדים לעסוק בתורה! מזה עושים 'יום טוב' לכלל ישראל! תבין עד כמה מעלתה של התורה יקרה, ועד כמה הם הבינו את המעלה של תורה: ברוך ה' יש עוד קבוצה שמצטרפת לעסוק בתורה - אין לך יום טוב גדול מזה! זה יום שמחה וששון, כולם שמחים בו. נצטרפו עוד כמה לומדים, עוד כמה שעות של תורה בכלל ישראל, כמה זה טוב לכלל ישראל, כמה זה טוב לכלל הבריא, וכמה שמחה וששון זה מוסיף בפמליא של מעלה. ולא יכלו כלל ישראל להתאפק, מוכרחים לקבוע את אותו היום שבו נוספו עוד כמה לומדים ליום שמחה, שלא היו כדוגמתו בכלל ישראל, (חוץ מיום הכיפורים). הפוך ממה שאנחנו חושבים היום: אם יש איזה 'יומא דפגרא', אדם נהיה בו 'פגר', לא פותח ספר..

יקרת ומעלת תלמוד תורה

באמת דברי רבינו גרשום הללו ממש מעוררים, מעוררים את הלב. שאדם יבין יקרות ומעלת תלמוד תורה, איך אותו דור הבין את הדבר הזה.

ת"ח אחד בין ארבעים אלף איש

מצוה ללמוד לשמוע ולפרסם לאחרים, דברי רבינו הטור ע"ה - רבי יעקב בעל הטורים, תלמידו ובנו של הרא"ש, מעמודי ההוראה, מגדולי הקדמונים לפני כ-800 שנה, יש לו ביאור על התורה 'בעל הטורים', ואצלינו נדפס בחומשים ה'פרפראות' הרמזים המתוקים שלו, בגימטריאות וכיוצא בזה, אבל יש כאן חיבור שלם ה'טור' הארוך על התורה - וכך הוא אומר, הפסוק אומר (דברים א ג): 'ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש'. אומר רבינו בעל הטורים על התורה: 'לומר אם יהיה תלמיד חכם אחד בין ארבעים אלף איש, אינם צריכים לא מגן, ולא רומח, כי התלמיד חכם מגן עליהן מאויביהם'. אתה שומע. שאדם בא לעסוק בתורה להיות תלמיד חכם, להיות בן תורה, אז ה'אגוני מגנא ואצילי מצלא' שלו' שהוא מגן ועוזר ומציל לבית ישראל, תלמיד חכם אחד בין ארבעים אלף איש אינם צריכים לא מגן ולא רומח! כי התלמיד חכם מגן עליהם מאויביהם. לשמוע טוב, זה ה'נשק' האמיתי. וזה מה שצריכים אנחנו עכשיו. כי זה באמת ההגנה והעזרה וההצלה העצומה ביותר.

להתאמן במיוחד בדברים האלה

רבותי! צריכים את הדברים האלה לאמן אל ליבנו, לראות מה ביננו לבין אבותינו, ירדנו הרבה-הרבה אחורנית. צריכים בימים האלה להתאמן במיוחד במשנה תוקף יותר ויותר. ברוך ה' יש ישיבות בין הזמנים, דבר גדול חשוב מי שיכול לסייע לתמוך הן בממונו הן להביא תלמידים. אשריו ואשרי חלקו. בעולם הזה ובעולם הבא. יש לו יד בהגנה ובהצלה של כל בית ישראל.

מכתב החפץ חיים לבעלי בתים שלומדים 'רק' ארבע שעות ביום

ראיתי מכתב מה'חפץ חיים' זצ"ל (הזכרתי את זה באחד השיעורים - עיין קונטרס "נר חיים" עמוד לז) שהוא כותב בתרעומת לאיזה בעלי בתים במקום שלו: אומר, אני לא מבין מה קרה לכם שאתם באים משתתפים בשיעור תורה, לומדים 'חיי אדם', לומדים 'עין יעקב', לומדים משניות - רק שלוש או ארבע שעות ביום. אני אדם זקן וזוכר את אבותיכם היו לומדים הרבה יותר מזה. הלוואי שהיום היה מצב כזה שכל בעל בית ילמד ארבע או חמש שעות ביום! היינו מאושרים משמחה. אבל ה'חפץ חיים' לא הסתפק בזה.

ניצול הזמן לתורה ועבודת ה'

גם הסברא אומרת כך: עשרים וארבע שעות יש לך, כמה אתה צריך לעצמך? מרא דכולי עלמא כמה אתה צריך לעצמך? אדם לוקח כ"ב שעות לעצמו, ושעתיים הוא מקציב לשיעורי תורה, לשלשה תפלות, ולחמש ברכת המזון.. זה מה שיוצא. איך זה יכול להיות?! רק שעתיים של רוחניות והכל הולך, נושא הרוח, זה פלא פלאות. אדם צריך לעיין לראות לאיפה הולך הזמן שלו. ה'חפץ חיים' היה עושה חשבון שנתי על ימיו ועל כל הדקות שעבר במשך השנה! היה לו פנקס שבו היה רושם בדיוק מה עשה בכל דקה ודקה. הכל היה מחושבן. אדם צריך לדעת

ד. איך היה נראה 'סוחר' בדורות הקודמים?

סיפר לי אחד מרבותי שהוא פגש סוחר זקן מופלג (מגלצ'א), ואמר לו: נכון שהייתי סוחר (בחוצה לארץ), אבל תדע לך - עם כל המסחר הגדול שלי לא היה עובר עלי יום בלי תשע שעות של לימוד תורה! כך הוא סיפר, שאנחנו - הסוחרים - לא היה שייך שסוחר לא יהיה לו איזה תשע שעות בצד שיושב ועמל התורה! אדם שומע את זה אומר: מה הוא 'רב' הוא 'ראש ישיבה' - תשע שעות ביום? זה 'סוחר'?! אבל כן. זה היה 'סוחר' בדורות שלפנינו (לפני דור וחצי סך הכל). תבין מדעתך איך היה נראה 'בן תורה', ואיך היה נראה 'תלמיד חכם' אמיתי..

ה. 'אבדה' לו החצי שעה..

פעם שמעו אותו נאנח אנחות גדולות ומרות, חקרו ושמעו וראו ש'חצי שעה' הוא לא זוכר מה עשה בה.. 'נאבדה' לו החצי שעה, לא זוכר מה עשה בה. ועל זה הוא נאנח אנחות גדולות ומרות!

את זה: זמן זה דבר יקר מכל, וצריך לנצל אותו, ואם יש עוד כמה שעות לתורה זו הברכה היותר גדולה שיכולה להיות! אנחנו לא מבינים יקרות החיים, את יקרות הזמן.

מועלת יום ט"ו באב במה שהיה ריבוי תורה ביום הזה!

אנחנו לא יודעים ליקר את הזמן, רבותינו הבינו מועלת הזמן: יש עוד קבוצה שבאים משתתפים עכשיו בלימוד, חסכו כמה שעות לעסוק בתורה, אז כל כלל ישראל - אלפים, מליונים של אנשים - עומדים ושומעים וקובעים את אותו היום ליום הלל והודאה. ליום שמחה. לא היו ימים טובים לישראל כיום ט"ו באב! כך אומרת הגמרא לפי הפשט של רבינו גרשום.

דמוסיף - יסיף, ודלא מוסיף --

ואומרת הגמרא (שם) שורה אחרי זה - אוי ואבוי, פחד פחדים - 'מכאן ואילך, דמוסיף יוסיף. שאינו מוסיף, יסיף. מאי יסיף? תני רב יוסף תקבריה אמיה!'. (בר מינן. קשה להוציא מהפה, אבל כך רבותינו אמרו). מיום ט"ו באב ואילך, חיוב השקידה וחיוב העמלות בתורה

מגבית חיים

ו.

ידוע שיש (מה שנקרא) 'מגבית חיים', 'מגבית זמן'. (פעם סיפרתי סיפור על זה). מה זה 'מגבית חיים'? ח"ו אם יש אדם חולה, או הידידים, החברים שלו, עושים 'מגבית' כמה כל אחד ואחד תורם מחיו בעבורו. (לפעמים זה תופס: יש שעת הכושר, והזמן שהוא מקציב זה תופס). וכל אחד ואחד מקציב ותורם מזמנו לחבירו או קרובו: יש אחד אומר 'שנה', יש אחד אומר 'חצי שנה', (ויש אחד אומר 'עשרים וחמש' שנה. אמרו לו: כל כך הרבה? אמר להם: 'לא משלי, משל אישתי'.. זה וותרן בממון חבירו. חיים של אחרים מוכן, תקחו חמישים-מאה, לא איכפת לי. זה רשעות!).

עד כמה שדקה אחת יקרה

שמעתי בשם הרב זישיק, (אני לא אחראי לסיפור הזה, אבל כך שמעתי), שהיה בראדין בעירו של ה'חפץ החיים' זצ"ל חולה אחד (ל"א), שבאמת המצב שלו היה חמור מאוד. ועשו לו את ה'מגבית' הזו, זה שבוע, זה חודש זה חצי שנה. כל אחד לפי עניינו. ובאו אצל ה'חפץ חיים' אמרו לו: כבוד רבינו כך וכך העניין, מבקשים כמה כבוד הרב נותן? פתאום ראו את הרב מעמיק חקר, בהתבוננות, בעיון נמרץ. פניו התכסו בעגלי זיעה כאילו מעיין עכשיו באיזה שאלה חמורה בהלכות עגונה. כל אלו שתרגמו עד כשיו, חודשים, שנים, כולם מיד אמרו כמה תורמים. אבל הרב לוקח לו זמן עד שעונה לשאלה הזו. אחרי עיון גדול (חצי שעה) אמר להם: אני מנדב 'דקה' אחת. כולם צחקו.. דקה אחת?! אמר להם: אני צריך את הזמן לעצמי, יש לי מה לעשות בחיים! אדם שהזמן שלו הולך לבטלה, מה איכפת לו?! תיקח שנה, תיקח שנתיים, אין נפקא מינה. אבל ה'חפץ חיים' ידע לנצל כל רגע ורגע. אז הוא אומר 'לא יכול!' אחרי כל מה שעיינתי וחקרתי ודרשתי: דקה אחת אני יכול לתת. לשמוע עד כמה דקה יקרה!

מתרבה! צריך להוסיף בלימוד התורה! ומי שאינו מוסיף ח"ו.. (מה שכתוב כתוב, לא נחזור על זה). לדעת חומר העניין, 'תורה' זה לא צחוק, 'תורה' זה מציאות שמי שח"ו מזלזל בה נענש! זה לא הפקר. אדם אומר 'תורה' - אני כבר יסתדר איתה.. זה לא הולך כך. תורה זה לא הפקר. מאן דמוסיף יוסיף, ומי שמזלזל חלילה ח"ו.. זה לא ליצנות זה לא צחוק, זה לא מליצה בעלמא. כפשוטו! לדעת את זה!

אוי להם לבריות מעלבונה של תורה

אמרנו לא פעם: "אוי להם לבריות מעלבונה של תורה" (אבות פרק ו). כל ה'אוי' שיש בבריאה: כל הצער והעוגמת נפש, והצרות והייסורים, והתאונות והחבלות ושאר מרעין בישים (רחמנא ליצלן), הכל ממה נובע? 'מעלבונה של תורה'.

עלבונה של תורה הוא שיכול לעסוק בתורה ואינו עוסק בה!

העלבון היותר גדול לתורה - שאדם יכול לעסוק בתורה ואינו עוסק! כך אומרת הגמרא (סנהדרין צט.), זה נקרא בגדר (במדבר טו לא): 'דבר ה' בזה' (בר מינן). כך אומרת הגמרא (שם): כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק! אדם חושב: מה זה 'עלבונה של תורה'? אם מוצאים ספר תורה מדהיכל וזורקים אותו על הרצפה, ובא אחד ובוטט בו, זה נקרא 'עלבונה של תורה'. נכון זה בודאי 'עלבונה של תורה', אבל יש עוד 'עלבונה של תורה', שיש לך זמן תורה ואתה יושב ועושה דברים בטלים (אני יודע מה?) ויכול לעסוק בתורה! לדעת את זה.

שהכל יהיה רק לצורך תורה

אם אדם צריך קצת להתנפש, אם זה בשביל שיהיה לו כח לעסוק בתורה, זה בסדר. זה דברים שאדם צריך לצרכיו. הנופש הזה, הטיוח הזה, יש בו את המעלה שהוא לצורך תורה. אבל יש אחד - סתם בלי שום חשבון, בלי שום תכלית - מבזבז את הזמן שלו לבטלה.

חומרת עונש המזלזל בתורה

ז.

הקראתי כאן (בערב שבועות, אני חוזר על זה עכשיו בקיצור נמרץ) סיפור נורא נוראות (מה שמוזבא בספר ממעינות הנצח על מסכת אבות), על אותו אחד שזלזל בתורה, שהיה בהתחלה עני, וקיבל כסף מאחיו, ואחר כך נעשה סוחר, והפסיק ללמוד. ושאל אותו אחיו (שנתן לו את הכסף): 'אתה עוד לומד תורה?', ואתו אחד עשה תנועה של ביטול: 'ללמוד?.. מי צריך את זה עכשיו? כל שעה אני מרוויח אלפים ורבעות, מה לי ולתורה?!'.. ומיד פרץ זרם דם מגרונו! (הקראנו אז את כל הסיפור באריכות). למה? כי לגלג על תורה! קיבל על המקום את העונש שלו.

הגמרא הזו טופחת על פנינו ואומרת: תראה איך אבותינו שהיו כאן בארץ ישראל (מה שמעיד עליהם רבן שמעון בן גמליאל) קבעו את יום ט"ו באב ליום הלל והודאה, כיון שהם ידעו מעלת הזמן, ומה זה כמה שעות של לימוד תורה, ומה הריווח הגדול שמצטרפים עוד לומדים לכלל ישראל, ויושבים ועוסקים בתורה.

והיה עקב תשמעון

זה מתקשר עם הפרשה שלנו, (אמרנו שנדבר גם בענין הפרשה): הפרשה שלנו פותחת (דברים ז יב-יג): 'והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה, ושמרתם ועשיתם אותם, ושמר ה' אלהיך לך את הברית, ואת החסד, אשר נשבע לאבותיך, ואהבך, וברכך, והרבך..'. ויש עוד הרבה ברכות שהתורה מבטיחה כאן בפרשה. הכל מתחיל ב'עקב תשמעון'. אומר רש"י בשם רבותינו בתנחומא (פר' עקב סי' א): 'והיה עקב תשמעון', אם המצות הקלות שאדם דש בעקביו 'תשמעון', אז 'ושמר ה' לך את הברית', ישמור לך הבטחתו.

שלא לזלזל מצוות שאדם דש בעקביו

יש דבר אחד שמוכרחים אנחנו להשתדל ולהתאמץ לקנות אותו. מה? את השמירה בדקדוק המצוות בכל פרט ופרט ולא לזלזל בשום דבר! מה שאדם דש בעקביו זה יהיה כנגדו ביום הדין, 'עוון עקבי יסובני' (תהילים מט ו) כידוע (ע' ע"ז יח. ותנחומא דלקמיה).

הטעם שדוד המלך ע"ה חשש מהעבירות ה'קלות' יותר מה'חמורות'

במדרש תנחומא (פר' עקב סי' א) מובא: "דוד היה מתיירא מיום הדין, והיה אומר: 'ריבון העולמים איני מתיירא מן המצוות החמורות שבתורה, שהן חמורות, ממה אני מתיירא? מן הקלות, שמא עברתי על אחת מהן, אם עשיתי אם לאו, מפני שהיא קלה, ואתה אמרת הוי זהיר במצוה קלה כבמצוה חמורה". דוד המלך ע"ה פחד מהעבירות ה'קלות' שאדם דש בעקביו, מהעבירות ה'חמורות' לא כל כך מתיירא. ברוך ה' כל אחד מאיתנו חושש ירא ודואג מלעבור על עבירות חמורות, לעבור על 'מימרא דרחמנא'. אדם יש לו רתיעה, אדם מפחד, לא יעבור על דברים חמורים. אבל על 'שגגות' ועל הדברים ה'קטנים', שנראה בעינו שזה לא חשוב כל כך, אפשר לדוש בעקב. לא נורא. מעבירות אלו צריכים להתיירא עד למאד! כך אומר הגאון רבי חיים ואלאז'ין זצ"ל בספר רוח חיים, שזה עיקר הבעיה שלנו, בדברים האלה צריכים להתעורר.

מאויבי תחכמני

לימדונו רבותינו כלל גדול: 'מאויבי תחכמני מצוותיך' (תהילים קיט צח), האדם צריך ללמוד מהאויב. במערכה של קרב, תלמד את הכללים מהאויב, הכר את האויב, דע את האויב - ותלמד ממנו. מי זה ה'אויב'? האויב המפורסם הידוע (בה"א הידיעה), זה היצר הרע! היצר זה האויב היותר גדול שלנו. מ'אויבי תחכמני'. ואם היצר שם את הדגש על הנקודה הזו שתהיה 'דש בעקביך', אז מכאן תלמד עד כמה שזה חמור.

לדעת ולשנן מי הוא ה'אויב' של שהאדם!

וצריכים אנו לשנן את הידיעה הפשוטה הזאת, מי הוא ה'אויב' של האדם. אתה שואל מיישהו: 'תגיד לי את האמת, מי האויב שלך?', מתחיל להעביר בדעתו מי האויב שלי, 'שכן פלוני' זה ראשון, אחר כך יש לי גם בעבודה מיישהו שכל הזמן שם לי רגלים. כנראה הוא וה'בוס' נגדי, זה כבר שניים. אתה מחפש עוד אויבים? לפעמים גם אשתי.. 'אויבי איש אנשי ביתו' (מיכה ז ו). אדם צריך להכיר טובה לאשתו.

ח. רק עולה במדרגות והם אומרים וידוי..

לפעמים האדם לא שם לב. יש אחד שעולה במדרגות, רק שמעו אותו עולה במדרגות דופק בדלת, כל בני ביתו עושים 'וידוי רב ניסים גאון', כולם בלי יוצא מן הכלל: חטאתי עויתי פשעתי. למה? כי הגמרא (יומא לו:) אומרת: 'אין קרבן בלא וידוי!'. הרי מיישהו כאן יפול 'קרבן'.. פעם זה זה, ופעם זה ההוא. אז צריך שיקדים 'וידוי', מוכרח לעשות וידוי. עד שהוא ילך בחזרה, כולם יוצאים מה'מקלטים' מ'חדרי הבטחון' מה'ממ"ד', כל אחד היכן שנכנס, 'ברוך פודה ומציל', אומרים: תשב שב ותשאר שם ואל תבוא. אתם צוחקים?! אבל זה גם כן 'אדם דש בעקביו' שעומד כנגדנו.

איך האדם יתנהג בתוך ביתו בלי אשה? אדם לא מוצא ידיו ורגליו! אנחנו רואים את זה, בלי שאשתו תעמוד לימינו ותעזור לו, לא מוצא ידיו ורגליו בשום דבר. לא יודע כלום! בדוק ומנוסה. היא צריכה לעשות הכל: תינוק בוכה בלילה, הוא מעיר אותה: 'הבן שלך בוכה'.. (פתאום הוא לא ה'אבא' גמרנו..), אומר לה: 'חסד, תקומי, הוא בוכה, רחמנות!', והוא - ממשיך לנחור.. הוא 'מוזכר אחרים במצות'.. חזק וברוך. וכן כהנה וכהנה. הוא 'מלך בגדוד', טוב, בסדר, למה לא? תהיה 'מלך' - אבל גם אותה תעשה 'מלכה'! אומר לך: לא. היא צריכה להיות משועבדת לו בכל העניינים. בלי שום ענין של להגיד 'לא' או 'שביתה' ח"ו, לא שמענו דבר כזה.. איפה יש 'זכות' כזו בכלל.. אבל אדם יודע בלי אשתו לא ימצא ידיו ורגליו!

ראיה מ'יולדת'..

והראיה המפורסמת היא מ'יולדת', כשהיא יולדת הוא עצמו יש לי 'צירים'.. לא יודע מה לעשות, יושב בבית מטלפן למי שיכול (עד הסבתא של הסבתא שלו מתקשר), תבואו תעזרו לי! אם לא תבואו - גם אני מאושפז.. אז תדע לייקר, תדע להעריך, תדע להגיד 'תודה'. זה הדברים שאדם 'דש בעקביו', זה עיקר הבעיה. מזה צריכים להימלט. מזה צריכים להיזהר יותר מכל דבר!

הכר את האויב!

אנחנו נמצאים כבר 'סמוך ונראה' ל'ימים נוראים', - (עוד ארבעים וחמישה יום ראש השנה!) - חובה שיהא מול עינינו דבריו הנפלאים של החסיד בעל חובת הלבבות, מרבתינו הקדמונים, כך הוא פותח (בשער ייחוד המעשה פרק ה'): "בן אדם, ראוי לך לדעת", - צריך לדעת את זה היטב - "כי השונא הגדול שיש לך בעולם הוא יצרך". - תדע את הידיעה הזו. כל אחד ישאל את עצמו: אני חי את הידיעה הזו, אני מרגיש את הידיעה הזו, שבאמת השונא הגדול ביותר שיש לי, שעומד כנגדי ונלחם נגדי כל הזמן, זה היצר? כמעט אדם לא מרגיש את זה. מרגיש אותו כמו איזה שני ידידים, שני חברים. 'אלוף נעורי', אנחנו ידידים מקדמת דנא, משנים קדמוניות. מידי פעם גם מתקוטטים, פעם אני מנצח פעם הוא מנצח, ופעם מתפייסים.. ידידים. זה לא כך, זה 'שונא', השונא היותר גדול שיש לך!

מתייעץ עם היצר הרע..

ממשיך החובת הלבבות: "הנמסך בכוחות נפשך, והמעורב במזג רוחך, והמשתתף עמך בהנהגת חושך הגופניים והרוחניים", - יצר זה לא אחד שנמצא שם ב'שדה', הוא יחד איתך בכל פעולה ובכל תנועה, הוא נמוג ונמסך ונבלל איתך בהרגשה, בחושים, בכוחות הנפש - "המושל בסודות נפשך וצפון חובך, בעל עצתך בכל תנועותיך הנראות והנסתרות, שתהיינה ברצונך", - לפעמים אדם מתייעץ 'עם עצמו', (כך הוא חושב), אבל עם מי הוא באמת מתייעץ? עם היצר. הוא נותן לו את העצה!

אתה ישן לו - והוא ער לך!

"האורב" לעתות פשיעתך, ואתה ישן לו והוא ער לך, ואתה מתעלם ממנו והוא אינו מתעלם ממך", - הוא אוהב אותך 'אהבת נפש' ממש - "לבש לך בגדי הידידות, ועדה עדי האהבה לך, ונכנס בכלל נאמניך, ואנשי עצתך וסגולת אוהבך", - הוא עושה את עצמו כ'ידיד' היותר נאמן, ה'חבר' היותר הגדול שיש לך, - "רץ אל רצונך בנראה מרמיזותיו וקריצותיו, והוא מורה אותך בחיציו הממיתים לשרשך מארץ חיים. כמו שאמר הכתוב במי שעניינו כך: 'כמתלהלה היורה זקים חצים ומות, כן איש רמה את רעהו ואמר הלא משחק אני' (משלי כו יח-ט).

עיקר כוחו של היצר הרע לעורר ספיקות ושאלות

ומגלה לנו החובת הלבבות: "ומן החזק שבשלוחיו, אשר יורה אותך וילחם אותך בהם במצפון עניך, שישתדל לספק עליך אמיתותך ולשבש מה שנתברר לך, ולערבב את נפשך במחשבות כזבים וטענות שקרים, יטריד אותך בהם מתועלותיך ויספק עליך מה

שנתברר לך מאמונתך ודתך". - כל הדברים האמתיים שאתה יודע הוא יטיל עליך ספיקות, זה כוחו של עמלק, 'אשר קרך בדך' (דברים כה יח), 'עמלק' בגימטריא 'ספק', הכל ספיקות.

המתגבר - הקב"ה עוזרו לנצח

"ואם תהיה נזהר ממנו ותזמין לו שלחי שכלך, להילחם אותו בהם, ותסלק חציו מעליך, תנצל ותמלט ממנו בעזרת ה' יתברך". אם אתה תשתדל להילחם כנגדו, להפעיל את כלי הדעת ולנצח במערכה, תנצח! כי הקב"ה יעזור לך. הוא 'צופה רשע לצדיק' (תהילים לו לב), אבל הקב"ה יצילנו מידו. הקב"ה כבר ישתתף במערכה ויעזור לך (ע' סוכה נב: ומסילת ישרים ספ"ב בארוכה).

לא להסיח דעת ממלחמת היצר

אבל "אם תשליך ענייך אליו, ותמשך אחר רצונו, לא ירף ממך עד שיאבדך בשני העולמים, וישרשך משני המעונים.. **כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה** (משלי ז כו).. על כן אל תטרידך מלחמת זולתו ממלחמתו.. - שום ממלחמות האחרות ושום מבצעים ולא שאר כל העניינים, צריכים לדעת 'דין וחשבון' נמצא כאן, לא במקומות אחרים. זה מה שצריך האדם שיהיה בדעתו.

המלחמה הגדולה - מלחמת היצר!

"ואמרו על חסיד, שפגע אנשים שבים ממלחמת אויבים, ושללו שלל אחר מלחמה חזקה", - הייתה איזה מלחמה בין איזה שתי אומות והם נצחו, וחזרו הבייתה, וכדרכם של מנצחים עושים 'מצעד הנצחון', לקחו שלל ובזזו בו והם מנפנפים בדגלים ומרעים בחצוצרות, כולם ששים ושמחים - "אמר להם: שבתם מן המלחמה הקטנה שוללים שלל, התעתדו למלחמה הגדולה. אמרו לו: ומה היא המלחמה הגדולה? אמר להם: מלחמת היצר וחייליו".

היצר אכזר ואינו נכנע לעולם

אומר חובת הלבבות: "ומן התימה, אחי, כי כל אויב שיש לך, כשתנצח אותו פעם ושנים, ירף ממך. ולא יעלה על לבו להלחם בך, לדעתו יתרון כחך על כחו, והוא מתיאש מנצח אותך ומגבר עליך". - יש מלחמה נצחו פעם, פעמיים שלוש, נכנעו, אין מה לעשות, הם יותר חזקים ממנו, נכנעים. "אבל היצר אין מספיק לו ממך נצוח פעם ומאה פעמים בין שנצח אותך, בין שנצחתו". מאה פעמים! די, תכנע. לא, יש 'תחיית המתים', הוא חוזר ובא, 'הרגת את ההוא, אני מיישהו אחר'.. 'פנים חדשות באו לכאן'. 'ההוא באמת 'עליו השלום', אבל אני זה מלחמה חדשה'.. "כי אם ינצח אותך, ימיתך, ואם תנצחהו פעם אחת, יארב לך

כל ימך לנצח אותך". אל תחשוב שאתה תוכל לבקש, 'טוב, ניצחת - רחמנות!'. לפעמים אדם נופל אצל האויב, והאויב מרחם עליו, השאיר אותו חי, לפעמים משחרר אותו. מרחם עליו. אבל הוא - היצר - אם נפל בידו האדם ימית אותו! אין רחמנות. לא מצוייר אצלינו גודל האכזריות של היצר האויב.

ללמוד ענוה מיצר הרע..

וממנו צריכים ללמוד. תסתכל, תראה את הכללים שלו, איך הוא פועל, איך הוא מפיל אותנו, איך הוא מנצח אותנו, ממנו תלמד. 'מאויבי תחכמני'. דוגמא: תלמוד ענוה מיצר הרע. מה שייך ללמוד ממנו ענוה? יש. אין ענוותן גדול ממנו.. יש בני אדם שאתה תגיד לו 'תדבר עם ראובן', 'תדבר עם שמעון', אומר לך: 'אני אדבר עם אחד כזה?! זה פשוט לערכי, מי הוא ומה הוא, הוא לא קיים אצלי' ('שקוף' בעלמא, כאילו הוא זכוכית בעלמא), הוא לא רואה אותו.. אבל היצר הוא לא כזה, הוא ניגש לגדול שבגדולים, ואפילו לקטן שבקטנים.. צריכים ללמוד ממנו, תהיה ענוותן, תדבר עם כולם. לא תגיד 'זה לא לפי ערכי', 'בושה לדבר איתו', 'זה ספק אם הוא יצור אנושי'.. אלא כמו שהיצר מדבר עם כולם - תדבר אתה עם כולם, תלמוד ענוה ממנו.

ללמוד לדבר בנחת מהיצר

תלמוד ממנו 'לדבר כל דברך בנחת תמיד לכל אדם ובכל עת' (לשון הרמב"ן באיגרת המוסר לבנו)^ט, אדם צריך להתחנך בדבר הזה, לדבר בנחת לכל אדם בכל זמן, הרי איך היצר ניגש לאדם, באיזה נועם שיח, באיזה לשון מתוקה, באיזה לשון ערבה, 'נופת תטופנה שפתי זרה' (משלי ה ג), תתבוננו ותראו: היצר לא צועק על האדם לעולם! מישחו שמע פעם את היצר

לדבר בנחת לכל אדם בכל עת

ט.

מה זה 'בכל עת'? יש אחד שהוא מדבר בנחת אחרי ארוחת צהריים, שגמר את הסעודה, ועכשיו מעשן את הסיגריה. (המעשנים אומרים שזה 'מעין עולם הבא'.. לכן הסעודה הכי דשנה שיש זה 'סעודת יום טוב', שיכול לאכול 'חמין' וגם לעשן, זה ממש 'גן עדן'.. כך הם אומרים אני לא יודע). יבוא אדם אחר הצהריים יגיד לו אני רוצה לדבר איתך, 'אמר לו 'כן', 'למה לא?', עכשיו מחייך, עכשיו ממש מאושר, אבל בא נראה אותך בשעה שהמזוודה בידך, ואתה רץ לרכבת, (רוצה לרוץ לנופש השנתי..), ויבוא איזה 'נודניק' וידבר איתך. איך תגיב, ואיך תענה, ואיך תשיב לו? קודם כל תגיד לו: 'אני לא רואה אותך, ואם דיברת לא שמעתי אותך', וגמרנו.. נראה אותך אז, שאתה רואה שעוד מעט אתה מאחר לרכבת, ואתה מחייך לו. שלא נבוא לידי ניסיון.. אבל זה עיקר החכמה - ללמוד מהיצר, אף פעם לא מתרגש, תמיד מדבר בנחת, מדבר בעדנה, מדבר בטוב טעם ודעת.

שלו צועק עליו או מקלל אותו או מבייש אותו? אף פעם לא יגיד לו את זה. תמיד ידבר אליו בנועם, 'אתה חכם', 'אתה מבין'.. (אדם שומע את זה, שמח, 'מקצת שבחו בפניו'..) ורק אחר כך נותן לו את המכה. לזה הוא מחכה. אומר לו: 'אל תדאג', 'זה ערב', 'זה טעים', 'מה יכול להיות?', 'שמח בחור בילדותך' (קהלת יא ט), והרי: אם לא עכשיו אימתי? אל תאמר 'לכשאפנה אשנה' - שמא לא תפנה' (אבות פ"ב), אם עכשיו לא תנצל את הרגע הזה לתענוגות, מתי תעשה את זה, כשתהיה זקן? שיהיה לך 'חלודה' בעצמות? עכשיו זה הזמן. אדם שומע את זה, אומר: 'נכון', היצר אומר לו: 'אל תדאג, עוד חודש ראש השנה, יום הכיפורים, תעשה תשובה, וזהו זה'. (תגיד פעמיים תהילים, תיתן ח"י שקל לצדקה, תעלה לתורה, וכו', יש הרבה 'תיקונים' והרבה 'עצות' אך ל'התפטר' מהחטאים..). והאדם אומר: 'כן, נכון, דברים משכנעים'.. וכך נופל בפח של היצר.

נלמד מהיצר הרע שמתאמץ שאדם יהיה 'דש בעקביו' עד כמה חמור הדבר ולנידון דידן: תלמד שאם הוא כל כך - כך אומר חובות הלבבות (שם) - משקיע מאמצים, כוחות, שכנוע, זמן. רק בשביל לקחת מאיתנו 'משהו' ממצוה, 'פירור' ממצוה, שאדם 'ידוש בעקביו' איזה דבר - זה סימן כמה זה יקר. אם כדאי לו כל הטורח והמאמץ, שמע מינה כמה זה יקר. זה מעיד על יקרות הדבר.

תחילת מפלה - תרדמה

נאמר (בראשית ב כא): 'ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם וישינו', ובבראשית רבה (פר' יז סי' ה): "רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר תחילת מפלה שינה". אם אתה רואה בשדי המערכה שהאויב מפסיד, זה לא מחמת שהוא לא ידע לנהל את קשרי המלחמה, אלא תחילת מפלה - תרדמה. הייתה איזה תרדמה מקודם. או של הלוחמים, או של ה'מודיעין'. ידוע ומפורסם כשיש 'תרדמה' נולד 'מחדל'.. שורש הקלקול - תרדמה. הוא 'מרדים' את האדם ונותן לו הרגשה שהוא הצליח להציל משהו, אבל זה בדיוק מה שהוא רצה לקחת.

שלמות בקיום המצוות

רבותי! צריך האדם לחפש שלמות בכל פרט שעושה במצוות. ובאם לא - הרי שהוא נופל ברש"י הנורא 'דש בעקביו'. הוא לא רואה חומר הענין, וזה ההפסד הגדול, כי הוא לא יודע לשוב בתשובה על זה.

מלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא

רבינו יונה ע"ה בספר שערי תשובה (שער ג' סי' קמא) אומר דבר נורא. יש 'אבק רציחה', ויש 'רוצח' (בר מינו) שקם על חבירו ורוצחו נפש. מה זה 'אבק רציחה'? כמו שאומרת הגמרא (בבא מציעא נח:): אדם אומר לחבירו איזה מילה, 'עוקץ' אותו, מבזה אותו, גורם לו 'הלבנת פנים', ש'אזיל סומקא ואתי חיוורא', האדמומית שיש לו בפניו (בלחיי) מתנתקת ממנו - זה רציחה'. הגמרא אומרת (שם): אין לו חלק לעולם הבא. עד כדי כך.

טעם הדבר שעונש המלבין פני חבירו חמור מההורג חבירו

שואל רבינו יונה קושיא עצומה: למה לא אמרו כן על ה'רוצח' בעצמו? (רבינו יונה סובר שאם אדם קם על חבירו התנפל עליו והרג אותו, יש לו עולם הבא, אבל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא). הייתכן ש'אבק רציחה' יהיה חמור יותר מ'רציחה' בעצמה? זה לא מובן

י. קמצא ובר קמצא

יש בזה דרגות שונות, יש 'קמצא ובר קמצא', הלבנת פנים שהייתה שם הייתה נוראה. כמו שידוע כל המעשה בגמרא (גיטין נה:), שהוא תופס אותו לפני כולם, ומוציא אותו מהסעודה. וכשהוא מוליך אותו, הוא מוליך אותו לאט-לאט, צעד אחר צעד, כדי שכולם יראו וכולם יעשו 'שש...'. זה הנחת שיש לו. יש כאלה רשעויות.

מעשה בזמן הגאון רבי ישראל סלנט זצ"ל

הגאון רבי ישראל סלנט זצ"ל סיפר מעשה נורא שהיה שם בעיר (וילנא כמדומני), היו שם את 'שכבת העשירים', והם היה להם איזה אולם שמחות, שאם יש חתן או ברית וכיוצא בזה, רק העשירים עושים שם. אנשים רגילים יעשו במקום אחר (יותר פשוט). ופעם אחת היה בעל מלאכה, סנדלר, שזכה גם כן לעשירות, (כנראה עבד בנאמנות ו'ברכת ה' היא תעשיר' (משלי י' כב), ולכן הוא זכה לעשירות), ונכנס גם כן ל'שכבת העשירים'. אבל זה לא ערב להם: מה נכנס אחד סנדלר בעל מלאכה אצלנו? אנחנו עשירים מופלגים, מיוחסים, לדורי דורות. זה חרה להם. ויותר מזה: יום אחד הגיע הבת שלו לפרקה (או הבן), ואיפה הוא עושה את החתונה? באולם המיוחד של העשירים. זה כבר חרה להם מאוד: 'הייתכן?! אחד כזה פשוט, פתאום נהיה כאחד מאיתנו?! מחתן את הבת שלו באולם הזה?!', אמרו: 'צריך ללמד אותו לקח'. והנה ביום החתונה כשהסנדלר הזה הולך עם הבן או הבת שלו, כולם שמחים בשמחת החתונה, והוא רוקד עם החתן, עם המחותנים, פתאום מגיע אליו לפני כולם אחד העשירים, שלף את נעלו מעל רגלו, ואומר לו לסנדלר: 'תגיד לי, כמה עולה לתקן את הסוליה הזו?'. כך הוא אומר לו לפני כולם. איזה בוש, איזה השפלה! יש לך הלבנת פנים גדולה מזו? רוצח! ממש כך.

גם את רבו יענישו בעולם הבא!

אמר הגאון רבי ישראל זצ"ל, ברור לו שאת 'רבו' של העשיר הזה, יענישו עכשיו בגהינום. כי אם הוא לא ידע להכניס יראת שמים לתלמיד שלו, ולעשות אותו 'בן אדם', אז יענישו אותו על זה. זה מזעזע.

בסברא, זה רק 'אבק' וזה 'גוף' האיסור. אומר רבינו יונה: אני אסביר לך למה, "כי המלבין פני חברו איננו מכיר גודל חטאו, ואין נפשו מרה לו על עווננו כמו הרוצה, על כן רחוק הוא מן התשובה" (שערי תשובה שם). אם אדם ח"ו המית נפש בישראל, הרבה פעמים תוקפים אותו רגשי תשובה: 'מה עשיתי? קיפחתי חייו של פלוני!', הלב שלו מר. מה שאין כן מי שמלבין פני חברו, הוא לא מכיר בגודל החטא. אומר: 'וכי מה עשיתי? אמרתי איזה מילה, כולם צחקו, שמחו, כנראה הגדלתי אהבה ואחזה שלום ורעות בישראל.. אני מזכה הרבים..'. הוא לא מצטער, הוא לא רואה גודל החטא, ויכול להיכשל בזה עוד פעם ועוד הפעם, ורבים חללים הפיל, לכן החמירה התורה בעונשו יותר מאשר הרוצה ממש. כיון שעושה את זה הרבה פעמים, לא רואה את גודל החטא, לא מכיר ורחוק מן התשובה.

כיון שנכשל בזה פעם אחר פעם עונשו חמור

הרי לך שמה שנראה כ'דברים קטנים', אבל כשעושים את זה פעם אחר פעם, ועוד פעם ועוד הפעם, זה נעשה הרבה יותר חמור מעוון אחד גדול, כך כתוב כאן בדברי רבינו יונה, כאן רואים את חומר הענין^א. לדעת את הדברים האלה.

לתת את הדעת על הדברים של ה'מה בכך'

זה מה שאמרנו: 'והיה עקב תשמעון' (דברים ז יב). את הדברים שאדם דש בעקביו. את הדברים של ה'מה בכך' - על זה צריכים לתת את הלב ואת הדעת! הן במצוות והן בחטאים: שלא יהיה החטא קל בעניו ל'דוש' ולעבור.

כוחו של החוט משי

אומר חובות הלבבות (שער התשובה פרק ז): "הלא תראה: החוט של משי כמה הוא חזק כשיכפל פעמים רבות". וממה הוא נעשה? "עיקרו מחלוש שבדברים, והוא ריר

'בהמה' בצורת 'אדם'

יא.

הרמב"ם בפירוש המשינויות (בהקדמה לפרק חלק) למד באופן אחר: למה המלבין פני חברו בריב אין לו חלק לעולם הבא? אומר הרמב"ם זה לא עונש, זה מציאות. מה הפירוש? תגיד לי, אתה תכניס 'תיש' לעולם הבא? יבוא איזה 'עז' ויגיד גם אני רוצה לשבת ב'גן עדן'.. מה נגיד לו? 'תסלח לי, אתה צריך לשבת בדיר, לא בגן עדן, זה לא המקום שלך'. כי מה לבהמה במקום רוחני. לך למקום שלך - שמתאים לך. (לדיר, לרפת, לאורווה). אומר הרמב"ם אותו דבר: אדם שמבייש, שמלבין פני חברו בריב, הרי הוא מעיד בקולי קולות שהוא 'בהמה' בצורת 'אדם'. אם הוא מגיע למציאות כזו שיכול להשפיל ולבזות ולהלבין פני חברו - זה מעיד שהוא 'בהמה' בצורת 'אדם', ול'בהמה' אין עולם הבא. לא בגלל שקונסים אותו או עונשים אותו. פשוט אומרים לו: 'זה טעות בכתובות, מקומך ב'גן חיות' לא ב'גן עדן', נתחלף לך 'גן' ב'גן'..! המציאות היא כך.

התולעת". מהריר של התולעת משי לוקחים אותו וכופלים אותו כמה וכמה פעמים, עד שנעשה על ידי זה חוט עבה. אפילו אם תיתן לגיבור חיל - לא יהיה מסוגל לקרוע את זה. זה נעשה חוט משי גדול וחזק. ממה זה התחיל? ממשו! אבל כיון שנכפל כמה וכמה פעמים, כבר זה נהיה חוט גדול ועבה. כבר אי אפשר לקרוע את זה (אפילו גיבור).

מעלתה של כל מצוה 'קטנה'

מכאן תראה שאם אדם עובר ח"ו על עבירה - אפילו היא 'קטנה' (נגיד שיש דבר כזה) - אבל עוד פעם חוזר על זה, ועוד פעם שונה, ועוד פעם כופל, לכאן זה מגיע. וכן להיפך: גם במצוות לא יזלזל במאומה. לא יאמר: 'זה לא מצוה חשובה'. לא נכון. כל מצוה ומצוה וכל 'פירור' של מצוה - יש בה יקרות עצומה! מ'פירור' מצוה' כמה שאדם יכול להרויח! אין לשער ולתאר איזה נחת רוח הוא עושה לקב"ה, ואיזה שכר הגדול מבוטח לו. בזה להשתדל, בזה להתאמץ, ובזה תבוא ההבטחה: 'ושמרתם ועשיתם אותם' - ושמר ה' אלהיך לך את הברית, ואת החסד, אשר נשבע לאבותיך' (דברים ז יב).

אין אתה בן חורין להתבטל מן התורה

לדאבוננו תשאל אחד היום אתה יודע שיום ט"ו באב זה 'יום טוב'? אומר לך: 'פשיטא, החופש הגדול..', התחיל החופש הגדול, נוסעים לכאן לשם.. שמעתי פעם שאמרו לגרא"א דלסר זצ"ל, 'עוד יום יומיים בא החופש הגדול', מיד כשהרב שמע את זה ה'חופש הגדול', אמר: רחמנא ליצלן! במתים חופשי (תהילים פח ו).. חופש הגדול, אין דבר כזה, אתה עבד לקב"ה, אין אתה בן חורין, כך אומר התנא (אבות פ"ב). צריך לעסוק בתורה יומם ולילה, בלי הפוגה, כל אחד ואחד לפי השגתו.

תפלה כמצות אנשים מלומדה

לא יודעים לייקר את הזמן, זה מה שאומר רש"י כאן, 'דש' פירושו לא מתבונן, הרגל, מה שנקרא בספרים: 'מלומדה', באדישות, בדרך 'מתעסק', סוג של 'נורמה' כזו: קם בבוקר, נוטל ידים, מברך ברכות השחר, מתעטף בציצית, תפילין, בית כנסת, גומר וזהו. זה נעשה 'פעולה'. זה סדר היום שלו. אדם בא לתפלה קצת מאוחר: בא ב'סוס' - ויוצא ב'סוסים'. בא ב'סוס', כשמגיעים לשירת הים 'כי בא סוס פרעה' (שמות טו יט), הוא מופיע, (עם הטלית ביד..), ומיד מתחיל 'מלחמה' עם הש"ץ כדי להספיק אותו.. ויוצא ב'סוסים', כשהש"ץ מגיע 'אלה ברכב ואלה בסוסים' הוא כבר נישק את המזוזה, הוא בחוץ. והתפלה עצמה? גם כן הייתה

כמו סוס.. והוא אומר: 'ברוך ה', היום התפללתי בציבור, מה חסר לי? התפלה שלי הייתה 'לעילא ולעילא מן כל ברכתא', מאה אחוז'.. זה 'תפלה'?! זה שום דבר! לא בתחילתה ולא בסופה. למה זה? 'דש' בעקביו.

ואני ברוב חסדך אבוא ביתך

פעם חשבת: אתה בא לבית הכנסת להתפלל, עומד לפני הכניסה, אומר 'ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך' (תהילים ה ח). התבוננת פעם מה כתוב כאן? דוד המלך ע"ה אומר: ריבוננו של עולם: כשאני בא לבית ה' - אם זה לתפלה, אם זה ללימוד - זה ברוב חסדך, אתה עושה איתי חסד נפלא שאתה נותן לי את היכולת הזו לבוא לבית ה' ללמוד להתפלל, 'ברוב חסדך'. אדם מרגיש שהוא באמת עושים לו חסד כזה שהוא בא ומתפלל? יגיד לך: 'אני עושה חסד שבאתי..', ואני ברוב 'חסדך', לא ברוב 'חסדך'.. לא כך, צריכים להרגיש את התחושה הזו של 'מה ידידות משכנותיך' (תהילים פד ב), 'יש כאן ידידות' יש כאן 'אהבה' יש כאן חיבה יתירה, שהוא יושב בבית ה', במקום הכי נעלה, הכי עליון, הכי טוב!

יש חתן בשני וחמישי בבית הכנסת..

אבל אנחנו לא מרגישים את זה. ויש לי ראייה, ולא מצאתי מישהו שסתר את הראייה הזו.. מה? אם נמצא בבית הכנסת ביום שני או חמישי, ופתאום בשחרית בבוקר לוחשים לו שיש 'חתן' בבית הכנסת, או 'אבי הבן' נודמן היום לבית הכנסת, אתה רואה פתאום איזה צהלה ונהרה נשפכת על פני המתפללים, כולם שמחים וששים, יש היום 'חתן', יש היום 'אבי הבן'.. יותר שמחים מהחתן. מה קרה? היום לא אומרים תחנון! ומזהירים את החתן: מחר אתה רק כאן - שבעה ימים. לא תעז בית כנסת אחר, 'פה אשב כי אותיה' (תהילים קלב יד)..

אדם יבחן את עצמו: איך הייתה התפלה ביום ט"ו באב?

היום יום שני היה ט"ו באב, כל אחד ישאל את עצמו איך היה בתפלה היום בבוקר, 'לא היו ימים טובים לישראל כיום ט"ו באב', לא אמרו תחנון, איזה 'שמחה וששון' הרגיש בבוקר. או! מאיפה התחושה הזאת? על עצמי אני מדבר, חטאתי עויתי פשעתי. תמיד אני מתפלל על עצמי כל כך קשה לך עוד חמש דקות של תפלה?! זה מצות שאדם 'דש' בעקביו!

התחנונים בימי שני וחמישי

מה כתוב שם בפסקא הזו של הוידוי? בקשת רחמים. סידרו את זה רבותינו. זה נפלא עד מאד. הגאון האדר"ת זצ"ל כותב על עצמו שהרבה פעמים בעת שהיה עושה תיקון חצות

היה אומר את הקטעים הללו, של שני וחמישי, זה קורע את הלב. מבקשים שבזמנך עולם ירחם עלינו, יוציא אותנו מהגלות השחורה, ממה שטובחים בנו יום יום, שישלח לנו על עוונותינו, תמחול ותסלח ותכפר, עד מתי כל הצרות הללו, עד מתי כבוד שמים מבוזה, וכל כך אנחנו שמחים לוותר על זה כלאחד יד?!

מצות שאדם דש בעקביו

זה מצות שאדם דש בעקביו! התפלה נעשית כמין 'עול', 'מכסה', שצריך כל יום לשלם, ואם אפשר לקצר - עדיף טפי. כאילו זה איזה פעולה 'טכנית' בלבד. אבל מי שמבין: 'ואני ברוב חסדך אבוא בתיך', שהחסד הוא שהוא בא לבית ה', וזה חסד נפלא: שיש לנו ליצור חומר, אנשים קטנים, מה זה 'בן אדם'? אפס אפסים! ונתנו לו יכולת לשבח ולהודות לבורא עולם! על כל פיסקא ופיסקא, על כל דיבור ודיבור - ב'קרבנות' ובפסוקי דזמרה ויוצר ובתפלה - כולו היה רק הנאה שמחה ונחת שאני יכול לדבר עם בוראי ולשבח אותו ולהודות לו!

הרפואה לזה - לימוד מוסר!

קבלה בידנו מגדולי עולם, כל גדולי הדורות, שהרפואה לזה היא שאדם יהיה לומד מוסר, ויבין - על פי דברי רבותינו - מה עושה איתנו בורא עולם, איזה חסד גדול ועצום הוא זה שיש בכוחנו להתפלל, שיש בכוחנו לברך. אז כל ציור העבודה יהיה אחרת.

שיחה ב' - ט"ו באב

לא היו ימים טובים לישראל כיום ט"ו באב וכיום הכפורים

בעזרת ה' יתברך נראה לשנן, לחזור ולהזכיר ידיעות והקדמות מפורסמות בעבודת ה'.
כבר לימד אותנו הרמח"ל ז"ל בהקדמה לספרו מסילת ישרים, שהרבה פעמים לפי רוב הפרסום, כך ההעלם מצוי. כלומר, ישנם הרבה דברים שידועים ומפורסמים לכל אחד ואחד, ועם כל זה, דווקא בגלל הפרסום של הדברים, ההעלם בהם מצוי.

שמעתי מחכם אחד שאמר בזה משל נכון, כי כל הברואים כולם הולכים על האדמה, ולמרות זאת אף אחד מעולם לא עצר לחשוב, "רגע, על מה אני הולך, על מה אני פוסע?!" – אה, על האדמה". למה?! כי זה דבר פשוט, כל אחד יודע שהוא לא מרחף באוויר, ולכן הוא לא עוצר להתבונן בזה. וכך הכלל בכל דבר וענין, שכפי רוב הפרסום, כך ההעלם מצוי.

השבוע חל יום ט"ו באב, וידוע מה ששנו רבותינו במסכת תענית (ל'): ובמסכת בבא בתרא (קכא.), שלא היו ימים טובים לישראל כיום ט"ו באב וכיום הכפורים. ושם בגמרא אמרו רבותינו, בשלמא יום הכפורים אפשר להבין למה הוא יום של שמחה, שהרי הוא יום סליחה מחילה וכפרה לכל החטאים שעשה האדם בימי חיותו, ואם אדם עושה בו תשובה כדבעי לא נשאר זכר לחטאים והעוונות שלו, ואין לך שמחה וששון גדולים מאלו.

ואמרו בשמו של רבינו הגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל שהמשיל משל להמחיש את הדבר הזה, משל למה הדבר דומה למלך שפעם בעשרים או שלושים שנה מוחל על כל הקנסות החובות והמיסים שחייבים לו התושבים. כמה היו האנשים מחכים ומצפים שיגיע המועד הנכסף הזה שיפטרו אותם מכל החובות, מכל המיסים, הארנונה, שבח מקרקעין וכן הלאה. רק כשאדם חושב על זה, הוא כבר מתחיל לחייך... וכשמגיע הזמן הזה שהמלך מוחל על כל החובות, כמה היו שמחים ומאושרים בזמן הזה.

ואם כך הוא בענינים גשמיים, אמר רבי ישראל, קל וחומר ביום כזה שמוחלים לאדם על כל המעשים המכוערים שעשה על כל העוונות ועל כל הפשעים, והוא חוזר להיות בן אהוב ויקר אצל אביו שבשמים, כמה עליו להיות שמח ומאושר. וזהו מה שאמרת הגמרא, 'לא היו ימים טובים לישראל כיום הכיפורים', וזה מובן, ואין ספק שזהו יום של שמחה וששון. ובעוד פחות מחודשיים נעמוד ביום הקדוש הזה, יום הכפורים, ונגיל ונשיש על המתנה היקרה הזו שקבלנו מאת הבורא, הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו.

אבל יום ט"ו באב, שואלת הגמרא, למה הוא יום של שמחה מופלגת כזו, עד שאומרים עליו שלא היו ימים טובים לישראל כיום ט"ו באב?! והמדקדק בלשון רבותינו יראה

שרבותינו הקדימו את יום ט"ו באב ליום הכפורים, ומשמע שיש בט"ו באב מעלה גדולה עוד יותר מיום הכפורים. ורבותינו בגמרא שם אמרו כמה טעמים בזה למה יום ט"ו באב הוא יום של שמחה, ובסוף אמרו רבה ורב יוסף, שנים מגדולי חכמי התלמוד, אותו היום פסקו מלכרות עצים למערכה דתניא ביום ט"ו באב תשש כחה של חמה ושוב אין כורתין עצים למערכה, וקרי ליה יום תבר מגל, ומפני שהיו מפסיקים לכרות אז את עצי המערכה, היה היום הזה יום של שמחה.

למה בגלל שמפסיקים לכרות עצים למערכה היום הזה הוא יום של שמחה?! – מפרש הרשב"ם, שהשמחה היא על שם שסיימו והשלימו מצוה כל כך גדולה ויקרה, כמו הכנת העצים למערכה. בהיות ובט"ו באב נשבר תקפו של קיץ ותשש כחה של חמה, ממילא מצוי שיש בעצים רטיבות ואם ידליקו עצים כאלו שיש בהם רטיבות הם יעלו עשן מרובה, וגם מצויים בעצים האלו תולעים ועצים שמתולעים, ואפילו מתולעים בהתלעה כל דהו, פסולים מלהעלות אותם על גבי המזבח. מדוע?! מפני הכלל הגדול שבתורה, 'הקריבו נא לפחתך' (מלאכי א, ח). אדם שהולך לתת דורון למלך לא מביא לו דברים מסוג ג' או ד', אלא אדרבה, הולך ובוחר את המתנה היותר יקרה, יותר מכובדת ויותר שלימה, כזו שאין בה שום חיסרון ושום פגם. וכי יעלה על הדעת שמישהו יביא למלך מתנה שיש בה תולעים?! הרי אחד כזה יתחייב בנפשו! והוא הדין גם במצוות, כשאדם עושה מצוה עליו לעשות את המצוה בשלימות, בלי חיסרון, בלי פגם ובלי קלקול בהידור היותר גדול שהוא יכול לעשות, וזה היה הקלקול של קין, שבמקום להביא את המבחר והמעולה ביותר לכבוד הבורא יתברך, הביא מכל הבא ליד. ולכן עצים כאלו שיש בהם תולעים, פסולים מהקרבה למזבח.

ובהיות ובט"ו באב הפסיקו לכרות את עצי המערכה וחכו עד לקיץ הבא, 'יום תבר מגל', הפסיקו להשתמש בגרזן בשביל לכרות את העצים, נעשה היום הזה יום של שמחה גדולה, מפני שהשלימו וגמרו את המצוה היקרה הזו של כריתת עצי המערכה.

השמחה ביום ט"ו באב על שהתווספה תורה בקרב ישראל

זהו פירושו של הרשב"ם. אבל מפורסם וידוע ביאורו של רבינו גרשום מאור הגולה, אחד מגדולי רבותינו הקדמונים, שביאר את דברי רבותינו באופן אחר.

וכך לשונו של רבינו גרשום (בבא בתרא קכא:): "יום ט"ו באב יום שפסקו מלכרות עצים למערכה, ולפי שעה שהיו עסוקים לכרות עצי המערכה היו מתבטלים מתלמוד תורה אבל אותו היום פסקו ועשאוהו יום טוב שמכאן ואילך היו עוסקים בתורה".

צריכים אנחנו להתבונן בכמה הערות בדברי רבינו גרשום, ולהרחיב את הדברים.

לפי פירושו של רבינו גרשום השמחה והששון שיש ביום ט"ו באב, שלכן אומרים רבותינו ש'לא היו ימים טובים כמו ט"ו באב', הוא מפני שאז היו מתפנים לעסוק בתורה. והנה,

בואו ונעשה חשבון, כמה אנשים מכלל ישראל היו כורתים את עצי המערכה. וכי כל עם ישראל היו הולכים לכרות את עצי המערכה?! זה אינו מסתבר. וכי צריך שילכו מליוני אנשים ויכרתו עצים למערכה?! אם היו עושין כן, לא היה נשאר אילן אחד בארץ ישראל. ועל כרחנו צריכים אנחנו לומר, שהיתה קבוצה מסויימת מכלל ישראל, שהם היו הולכים וכורתים את העצים.

כמה אנשים היו בקבוצה הזו?! לא ראיתי במי מהמפרשים שדבר על זה, אבל אני משער שגם אם נתפוס שיעור גדול ומרובה, לא היו אלו יותר מאלפיים איש, וגם זה יותר מידי. וכמה זמן היו האנשים האלו כורתים עצים?! וכי היו עובדים כל הזמן בלי הפסקה, עד צאת נשמתם?! גם זה אינו מסתבר. צריכים לומר שהיו כמה שעות ביום שהיו מיוחדים לכריתת עצי המערכה.

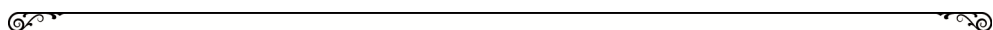
ואם כן, הבה ונתבונן. בשביל קבוצה אחת מכלל ישראל, שהיה להם כמה שעות של עבודה, נקבע היום הזה יום של ששון ושמחה לכלל ישראל עד שלא היה יום טוב לישראל כמוותו וכנ"ל?! ויותר מזה, נתבונן בעבודה הזו שלהם. וכי העבודה הזו היתה בה עבירה?! חלילה וחס. אדרבה, העבודה הזו היתה מצוה גדולה. שהרי אחד מהעמודים שהעולם עומד עליו הוא 'העבודה'. מהי העבודה?! **עבודת הקרבנות**. אמנם היום בזמננו שבטלה עבודת הקרבנות העולם עומד על התפילה שהיא חילוף הקרבנות, אבל בזמן שבית המקדש היה קיים היה העולם עומד על עבודת הקרבנות. וקבוצת האנשים האלו הלכו והתעסקו עם מכשירי עבודת הקורבנות, עם כריתת העצים. ולכאורה הם צריכים לשמוח ולגיל על הזכות שלהם שהם מתעסקים במצוה! ועם כל זה אנחנו רואים שכשמגיע יום ט"ו באב ומפסיקים האנשים האלו לכרות עצים למערכה ויכולים הם להצטרף לכלל ישראל ולשבת לעסוק בתורה, נקבע היום הזה ליום של שמחה וששון בעבור כל כלל ישראל.

נמצא שלמה ומדוע לא היו ימים טובים לישראל כיום ט"ו באב?! מפני שביום הזה כלל ישראל זכה שיש עוד כמה שעות של לימוד תורה, על ידי עוד כמה וכמה מישראל. וזהו דבר שאנחנו צריכים להתבונן בו ולחקוק אותו על לבנו.

היום כשמגיע יום ט"ו באב, הוא גם כן יום של שמחה וששון לכולם. למה?! כי כולם נוסעים לים... הרי אנשים מחכים משנה לשנה מתי יגיע הזמן הזה, ועכשיו שעברו ימי בין המצרים, אפשר לנסוע לים. אבל רבותינו לא אמרו שיום ט"ו באב הוא יום של שמחה בגלל שנוסעים לים, אלא בגלל שביום הזה התווספה תורה בכלל ישראל.

מאן דמוסיף - יוסיף

ישורה אחת לאחר מכן אומרת הגמרא במסכת בבא בתרא דבר נורא, 'מאן דמוסיף יוסיף ומאן דלא מוסיף יסיף, מאי יסיף, אמר רב יוסף תקבריה אמיה', בר מינן. ומפרש

הרשב"ם, מיום ט"ו באב הלילות מתחילים להתארך, ואם כן יש יותר זמן להתעסק בתורה, והלא עיקר קנינו של האדם בתורה הוא בלילה (רמב"ם הלכות ת"ת פ"ג הי"ג), ולפיכך אחד כזה שמוסיף עוד שעות של לימוד ושעות של תורה, יוסיף, אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לו, כלשון הרשב"ם, לפי ש'מרבה תורה מרבה חיים' כמאמר התנא באבות (פ"ב, ז). אבל מאן דלא מוסיף, אדם שמקצר ואינו מוסיף בעסק התורה בלילות האלו שאחר ט"ו באב, יסיף, ימות בחצי ימיו רח"ל. והראיה לכך, שתקבריה אמה, אמו תקבור אותו, דהיינו שהוא מת צעיר בחיי חיותה של אמו, עד שתהיה אמו קוברת אותו.

הדברים האלו הם דברים נוראים, ואינני זוכר עוד דברים נוקבים וחמורים כל כך האמורים בגמרא, שמי שיוסיף יוסיפו לו ויהיה לו טוב, ומי שלא יוסיף, 'תקבריה אמה' בר מינן. ולכן בימים האלו אנחנו צריכים להחליץ חושים ולהתאזר בגבורה להוסיף בעסק התורה.

ועל מי מוטל להוסיף עכשיו בעסק התורה?! **על כולם**, בלי יוצא מן הכלל, ובלי שום תירוצים. החפץ חיים זצ"ל כותב שיש בני אדם שמתרצים את עצמם למה הם לא עסקו בתורה בכל מיני תירוצים שונים ומשונים. אומר החפץ חיים זצ"ל, גם אם לא ננס לעצם התירוצי שלך אם הוא יתקבל בשמים או לא, וגם אם נניח שהתירוצי שלך אכן יתקבל בבית דין של מעלה, מכל מקום עם כל זה מה תהיה, עשיר בתורה או עני בתורה?! בוודאי שהוא יהיה עני בתורה. כי גם אם אדם יעלה לשמים אחר מאה ועשרים שנותיו ויאמר תירוצי טוב ומועיל, באופן כזה שכל הדיינים המומחים שיושבים בבית דין של מעלה יענינו בראשם ויאמרו, אכן, האיש הזה צודק, והיה אנוס מללמוד תורה, סוף סוף הלא האיש הזה ישאר עני ואביון לנצח נצחים בלי תורה בידו, ואז הוא יהיה נכוה מחופתו של חברו ויאכל את בשרו מרוב צער ותוגה כשיראה מה יכל להשיג ומה יכל להרוויח, וכמה הפסיד לעצמו. ולכן אל לו לאדם לתרץ תירוצים. כל אחד ובכל מצב שיהיה, עליו להתגבר ולהתעצם בעסק התורה, ובפרט בימים האלו, שעליהם מזהירה הגמרא במיוחד ובפרוטרוט, כמו שראינו.

יצאתו של רבי אליעזר בן הורקנוס מבית אביו לשיבה

נראה פרק אחד מפרקי דרבי אליעזר (פרק ראשון), שכתב התנא האלוקי רבי אליעזר בן הורקנוס, בו נראה איך היו רבותינו עוסקים בתורה. מעשה ברבי אליעזר בן הורקנוס שהיו לאביו חורשים והיו חורשים על גבי המענה והוא חורש בטרשים, לאבא של רבי אליעזר בן הורקנוס היו עבדים ופועלים, והם היו חורשים על גבי המענה, כלומר, על גבי אדמה פשוטה, כזו שאין בה סלעים ואפשר לחרוש בה בקלות, ואילו רבי אליעזר בן הורקנוס היה 'חורש בטרשים', התפקיד שהטילו עליו היה לחרוש באדמה שיש בה סלעים קשים, עבודת פרך.

ישב לו רבי אליעזר והיה בוכה. ראה אותו אביו ואמר לו מפני מה אתה בוכה?! אביו של רבי אליעזר רואה את הבן שלו כשהוא יושב ובוכה במקום לעמוד ולחרוש, והוא מתפלא,

למה אתה בוכה?! הרי חבל על הזמן! צריך לחרוש! שמא מצטער אתה שאתה חורש בטרשים?! אולי בהיות וגלגלנו עליך מלאכה קשה לחרוש איפה שיש הרבה סלעים, מפני זה אתה בוכה?! עכשיו אני אתן לך לחרוש על גבי המענה. אתן לך לחרוש במישור, במקום שאין בו סלעים ואבנים, ויקל עליך לחרוש.

ישב לו על גבי המענה והיה בוכה. גם כשהלך רבי אליעזר לחרוש בצד השני, היכן שהכל מישור וחלק בלי סלעים, היה יושב שם ובוכה. אמר לו אביו מפני מה אתה בוכה?! עכשיו בכלל אני לא מבין אותך, וכי מצטער אתה שאתה חורש על גבי המענה?! הרי זה לא יתכן. אמר לו לאו, השיב לו רבי אליעזר, אתה מנדנד לי ושואל אותי למה אני בוכה ולמה אני בוכה, אספר לך למה אני בוכה. אמר לו שאני מבקש ללמוד תורה. הסיבה שאני בוכה היא לא בגלל עומס העבודה המוטל עלי כשאני חורש בסלעים וכיוצא בזה, אלא מפני שאני לא רוצה להיות החברותא של הפרה... כי אם נפשי חשקה בתורה.

אמר לו אביו של רבי אליעזר לבנו, והלא בן עשרים ושמונה שנים אתה, ואתה מבקש ללמוד תורה?! קח לך אשה ותוליד לך בנים ואתה מוליכן לבית הספר. אתה כבר בן עשרים ושמונה, זקן ואיך זה שעכשיו תלך ללמוד תורה?! הרי רבותינו אמרו (אבות ה, כא) 'בן חמש למקרא' ואתה כבר בן עשרים ושמונה שנה ועדיין לא נכנסת למקרא, ואם כן איך תעסוק בתורה?! - אתה כבר אבוד. אתה יודע מה כן תוכל לעשות? לך ותתחתן, תהיה לך אשה ובעזרת השם יהיו לך ילדים, תשלח אותם לתלמוד תורה ובהיות וקיימא לן (סנהדרין קד.) 'ברא מזכה אבא' יהיו הם חליפתך, הם כפרתך והם תמורתך, ואתה תזכה לחיי העולם הבא באמצעותם.

זו היתה העצה של אביו של רבי אליעזר, ואת העצה הזו שומעים גם כן הרבה בזמנינו. אחד שנפשו חשקה בתורה אומרים לו, 'אתה תלך ללמוד תורה?! הרי כבר הראש שלך קירח וזקנך כבר הלבין, ואיך תלך ותעסוק בתורה?! תסמוך על הבנים שלך שהם אלו שיצילו אותך ויזכו אותך'. אבל נתבונן ונראה איך רבותינו השיבו על זה.

שמע רבי אליעזר את דברי אביו. מה יגיד לו?! לא אמר לו דבר. עשה שתי שבתות ולא טעם כלום. היה שרוי בצער, ולא אכל כלום מרוב צער. נגלה אליו אליהו הנביא זכור לטוב ואמר לו, בן הורקנוס, למה אתה בוכה?! אני רואה שאתה כל הזמן יושב מצטער ובוכה. מדוע אתה בוכה?! אמר לו מפני שמבקש אני לעסוק בתורה, הנפש שלי צמאה לדברי תורה, ולא מאפשרים לי לעסוק בתורה. אמר לו אליהו, אם אתה מבקש ללמוד דברי תורה, עלה לירושלים אצל רבן יוחנן בן זכאי. כאן במשפחה ליד אביך ואחיקר, לא שייך שתשיג תורה. 'הוי גולה למקום תורה' אמרו רבותינו (אבות ד, יד), ואף אתה, לך ותעלה לירושלים לשיבה הגדולה של רבן יוחנן בן זכאי [שהרי כאן מדובר קודם החורבן], ושם תוכל לעסוק בתורה.

וכך היה. כיון ששמע רבי אליעזר את העצה הזו, הלך אל רבן יוחנן בן זכאי. **ישב לו והיה בוכה.** נכנס רבי אליעזר לישיבה הגדולה של רבן יוחנן בן זכאי, והיה יושב שם ובוכה. רבן יוחנן בן זכאי רואה שיש כאן פנים חדשות, בא לכאן בחור מבוגר בן עשרים ושמונה והוא יושב ובוכה, אמר לו מפני מה אתה בוכה?! אמר לו מפני שמבקש אני ללמוד תורה. הנפש שלי צמאה לתורה. אמר לו רבן יוחנן, ובן מי אתה?! לא הגיד לו, שתק רבי אליעזר. אמר לו רבן יוחנן לרבי אליעזר, מימך לא למדת קריאת שמע ולא תפילה ולא ברכת המזון?! אלו הם שלשת הדברים השכיחים והתדירים ביותר, תפילה, קריאת שמע וברכת המזון. האם אתה יודע אותם?! אמר לו רבי אליעזר, לא. אני לא יודע ברכת המזון, לא יודע תפילה, ולא יודע קריאת שמע. ממש עם הארץ גמור ומוחלט.

אמר לו רבן יוחנן, עמוד ואלמדך שלשתם. אלו הם ידיעות בסיסיות, להתפלל, לקרוא קריאת שמע ולברך, ואני אלמד אותך עכשיו את שלשת אלו. **ישב והיה בוכה.** עדיין ממשיך רבי אליעזר לבכות. אמר לו רבן יוחנן, בני, מפני מה אתה בוכה?! אמר לו שאני מבקש ללמוד תורה ואני מפחד שעכשיו שלימדת אותי תפילה קריאת שמע וברכת המזון, תסתפק בזה ותאמר לי 'מספיק שלמדת את הדברים האלו, וכבר כתוב בשלחן ערוך (רמ"א יו"ד סימן רמ"ו ס"א) שמי שקרא קריאת שמע שחרית וערבית יצא ידי חובת תלמוד תורה'. ואני לא רוצה לצאת ידי חובת תלמוד תורה בקריאת שמע ולהסתפק בשלשת הדברים האלו שלמדת אותי, כיון שנפשי חשקה לעסוק בתורה כדבעי.

מסירות נפשו של רבי אליעזר על התורה

כשראה רבן יוחנן את הצמאון הגדול של רבי אליעזר לתורה, היה אומר לו שתי הלכות כל ימי השבוע והיה חוזר לו עליהן ומדבקן. היה רבן יוחנן משנן לרבי אליעזר שתי הלכות והיה חוזר אתו עליהם שוב ושוב עד שהיה רבי אליעזר יודע את הדברים. עשה שמונה ימים ולא טעם כלום, עד שעלה ריח פיו לפני רבן יוחנן בן זכאי. רבי אליעזר התחיל לעסוק בתורה מתוך צמאון עצום, ובמשך שבוע לא הכניס לפיו כלום, עד שעלה ריח פיו.

ובמדרש (עיין אבות דרבני נתן פ"ו, ג) מובא נוסח שונה מעט, שכשהיה רבי אליעזר יושב ועוסק בתורה ביחד עם רבן יוחנן, היה רבן יוחנן מריח ריח לא טוב מפיו של רבי אליעזר. אמר רבן יוחנן לתלמידים, אמרו לי, מה הוא אוכל?! אמרו לו, אנחנו לא יודעים. אנחנו פוגשים את רבי אליעזר בבית המדרש כשהוא בא ללמוד, אבל אנחנו לא יודעים מה הוא אוכל וכמה זמן הוא ישן. אמר להם רבן יוחנן, תמהרו ותבלשו אחריו, ותבדקו היכן הוא מתאכסן. הלכו ובדקו אחריו, ומצאו שהוא מתארח באיזו בקתה עלובה. שאלו את בעלת הבית, מה הוא אוכל?! את מכינה לו משהו לאכול?! אמרה להם ההיא, לא ולא. הוא מגיע לכאן בחצי הלילה, ובאשמורת הוא כבר קם והולך. שאלו אותה, אם כן, ממה הוא אוכל

וכיצד הוא מתקיים?! אמרה להם, אני לא יודעת. יש לו איזה שק ואני רואה איך שהוא מוציא מהשק הזה איזה דברים ואוכל.

פתחו התלמידים את השק הזה ומה מצאו?! **אדמה**. זה היה מאכלו של רבי אליעזר הגדול. למה?! כיון שרבי אליעזר עזב את הבית שלו בלי דמי כיס... הוא ברח משם, ולא היה לו דבר להתפרנס ממנו. מה היה לו לאכול?! **אדמה**. ומכיון שאכל **אדמה**, היה ריח רע נודף מפיו. ישב והיה בוכה. אמר לו רבן יוחנן, **מפני מה אתה בוכה?! אמר לו מפני שהעמדתני לפניך כאדם שמעמיד לפניו כמוכה שחין**. אני רואה שאתה קצת מסתייג ומתרחק ממני בגלל הריח. אמר לו, **בני כשם שעלה ריח פיך לפני כך יעלה ריח חוקי תורה מפיד לשמים**. אחרי שהתברר לרבי יוחנן מה מקור הריח הזה וממה הוא נובע, וכיון שראה את הצמאון העצום והאדיר של רבי אליעזר לתורה, אמר לו, כיון שאתה מפקיר את עצמך לתורה, אני מברך אותך שכמו הריח הזה, כך יעלה ריח חוקי תורה מפיד לשמים.

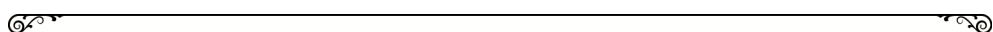
אמר לו רבן יוחנן, בני, בן מי אתה?! אתה כל הזמן מסתיר ממני את הפרטים ולא מגלה מהיכן אתה ומי אתה, ועכשיו ברצוני לדעת מאיזו משפחה אתה. אמר לו רבי אליעזר, יודע אני מי אני?! **אליעזר בנו של הורקנוס אני**. אמר לו והלא בן גדולי עולם אתה, הרי הורקנוס אביך מפורסם בעשירותו בכל העולם, ולא היית מגיד לי?! אם היית אומר לי שאתה הבן של הורקנוס, היינו עוזרים לך, הייך אתה סועד אצלי, היום אתה תבוא ותאכל אצלי כמו שצריך. אמר לו **כבר סעדתי אצל אכסניא שלי**. זו היתה תשובתו של רבי אליעזר, וכבר ראינו מה הוא היה אוכל אצל האכסניא שלו - **אדמה**.

עלייתו של הורקנוס לירושלים וגדלותו של רבי אליעזר

עד כאן הסיפור עם התחלת לימודו של רבי אליעזר הגדול, בפרק ראשון שבפרקי דרבי אליעזר. בפרק שני מסופר מה היה אחרי שרבי אליעזר ברח מבית אביו והלך לעסוק בתורה בשקידה עצומה שכזו. עברה תקופה ארוכה, ורבי אליעזר לא חוזר לבית אביו. הוא יושב בישיבה של רבן יוחנן ולומד וגודל בתורה.

אמרו לו בניו של הורקנוס לאביהן, עלה לך לירושלים ותנדה את בנך אליעזר מנכסך. אנחנו רואים שהבן שלך, בן העשרים ושמונה, הזניח אותך, ברח ממך והלך לישיבה ללמוד תורה, ואם כן מה לו ולנכסך?! וכך הבנים קטרגו לפני אביהן עוד ועוד ואמרו לו, 'הרי אתה זקן, ואליעזר בנך במקום לעזור לך ולתמוך בך, הלך לו לדרכו. עוד מעט אתה תמות בשעה טובה ומוצלחת, ואז אליעזר יבוא ויאמר 'גם אני בן וגם אני רוצה ירושה ונחלה'. וכי מגיע לו?! עלה לירושלים ונדה אותו מנכסך.

עלה לירושלים לנדתו. חזקה על לשון הרע שיתקבל כמו שאמרו רבותינו, וכשאומרים לאדם דברים כאלו שוב ושוב, הדברים בסוף חודרים ומשפיעים. עלה לירושלים ומצא שם יום

טוב לרבן יוחנן בן זכאי. הוא נכנס לשיבה של רבן יוחנן בן זכאי, והנה הוא רואה שכולם שם ששים ושמים, והיו כל גדולי המדינה סועדין אצלו, בן ציצית הכסת נקדימון בן גוריון וכלבא שבוע, העשירים המופלגים האלו שהיו בירושלים שיכלו לזון את כל ירושלים עשרים ואחת שנה, כמו שאמרו בפרק הנזקין (גיטין נו.). אמרו לו לרבן יוחנן, הרי אביו של רבי אליעזר בא. הנה בא הורקנוס, העשיר המופלג. כנראה הוא שמע שיש כאן סעודה וחגיגה גדולה ובה משתתפים כל הנכבדים, ולכן גם הוא הגיע.

עשו לו מקום. הושיבו אותו שם במקום מכובד אצל רבן יוחנן בן זכאי. נתן רבן יוחנן בן זכאי את עיניו ברבי אליעזר ואמר לו, אמור לנו דבר אחד מן התורה. רבי אליעזר הזה שלא ידע כלום עד גיל עשרים ושמונה, שהיה עם הארץ גמור ולא ידע מהי ברכת המזון, מימיו לא התפלל ומעודו לא קרא קריאת שמע, מבקש ממנו עכשיו רבן יוחנן 'עמוד וערוך תלמודך', ותכבד אותנו בדבר אחד מן התורה. השיב רבי אליעזר לרבו, איך אני יכול להגיד דברי תורה בנוכחותך, כאשר כל תורתי ממך היא?!

אמר לו רבן יוחנן, שמא ממני אתה מתבייש?! הריני עומד מאצלך. אם הנוכחות שלי מפריעה לך לעמוד ולומר דברי תורה, אלך ואעמוד בחוץ ואשמע משם, ואתה תעמוד כאן ותדבר דברי תורה. עמד רבן יוחנן והלך לו לחוץ, והיה רבי אליעזר יושב ודורש, ופניו מאירות כאור החמה וקרנותיו של משה רבינו ואין אדם יודע אם יום אם לילה. בא לו רבן יוחנן מאחוריו ונשקו על ראשו ואמר, אשריכם אברהם יצחק ויעקב שיצא זה מחלציכם. אשריכם אבותינו הקדושים שרבי אליעזר הוא נכד ונין שלכם. מדוע?! מפני גדלותו של רבי אליעזר. הלא מהיכן הגיע רבי אליעזר?! בור ועם הארץ היה, הדיוט גמור, והנה עכשיו הוא יושב ודורש והשכינה שורה עליו עד ש'פניו מאירות כאור החמה ואין אדם יודע אם יום אם לילה', וכי יש לך גדלות מזה?!

אמר הורקנוס, אביו של רבי אליעזר, למי אמר כך?! הורקנוס התעניין, את מי רבן יוחנן משבח כל כך?! אמרו לו, לרבי אליעזר בנך. הבן שלך הוא זה שישב ודרש את הדרשה הנפלאה והנשגבה הזו. אמר, ככה?! כך היה לומר, 'אשרי אני שיצא זה מחלצי'... מה זה שהוא אמר 'אשריכם אברהם יצחק ויעקב שיצא זה מחלציכם', הרי הוא יצא מחלצי וגם אני צד בדבר... היה רבי אליעזר יושב ודורש ואביו עומד על רגליו, כיון שראה אביו עומד על רגליו נבהל, אמר לו אבא שב שאיני יכול לומר דברי תורה ואתה עומד על רגליך. לא יתכן שאני אדרוש בישיבה ואתה תעמוד על רגליך, ואני מבקש ממך שתשב.

אמר לו הורקנוס לרבי אליעזר, לפני כל הציבור העצום וכל התלמידים של רבן יוחנן, לא על כך באתי אלא לנדודתך מנכסי באתי, ועתה שבאתי לראותך וראיתי כל השבח הזה - הרי אחיך מגודים מהם והם נתונים לך במתנה. עכשיו שאני רואה מהי מעלת התורה, אדרבה ואדרבה, את כל אחיך המסיתים והמקטרגים אני מנדה מנכסי, וכל נכסי נתונים לך במתנה.

ובאמת, מי הם האחים של רבי אליעזר?! כאן אנחנו נתקלים בהם ויודעים שהיו אחים לרבי אליעזר. מיישהו יכול לומר איזה שמועה משמם?! מיישהו שמע איזה דבר הלכה מהם?! – כלום. הם שהתעסקו עם הפרות והמחרשות לא נשאר מהם זכר. ולעומתם, רבי אליעזר שהפקיר את הכל והמית את עצמו באהלה של תורה וזכה לכל המדרגות האלו שראינו כאן, אחרי פטירתו היה נכנס רעו ועמיתו רבי יהושע לבית המדרש וכשהיה רואה את האבן שישב עליה רבי אליעזר כשעסק בתורה, היה מנשק אותה ואומר, אבן זו היא כמו הר סיני, שפה ישב רבי אליעזר ועסק בתורה (שיר השירים רבה פ"א, כ).

אמר לו רבי אליעזר, הרי אני שווה כאחד מהם. אני לא רוצה ליטול לעצמי את כל הנכסים ואינני צריך אותם, והרי אני כמותן, אלו קרקעות בקשתי לפני הקב"ה היה נותן לי שנאמר 'לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה'. אלו כסף וזהב בקשתי היה נותן לי שנאמר 'לי הכסף ולי הזהב נאום ה' צבאות', אלא לא בקשתי מלפני הקב"ה אלא תורה בלבד שנאמר 'על כן כל פקודי כל ישרתי כל אורה שקר שנאתי', וכל שאר עניני העולם הזה הם הבל הבלים.

מידותיו ומעלותיו של רבי אליעזר בן הורקנוס

זה היה רבי אליעזר הגדול. ובמסכת סוכה (כח.) אמרו רבותינו, תנו רבנן מעשה ברבי אליעזר שישבת בגליל העליון, וידוע שסתם רבי אליעזר הוא רבי אליעזר הגדול, רבי אליעזר בן הורקנוס. ושאלוהו שלשים הלכות בהלכות סוכה. רבי אליעזר שהיה גדול הדור הגיע לשבות בגליל העליון, וכיון שהגיע גדול הדור, מיד הגיעו לשאול אותו את כל השאלות והספיקות שהיו להם בהלכות סוכה. שמונה עשרה אמר להם, שמונה עשרה שאלות פשט להם מיד, ושתיים עשרה אמר לא שמעתי. על שתיים עשרה האחרות אמר להם, לא קבלתי מרבתי, ואינני יכול להשיב לכם עליהם.

אמרו לו כל דברך אינם אלא מפי השמועה?! וכי אתה לא יכול להגיד דברים משלך?! אז מה אם לא שמעת על השאלות האלו כלום מרבתיך, הלא מכל מקום רבי אליעזר הגדול הנך! גדול הדור אתה, ולמה לא תגיד מה שאתה חושב מדעתך?! **אמר להם הורקנוסי** לומר דבר שלא שמעתי מפי רבתי, אתם כופים ומאלצים אותי לומר דברים שלא שמעתי מרבתי, ואינני יכול לעשות את זה. ודעו לכם כי מימי לא קדמני אדם לבית המדרש, כשאני בא לישיבה אני הראשון, ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי, יש אחד שהוא אכן הראשון שמגיע לבית המדרש וכבר באשמורת הבוקר הוא בבית המדרש, מדוע?!

א. בעניותי אינני כעת זוכר עוד תנא בששה סדרי משנה ובתוספתא שתיארו אותו בתואר הזה "גדול". רבי עקיבא ורבי מאיר וכל שאר התנאים הקדושים, לא כינו בתואר הזה, לבד רבי אליעזר. זה עצמו מלמד הרבה, שהרי רבותינו לא נתנו שבחים סתם כמו בזמן שלנו, וכל מילה מדבריהם מדוקדקת להפליא. (במסכת עוקצין פ"ט מט"ו) ובתוספתא מסכת ערלה (פ"א מ"ח) ודוק).

כיון שהוא רוצה לזכות להיות הראשון. ואחרי שהוא מגיע ורואה שהוא הראשון הוא אומר, 'יופי, הקדים אותי ולא השיג אותי אף אחד, ועכשיו אני יכול להמשיך כאן את השינה'... אבל הוא כשהיה מגיע ראשון לבית המדרש היה יושב ולומד, ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי, מי היה תמיד האחרון שיצא מבית המדרש?! - אני.

עוד מונה רבי אליעזר את מעלותיו, לא שחתי שיחת חולין, רבי אליעזר נפטר בהיותו קרוב לגיל מאה, כמו שכתוב בספר סדר הדורות, ומעולם הוא לא שח שיחת חולין, בדברים של מה בכך. לא אמרתי דבר שלא שמעתי מפי רבי מעולם, כל תורתו היא ממה ששמעתי, ומעודי לא אמרתי מדילי.

וממשיכה הגמרא, אמרו עליו על רבי אליעזר, שמימיו לא הרהר דברי תורה במבואות המטונפות, אדם יכול לשים לב שהרבה פעמים דווקא כשהוא הולך למקום שאסור לחשוב בו בדברי תורה, אז צצים לו חידושי תורה מופלגים כאילו היה רבן של ישראל... זה יצר הרע מיוחד לדבר הזה, ועל אדם לדעת שהיכן שאסור לחשוב בדברי תורה עליו להסיח דעת מדברי התורה, ונראה אותו איך שהוא מחדש את החידושים המופלגים הללו כשהוא יושב בבית המדרש... גם על גדול השקדנים, רבי זלמן, אחיו של הגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל, ספרו עליו (ספר תולדות אדם) שמעולם לא שח שיחת חולין ותמיד היו כל דיבוריו בדברי תורה, אבל היה מקום אחד שבו היו יכולים לראות אותו כשהוא יושב ומדבר על העצים ועל האבנים וכל עסקי הטבע. היכן?! במקוה. בכל יום שיש כשהיה הולך לטבול, היה ירא רבי זלמן שמא יחשוב שם בדברי תורה, ולכן היה מדבר בענינים של מה בכך.

אלו הם גדולי ישראל המופלגים שכל ענינם וכל עמלם ושיגם ושיחם בדברי תורה, ולכן במבואות המטונפות היו צריכים להתאמץ כדי להסיח דעת, שלא להרהר בדברי תורה.

ב. אומרים בשמו של גדול אחד, שרבי יהודה הנשיא, רבינו הקדוש, בסדר המשניות שלו מרמוז על הדבר הזה. שכן, התנא הראשון שנזכר בששה סדרי משנה מי הוא?! רבי אליעזר. שכך אומרת המשנה במסכת ברכות (פ"א, א), 'מאימתי קורין את שמע בערבית משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן עד סוף האשמורה הראשונה, דברי רבי אליעזר'. למה הדיבור הראשון בפתיחת התורה שבעל פה שייך לרבי אליעזר?! כיון שהוא הראשון שהיה מגיע בכל פעם לבית המדרש.

וכיצד מסיימת המשנה האחרונה במסכת עוקצין (פ"ג מ"י) גם במימרא של רבי אליעזר. לפי שאף אחד לא יצא מבית המדרש אחריו, ותמיד הוא היה המסיים והאחרון בבית המדרש, (במסכת עוקצין שם (פ"ג מ"א) נזכרו בית הלל ובית שמאי בכללות ללא שם המפורש כמו רבי אליעזר, מה כם שרבי אליעזר שמותי דבינו מבית שמאי כמו שכתבו התוספות (שבת קל ב') ועוד).

ג. על רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל אומרים שכשהיה קם בבוקר היה הדיבור הראשון שלו, 'רבי זרח (תלמידו ומשמשו), תביא מהר את המים לנטילת ידיים, כיון שתירצתי את הרמב"ם בשלשה אופנים'... יש אחד

ולא מצאו אדם יושב ודומם אלא יושב ושונה, מעולם לא ראו את רבי אליעזר כשהוא יושב וחולם, תוהה ובוהה. תמיד הוא יושב וגורס, יושב ושונה משניות, יושב ועמל בתורה. ומי שרגיל לעסוק כך בתורה שכל הזמן פיו גורס ועוסק בתורה הקדושה, גם בשינה שלו זה כך, וכמו שמספרים בניו של הגאון מווילנא זצ"ל בהקדמתם לחיבורו על השלחן ערוך, שאביהם הגר"א בזמן שהיה ישן, היה פיו מדבר בדברי תורה, והיו שומעים אותו כשהוא מדבר פסוקים, משניות, גמרא והלכה.

ממשיכה הגמרא לדבר בשבח רבי אליעזר, ולא פתח אדם דלת לתלמידיו אלא הוא בעצמו. רבי אליעזר היה נוהג כבוד עצום בתלמידיו, ואם משהו היה דופק בדלת הישיבה הוא לא היה אומר לאחד התלמידים 'במחילה, אתה יכול לפתוח את הדלת'?! אלא היה קם בעצמו ופתח את הדלת. למה?! כי נהג כבוד בתלמידיו יותר מכבוד עצמו, ולא רצה להשתמש בהם. ולא אמר הגיעה העת לעמוד מבית המדרש, חוץ מערבי פסח וערבי יום הכפורים. מעולם לא אמר רבי אליעזר 'נגמר השיעור, תלכו לבית', חוץ מערבי פסח כדי שיישנו התלמידים והבנים ביום כדי שיהיו נעורים בלילה, וגם בגלל הטרדות המרובות והצורך ללכת להקריב קרבן פסח, וכן בערב יום הכפורים שהוא יום טוב וצריכים ללכת לאכול סעודה המפסקת, ואז היה רבי אליעזר אומר שצריכים לעמוד מדברי תורה וללכת לקיים את מצוות היום.

המוסר והלקח שלמד רבי אליעזר מהזבלים והתבנים

זו היא שקידתו העצומה של רבי אליעזר שלא מצאנו לה חבר ורע, והנה בואו ונשמע סיפור שספרו עליו רבותינו במדרש שיר השירים (פ"א, ט).

מעשה ברבי אליעזר, אומרים רבותינו, שהיה הולך באשמורת הבוקר ללמוד תורה, והנה בשעה שהוא יוצא והולך לעסוק בתורה, הוא רואה שכבר יש אנשים שהקדימו אותו. מי הם?! 'הזבלים והתבנים', כלשון המדרש. אלו שמטפלים בתבן ובאשפתות, קמו לפניו והנה הם כבר עסוקים במלאכתם, בזיבול הגינות והפרדסים וכיוצא. אמר רבי אליעזר, ומה אלו בשביל חיי העולם הזה, בשביל הפרנסה שלהם, כבר קמו מוקדם כל כך, אני שהולך לעסוק בתורה על אחת כמה וכמה. בוודאי אני צריך לקום לפנייהם ועלי ללכת לעסוק בתורה מוקדם יותר.

וצריכים להעיר כאן הערה. האם רבי אליעזר שאל ובירר מתי הזבלים והתבנים האלו הלכו לישון?! אולי הם הלכו לישון בשש בערב, ולכן קמו בשתים בבוקר?! הוא, רבי

שכשקם משנתו הוא נאנח אנחה גדולה ומרה, 'אוי, למה קמתי?! היה טוב יותר אם הייתי ממשיך לישון'... אבל הוא היה קם בששון ושמחה ורץ לתלמודו ולחידושו שחידש בלילה. אלו הם חכמי ישראל שכל המח שלהם מלא ועסוק רק בדברי תורה.

אליעזר, יושב ועוסק בתורה עד חצות הליל וכל שינתו היא שתי שעות, ומנין לו כמה שעות הם ישנו?! אבל במדרש לא כתוב שהוא שאל את השאלה הזו, ולא עניין אותו בכלל מתי הם הלכו לישון. הוא הסתכל על דבר אחד והתפעל מזה שהם קמו כל כך מוקדם ואמר, אם הם קמו כל כך מוקדם בשביל חיי העולם הזה, בשביל חיי העולם הבא על אחת כמה וכמה שעלי לקום מוקדם. למה?! כי את רבי אליעזר לא מעניין התירושים האלו שאפשר לתרץ ולומר 'הם קמו מוקדם כי הלכו לישון מוקדם', וכל כמה שהוא יכול לחייב את עצמו יותר בשקידת התורה, הוא מחייב.

והיה רבינו החפץ חיים זצ"ל אומר, מעתה אל לך להתפלא בכלל על גדלותם של רבותינו, כשאתה רואה את עוצם שקידתם על התורה, כמו שאנחנו רואים כאן אצל רבי אליעזר. מדוע?! מפני שאין לך דבר המרומם את האדם ומעלה אותו כמו עסק התורה, ובהיות ורבותינו הפקירו את עצמם על עסק התורה ושקידת התורה, זכו למעלות התורה, וכל מי שעוסק בתורה זוכה למלכות כמאמר התנא באבות, והתורה מגדלתו על כל המעשים, וכל עניני הבריאה נתונים בידי עמלי התורה.

שמעתי מרבינו הגדול רבי בן ציון אבא שאול [זצ"ל] (שליט"א) סיפור נורא על הבבא סאלי זצ"ל, והוא שמע את זה מעד ראייה. בקהילה שם בארצות מרוקו בנו פעם מקווה, והיו צריכים מי גשמים כדי שהמקווה יהיה כשר. שם במרוקו הגשמים לא מצויים, אבל התפללו שירדו גשמים, ואכן ירדו גשמים והתמלא אוצר המקווה במי גשמים. אחר כל זה, בימות הקיץ, בא חכם אחד ואמר לבבא סאלי 'אדוני הרב, מצאתי בתשובות 'בית יהודה', תשובותיו של הגאון רבי יהודה עייאש זצ"ל, שהוא כותב תשובה בהלכות מקווה ולפי דעתו יש במקווה שלנו איזה פקפוק, כך שאיננו חלק לפי כל הפוסקים'.

כיון ששמע כך הבבא סאלי, צווה לאחרים לרוקן את כל המים מאוצר המקווה. אמרו לו האנשים, כבוד הרב, אם נרוקן את המים מהיכן נשיג מים חדשים?! אבל הבבא סאלי התעקש ואמר להם שירוקנו את המים. רוקנו את כל המים ותקנו את כל מה שצריך לתקן.

ד. מדוע באמת צווה הבבא סאלי לרוקן את מי האוצר?! מפני דברי המסילת ישרים (פרק ו') שכותב שכל פעם כשאדם בא להקל קולא עליו לבדוק בשבע עינים אם הקולא הזו אכן מעוגנת בהלכה והיא ישרה וברורה, או שזהו היצר הרע שלוחש לו 'תקל, לא נורא'. אל לו לאדם להגיד, 'אני סומך על המקילין' ולפטור את עצמו בזה, ועליו לבדוק היטב שהוא איננו המיקל היחיד...

ואם בכל התורה כולה כך היא ההנהגה, קל וחומר שכך הוא בעניני המקוואות, טהרתן של ישראל, שכתוב בפוסקים (תשב"ץ והובא בבית יוסף סימן ר"א) שחוששים בענינים אלו לכל השיטות כולן. למה?! כיון שהיסוד של כלל ישראל הוא טהרת המשפחה, שיהיו הנשמות קדושות ולא ח"ו פגומות וטמאות. ולכן גם אם בדרך כלל לא חוששים לשיטות מסוימות, בעניני מקוואות חוששים ומחמירים יותר מכל דבר אחר.

אחר שסיימו, עמד הרב בחוץ ואמר כך: רבון העולמים, אנחנו עשינו את רצונך על הצד היותר טוב וחששנו לשיטתו של הגאון רבי יהודה עייאש זצ"ל. ואז פנה הבבא סאלי ואמר, רבינו יהודה, מפני כבודך ומשום שיטתך עשינו מה שעשינו, ולכן אנחנו מבקשים שתהיה מוליך יושר בעדנו בשמים שירד לנו גשם'. ומיד, אף שהיה זה בימות הקיץ, ירד גשם.

איך זה שבימות הקיץ ירדו גשמים?! כאן בארץ ניסו לטפטף על העננים איזה חומרים כדי שיורידו גשמים, ולא יצא מזה שום דבר... וכאן בתפילה אחת של הבבא סאלי ירדו גשמים. איך זה יתכן?! על זה היה אומר החפץ חיים, אל תתפלא על זה. וכי אתה יודע איזה שקידת התורה היתה לו?! אתה יודע איזה עמל תורה היה לו, ואיזה מסירות נפש על חינוך הבנים היתה לו?! וכשיש באדם את כח התורה, אזי התורה נותנת לו מלכות וממשלה, ולכן כשהוא מבקש שירד גשם יורד גשם, ואילו היה מבקש שירד מקווה מהשמים, גם מקווה היה יורד, והדברים הם דברים פשוטים ואין בזה ספק כלל ועיקר. (וכמו שהאריך בזה בספר נפש החיים (ש"ד פ"ח) ועיין שם פט"ז).

כל העוסק בתורה הרי זה מתעלה

כך זה בכל דור ודור. ואלו הם דברי החפץ חיים (תורת הבית פרק שביעי): **אנחנו תמהים בנפשנו הרי ה' יתברך השפיע בדורות הראשונים ריבוי חכמה מאד כמו שכתוב 'כי ה' יתן חכמה', ולמה נתמעט בעת?! למה רק אצל חלק קטן מהציבור יש את החכמה, לשרידים אשר ה' קורא? הרי יד ה' לא תקצר גם היום, ואם הקב"ה נתן בדורות הראשונים כל כך הרבה ריבוי חכמה וכל כך הרבה עוז וממשלה, למה בזמנינו אין את זה?! אלא שהקב"ה נותן חכמה לבני**

ובזה נבין למה תמיד כשאומות העולם באו וגזרו גזירות על ישראל, אחת הגזירות היא על ביטול המקוואות, וכמו שמפורש במסכת מעילה (יז א') שהרומאים גזרו על זה, וכמו שכותב בעל הטורים בפרשת וישב (בראשית כו, כב) שגם היוונים גזרו על זה. מדוע?! כי האומות יודעים שאם כלל ישראל מקולקלים בדבר הזה, הרי הם אבודים. כי בלי יסוד – אין בית, ואם היסוד מקולקל ומושחת, כל הבנין יתמוטט. (ועיין בספר חוקי רצונך סימן א' דף ד' ואילך).

ה. כשפתחו בעירו של הבבא סאלי בית ספר ללימודי חול, עמד הבבא סאלי וצווה שכולם יוציאו משם את בניהם. כיון שראה שיש כאלו שלא שומעים בקולו ומתפתים להשאיר את בניהם בבית הספר ההוא, עם כל מיני תירוצים שצריך לתת לילד 'השכלה' ועוד הבלים כעין אלו, עמד הבבא סאלי ואמר, מי שלא יוציא את הבן שלו מבית הספר הזה, לא יוציא את שנתו. וכששמעו אזהרה כזו, נבהלו כולם והוציאו משם את בניהם.

למה?! כי איך יתכן שאדם ישלח את בנו למקום שמלמדים אותם דברי מינות ואפיקורסות?! הרי הבנים שלנו הם הערבים שלנו, ועל האדם לחנך אותם על ברכי התורה והמצווה.

אדם לפי ערך הכנתם לקבלה, וכמו שכתוב 'אנכי ה' המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו', ולפי הרחבת הפה שלך, כך אמלא אותו בתורה ובחכמה.

מי שפותח את הפה שלו בצמאון לתורה כמו רבי אליעזר הגדול שראינו כמה היה בוכה ומצטער בשביל לימוד התורה וכמה הפקיר את עצמו על שקידת התורה, אכן יזכה גם הוא לחכמה ולממשלה, ויהיה יושב ודורש ופניו יאירו כמו משה רבינו.

'יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך' (תהלים לג, כב). לפי מדת הייחול התקוה הרצון וההכנה, כך נמשך על האדם חסד ה'. ואסור לאדם לומר שהוא לא נכלל בגדר הזה, כי כל אחד ואחד לפי מה שיבקש וירצה, כך יקבל.

רבינו הגדול הסטייפלער זצ"ל כותב במכתבים שלו מכתב לחזק את אותם התלמידים שקורה להם מידי פעם 'משבר'. היצר מגיע לאדם ומידי פעם לוחש לו 'אתה לא מתקדם, מי יודע מה יצא ממך, אולי נגר', וכך מייאש אותו ושובר אותו. באמת זו טעות כי מי שעוסק בתורה ומחובר לחי החיים ית"ש, לא שייך שיהיה אצלו משבר, שהרי בכל דף גמרא שהוא לומד הוא עולה ומתעלה, וגם אם הוא לא רואה את זה עכשיו הסיבה היא כי עכשיו זו תקופת הזריעה, ולבסוף תבוא תקופת הקצירה.

ישב אצלי בן תורה אחד והוא כמעט בוכה בדמעות שלישי. מה קרה?! הוא מספר שהוא לומד בשיבה אחת, לימודו לא עולה לו יפה והוא אינו רואה ברכה בתלמודו. שאלתי אותו, תגיד, אתה באמת יושב ולומד ברצינות, או שאתה סתם מתבטל שם?! והוא השיב, כל יום אני לומד מינימום עשר שעות, ולפעמים אפילו שלוש עשרה וארבע עשרה שעות. שאלתי אותו, וכמה שנים אתה לומד?! והוא עונה, שנים עשרה שנה. שאלתי אותו שוב, ואכן אתה באמת יושב ולומד כל הזמן?! והוא אומר, כן, אני לומד ברצינות. וראיתי שאכן ניכרים דברי אמת.

1. בענין זה שאמרו שהיה רבי אליעזר יושב ודורש ופניו מאירות כאור החמה ואין אדם יודע אם יום או לילה, כותב הגאון האדר"ת ז"ל, שהיה רבה של ירושלים ת"ו, חידוש נפלא [והאדר"ת כותב שאת החידוש הזה חידש כשהיה ילד 'כבר שית', כבן שש]. בהגדה של פסח כתוב מעשה ברבי אליעזר ורבי טרפון ועוד חכמים שהיו יושבים ומספרים בליל הסדר בעניני יציאת מצרים כל הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם 'רבותינו, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית'.

שאל האדר"ת, למה היו צריכים התלמידים לבוא ולומר להם שהגיע זמן קריאת שמע, וכי הם לא ראו שהשמש עלתה והגיע הבוקר?! אלא, אמר האדר"ת, ביאור הדבר הוא כי ישב עמהם רבי אליעזר, וכשרבי אליעזר היה יושב ודורש היו פניו מאירות כאור החמה ואין אדם מכיר אם יום או לילה, ולכן לא ידעו המסובים שם אם יום עכשיו או לילה, עד שהגיעו התלמידים ואמרו להם, 'רבותינו, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית'.

אמרתי לו, תראה חביבי, אני לא יכול לעזור לך, אבל אגיד לך משנה אחת במסכת אבות. התנא אומר (פ"ו, ב), רבי יהושע בן לוי אומר כל הלומד תורה הרי זה מתעלה. ואם כן, בוא ונבחן. התנא אומר שכל מי שלומד תורה הוא מתעלה, ואתה אומר שאתה לומד ושוקד ולא מתעלה, ונמצא אם כן שאתה חולק על התנא וסובר שהוא לא צודק. תגיד, במחלוקת כזו, הלכה כמו מי?!...

בוודאי שהלכה כמו התנא רבי יהושע. ואם כן, אמרתי לו, תלך לחיים טובים ולשלום. שמע את זה הצעיר הזה, חיך והלך. למה?! כי באמת זה כך. אם אדם יושב ולומד אין ספק בכלל שהוא עולה ומתעלה, גם אם הוא לפי שעה לא רואה את זה במוחש נגד עיניו. **מכל** מקום היצר לא נותן לאדם מנוח ומנסה בכל דרך להפיל אותו, לשבור אותו ולייאש אותו, ואנחנו צריכים להתגבר עליו תמיד.

תלמידו של החתם סופר שעלה והתעלה לגדול בישראל

רבינו הסטייפלער ז"ל בספרו חיי עולם (פרק י"ב) במכתב ההוא מספר סיפור על הישיבה של רבן של ישראל רבינו החתם סופר, סיפור כעין מעשה דרבי אליעזר. יום אחד, כותב שם הסטייפלער, הגיע לישיבה של החתם סופר בפרשבורג בחור מבוגר ואמר שנפשו חשקה בתורה. בישיבה של החתם סופר היו גאוני ארץ ותלמידי חכמים מופלגים, עד כדי כך שהחתם סופר בעצמו כותב באחד המקומות שכאשר הוא נכנס לישיבה להגיד שיעור הוא מפחד. מדוע?! כי לא היו התלמידים האלו תלמידים שאתה יכול לומר להם כל מה שתצא, אלא תלמידים שיודעים בבלי וירושלמי בעל פה. ופעם אחת, כך סיפר החתם סופר בעצמו, היו צריכים באחד השיעורים לספר המרדכי (מרבתינו הראשונים תלמיד מהר"ם מרוטנבורג) וביקש החתם סופר מאחד התלמידים שיגש לספריה ויביא את ספר המרדכי כדי שיראו את לשונו בפנים. קם תלמיד אחר ואמר, 'במחילה כבוד הרב, בשביל מה לך הספר?! אני אגיד לך את הלשון של הספר, וזה לשוני', וכך אמר מילה במילה דף שלם מתוך ספר המרדכי בעל פה.

אלו היו האריות בפרשבורג. והנה מגיע אחד מבוגר שנפשו חשקה בתורה. שואלים אותו מה אתה יודע?! והוא משיב, כלום. גם את אותיות האל"ף ב"ת אינו יודע, כמו תם מן ההגדה. בומנינו אם אחד היה מגיע במצב כזה, מה היו אומרים לו?! את העצה שהורקנוס נתן לבן שלו, לך תחתן ותוליד בנים שיעסקו בתורה, כי אתה כבר אבוד.

אבל החתם סופר לא אמר לו כך. פנה החתם סופר לתלמידיו ואמר להם, אתה, תלמיד פלוני, תלמד אותו את התפילה בסידור, אתה תלמיד אלמוני, תלמד אותו לומר ברכות, וכך הלאה והלאה. ואכן, התחילו התלמידים ללמד אותו את הדברים הבסיסיים. אלא מאי?! "שתי מעלות טובות" היו לאותו אחד. המעלה הראשונה, שהיה לו ראש אבן. מה זה ראש

אבן?! גם עם פטיש אוויר לא תצליח להכניס כלום לראש האטום והחתום שלו. והמעלה השניה, שגם אם אירע נס והוא הצליח לקלוט משהו, למחרת נשכח כל השבע ההוא, וכאשר שאלו אותו מה למדנו אתמול, היה עונה כן מה למדנו אתמול גם אני שואל.... היה עונה והוא לא זכר דבר ממה שלמד אתמול.

עבר זמן, עד שהתלמידים נקעה נפשם ובאו אל החתם סופר ואמרו לו, רבינו, התייאשנו. מה אנחנו יכולים לעשות?! אתה יכול לקחת בול עץ וללמד אותו משהו?! אמר להם החתם סופר, אין דבר כזה. 'ותן חלקנו בתורתך', ככולנו עמדנו בהר סיני וכולנו קבלנו את התורה, וכל מי שהוא יהודי יש לו חלק ונחלה בתורה. יכול להיות שיש לו קליפה גסה על מוחו, ואם נכה על קדקדו יום יום, בסוף תתבקע הקליפה וייעשה זה לתלמיד חכם.

וכך היה. למדו אותו עוד ועוד, בכו והתייאשו, ושוב התחזקו ולמדו אותו, אמרו תהלים בשבילו ועבדו עבודת פרך, עד שאכן לאט לאט נכנס בו משהו. ומה היה בסוף?! כותב נכדו של החתם סופר בתשובה, אותו התלמיד נעשה רב וגאון ואב בית הדין בקהילה מפוארת, ויש לו כמה תשובות בתוך תשובות חתם סופר.

אנחנו לא יודעים מי הוא התלמיד הזה, כיון שנכדו של החתם סופר העלים את שמו מפני כבודו, וגם אין לנו בזה נפקא מינה. אבל למדנו מזה שגם בדורנו אנו אם אדם לא מתייאש ומתאמץ לעסוק בתורה, ואיננו מתייחס לכל אלו שמספידים אותו ואומרים שלא יצא ממנו כלום, והוא מכין את לבבו לתורה, אין ספק שהוא יצליח, יתעלה ויתגדל מעלה מעלה. כיון שאין חילוק בין דורות הראשונים לדורות האחרונים, אלא הכל תלוי בהכנת האדם אל התורה.

כפי הכנת לב האדם לתורה כך יזכה להשגת התורה

לכן, אומר החפץ חיים, דורות הראשונים שהיו מסורים לתורתם בכל לבם ובכל נפשם וכל חמודות העולם לא נחשב בעיניהם למאומה, כמו שראינו את הורקנוס שמגיע אל בנו רבי אליעזר ואומר לו בני, כל העושר העצום ורב שיש לי אני נותן לך, ורבי אליעזר אומר לו, אבא, אם קרקעות הייתי מבקש הקב"ה היה נותן לי, ואם כסף וזהב הייתי מבקש היה הקב"ה נותן לי, אלא שאיני מבקש אלא תורה וחכמה, ורק לתורה ה' היה לבם נשואות לקנותה לברר הלכות בקיבוץ חכמים ודיבוק חברים, ואף שהתגדלו בשנים היה דרכם לנסוע מבתים בשביל ידיעת התורה, לשש שנים, שנים עשרה שנים, וכך הגמרא במסכת כתובות (דף ס"ב ודף ס"ג) מספרת על חכמי התלמוד, רבי עקיבא וחבריו, שהיו עוזבים את בתים והולכים לשיבה לעסוק בתורה בשקידה עצומה משך שנים עשרה שנה. וכשאדם מקדיש את כל כולו בשביל כבוד ה' ובשביל עסק התורה, איך יתכן שלא יצליח?!

הגמרא במסכת עירובין (כב א') מספרת על חכם אחד שאמר לאשתו, אני הולך לשיבה ללמוד תורה. אמרה לו, אין בעיה, לך לשיבה לחיים טובים ולשלום. אבל תרשה לי לשאול אותך שאלה אחת: הרי יש לך משפחה, וכשאתה תהיה בשיבה, מה יאכלו הילדים שלך?! אמר לה החכם, מה זאת אומרת?! מה זו השאלה הזו?! וכי נגמרו העשבים באגם?! תלמי לאגם, תקטפי משם עשבים ותכיני מרק עשבים, הוא מאוד טעים...

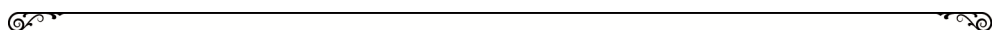
כך גדלים! וגם בדורות של רבותינו בעלי התוספות, כמו רבינו תם שהריב"ש כותב עליו בתשובה (סימן שצד) שכל חכמי ישראל בזמנו לפני רבינו תם כקליפת השום, ושאר חבריו, היו מוסרים את נפשם על התורה במסירות נפש ממש. התוספות היותר קשים ועמוקים בתלמוד נמצאים בפרק שביעי של מסכת בבא קמא, בסוגיא של צנועין ויאוש, ומי שישב ולמד אותם יודע. וכותב האדמו"ר ממונקאטש (ספר דברי תורה ח"ה סימן לא), שיש קבלה בידינו, שמתי התחברו דיבורי התוספות האלו?! מתי ישבו רבותינו קדושי עליון בעלי התוספות וחידשו את החידושים האלו?! יום קודם יציאתם להרג על קדושת שמו יתברך. שכן בזמן בעלי התוספות התרחשו מסעי הצלב, והגויים האכזריים האלו הגיעו לערים האלו שהיו בהם בעלי התוספות וצרו עליהם, והודיעו שלמחרת עם שחר יכנסו לעיר ויטבחו בכולם הי"ד. ובאותו הלילה, ערב הריגתם, ישבו בעלי התוספות והמיתו עצמם באהלה של תורה במסירות נפש, ולכן זכו לחדש חידושי תורה עמוקים כל כך. ובהיות וכך מסרו את נפשם על התורה, אומר החפץ חיים, לכן האיר הקב"ה את עיניהם ופתח לבכם וזכו בכתרה של תורה.

ו'כתר תורה' מוכן ועומד ומונח לכל ישראל, וכל הרוצה ליטול יבוא ויטול שנאמר 'תורה צוה לנו מורשה קהלת יעקב', כלשון הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פ"ג ה"א). והנה מציאנו

ז. ואמר גדול אחד, התבונן ותראה שהאשה לא שאלה אלא על הילדים מה יאכלו, אבל על עצמה לא שאלה כלום. למה?! כי היא הבינה את מעלת התורה ושמחה על שמחלק בעלה יהיה חלקה, ולא היה אכפת לה מעצמה כלל. אבל על התינוקות והילדים היא שאלה, סוף סוף מה יאכלו וכיצד יסתדרו.

כאן למדנו שעל האשה לתמוך ביד בעלה, ולא לעמוד לפניו כצור חלמיש ולעכב אותו על כל דבר ודבר שהוא רוצה לעשות למען כבוד ה'. יש כאלו שעל כל שיעור ושיעור שהם רוצים ללכת, הם צריכים לתת קודם לאשה 'מתן בסתר יכפה אף', איזה שוחד... למה ועל מה?! תפקיד האשה להיות תומכת ומסייעת ביד בעלה שהולך ועוסק בתורה, והלא בזה האשה זוכה לעולם הבא, לא בתלמוד תורה שלה, שהרי היא פטורה, אלא בתלמוד התורה של בעלה.

אשתו של החפץ חיים זצ"ל לא ידעה לקרוא. ומה בכך?! העיקר שהיתה מחנכת את בניה לתורה ולתעודה, והחפץ חיים אמר שאת כל תורתו הוא חייב לאשתו. פעם אחת, מספר בנו של החפץ חיים, כשעמדתי להתחתן, הלכתי עם אמי לקנות בגדים. נכנסתי לבית המסחר לקנות איזה בגד, והמוכר בירך אותי 'הי רצון שתהיה סוחר עשיר'. כששמעה את זה אמי התקצפה מאוד ואמרה לו 'למה אתה מקלל אותי?! תברך אותו שיהיה תלמיד חכם וירא שמים!' אבל מסוחר עשיר מה יצא ומה ברכה יש!?

שלפעמים יעקב אבינו נקרא 'יעקב', ולפעמים 'ישראל'. מה ההבדל והחילוק?! ידוע מדברי רבותינו הראשונים, שיש בכלל ישראל שתי בחינות. יש את בחינת 'ישראל', אותיות 'לי - ראש', וזה מרמז על היותו במדרגה גבוהה, ויש את בחינת 'יעקב', לשון עקב, וזה מרמז על הנמוכים שבכלל ישראל. וכאן אומר הפסוק 'תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב', כי גם אותם הנמוכים שבקרב ישראל יש להם אחיזה בתורה.

והכל תלוי בגודל ההכנה והרצון לקנות תורה, כמו שהזכרנו. 'רצון' אותיות 'צנור', כי לפי הרצון של האדם כך ישפיעו עליו שפע של ברכה והצלחה מן השמים. אם תהיה צמא לתורה כמו שהיית צמא במוצאי תשעה באב, ותשתה את התורה כמו ששתית את הלגימה הראשונה במוצאי הצום, בלהיטות ובתשוקה, בתענוג ובשמחה, בכזה צמאון ובכזה רצון - תזכה לכתרה של תורה. אבל אם תבוא לשיעור בלי רצון, בחולשה וברפיון, גם הצינור שלך ייראה כזה, בגודל של 'רבע צול' בקושי... ובקושי יטפטפו לו איזו טיפה מן השמים.

ומצינו גם כן אצל המשכן, אומר החפץ חיים, שכל מי שהיה משים לבו ותשוקתו לעסוק במלאכת המשכן נתן לו הקב"ה דעת ותבונה שידע איך לעשות. ועכשיו בעונותינו הרבים, אומר החפץ חיים, נבדוק מה אתנו. הרי ההשתדלות שלנו בעסק התורה כנגד דורות הראשונים היא כקוף בפני אדם, ואם כן, מה לנו לתמוה איך זה שבדורות הראשונים התנאים והאמוראים זכו, ואנחנו לא?! בדורות הראשונים הפקירו את עצמם ומסרו נפש לתורה, ולכן זכו.

חביבותם ומסירות נפשם של חכמי ישראל לתורה הקדושה

וכאן מביא החפץ חיים מעשה נפלא על אחד מגדולי חכמי התלמוד, רב, חבירו של שמואל. רב, מספרת הגמרא (סנהדרין ה:), הלך והסתובב שמונה עשרה חודשים בין רועי צאן, בשביל ללמוד היטב מה נקרא מום בנוגע לבכורות. ההלכה היא שבכור שנפל בו מום פקעה קדושתו, אבל זהו רק אם זה מום קבוע ולא מום עובר שעוד מעט יעבור. איך יהיה בקי בהלכות מומין, וידע להכיר בצורה ברורה מהו מום קבוע ומהו מום עובר?! הלך רב וישב אתם שמונה עשרה חודש. ומי הם רועי צאן?! הגמרא אומרת (עבודה זרה כו). שרועי צאן מורידין ולא מעלין בר מינן. מדוע?! מפני שהיו מופקרים בעוון גזל, עד שאי אפשר להבין כמה מושחתים היו במדת הגזל.

הגמרא במסכת בבא מציעא (ה.) מספרת על רועה צאן אחד, שהיו האנשים מפקידים אצלו את הכבשים והבהמות עם עדים. כלומר, היה האיש מגיע אל הרועה צאן בבוקר עם שני עדים, ואומר להם, תראו בעיניכם איך אני מפקיד אצלו שני כבשים. למה הביא עדים?! כדי שלא יכחיש הרועה ויאמר שלא היו דברים מעולם. כך היה במשך שנים רבות,

כאשר בכל יום ויום היו מביאים לו האנשים את הכבשים בעדים, ובלילה היה הרועה מחזיר אותם לבעליהם.

יום אחד אמרו האנשים לעצמם, כבר כל כך הרבה שנים אנחנו מכירים אותו, עד מתי נפקיד אצלו את הכבשים עם עדים?! נפקיד אותם בלי עדים. ואכן כך היה. הביאו לו את הכבשים בבוקר בלי עדים. באו בלילה ובקשו ממנו את הכבשים, והוא אומר להם, 'מי אתם?!' אני לא מכיר אתכם בכלל, לא היו דברים מעולם, ולכו לכם לחיים טובים ולשלום'.

אלו היו רועי הצאן, אנשים שפלים, גזלנים נמוכים שבנמוכים. והאמורא הקדוש רב הסתובב ביניהם שמונה עשר חודשים כדי שילמדו אותו את הלכות המומין. אם היו מציעים למישהו מאתנו ללכת לכזה מקום, הוא מיד היה אומר 'מספיק הגיהנם שיהיה לי שם למעלה, אני לא צריך גם גיהנם בעולם הזה'... אבל רב לא חס על כבודו ועל מעלתו והתבזה בזיון עצום להיות אתם, כדי ללמוד מה שנצרך לו לתורה. הרי לך, אומר החפץ חיים, שבשביל ידיעה קטנה בתורה, היה מתרצה להתבזות ולדור אצל אנשים פחותים משך זמן רב, והלא אפילו לאנשים אחרים זה בזיון גדול, כל שכן לאיש רום המעלה כמו רב שהיה מגדולי חכמי התלמוד, אבל בשביל חביבות התורה היה מתרצה על הכל.

זהו סוד ההצלחה. הימים האלו הם ימים שהזהירה עליהם הגמרא ואמרה 'דמוסיף יוסיף' ומי שמוסיף בהם בתורה נותנים לו חיים ושלום, כמו שראינו, וצריכים אנחנו להכין את לבבנו לתורה, וכשנכין את הלב באהבה ובחיבה יתירה לתורה ולשקידתה אין ספק שנצלח ונראה ברכה בעמלנו, וה' יהיה בעזרנו. אמן ואמן.

שיחה ג' - עבודת חודש אלול

'אלול' מלשון 'ריגול'

בימים הללו, בימי חודש אלול, צריכים להרבות קביעות בספרי מוסר. כבר ידוע מה שלימדו אותנו רבותינו חכמי המוסר, שורש וביאור המילה 'אלול', הוא מלשון 'ריגול', על הפסוק 'לתור את הארץ' (במדבר יג טז ויז, יד לו ולח) דהיינו שהלכו המרגלים לרגל בארץ ישראל, מתרגם התרגום 'לאללא ית ארעא', את המילה 'לתור' מתרגם מלשון 'אלול'. 'אלול' זה מלשון 'ריגול', מלשון 'חיפוש', מלשון 'לתור', לחפשא. החודש הזה ניתן ל'ריגול', לבלוש אחר המעשים, לחפש ולמשמש, כמו שלימדנו הרמח"ל זצ"ל בספר מסילת ישרים (פרק ג).

מעלת ותועלת המקבל על עצמו לימוד 'מוסר'

ואם קובע לימוד מוסר, כבר על ידי זה זוכה. כמו שלימדנו רבינו יונה ז"ל (שערי תשובה שער ב אות י) את היסוד הגדול שלו 'שהאדם יכול לצדק עצמו בשעה קטנה וברגע קטון'. אדם יכול להפוך את עצמו ברגע קל ממצאיות אחת למציאות אחרת ולהוציא עצמו מאפלה לאורה. כי כבר לימדנו רבותינו שכאשר אדם שומע דברי מוסר ותוכחה ומקבל על עצמו לקיימם ולעשות כן אשריו ואשרי חלקו חלקו.

העיקר הוא 'שמיעת הלב'

ונראה לשון קדשו של החסיד רבינו יונה גירונדי ז"ל בשערי תשובה (שער ב אות י): **"כאשר ישמע מוסר החכמים והמוכיחים יקשיב וישמע"**, לא רק ב'שמיעת האוזן' גרידא, אלא כמו שאנחנו אומרים 'שמע ישראל', והכוונה היא תבינו ותקבלו עליכם כלל ישראל. כי לא מספיק רק שאדם ישמע באזנים שלו, והאזנים שלו מנותקות מהלב. שמיעה כזו מה יש בה? לא שווה היא. 'שמיעה' צריכה להיות עם הבנה ועם קבלה לעשות ולקיים. שיחדרו הדברים עמוק ללב, (וכמו שנראה בהמשך). **"ויכנע ויחזור בתשובה, ויקבל בלבו כל דברי התוכחות, ושלא יגרע דבר מדבריהם"**, וזהו עיקר העיקרים, שה'לב' יתפעל ויכנסו בו הדברים עד שיקבל על עצמו לשפר מעשיו.

א. והיכן צריכים לרגל ולחפש? כל אחד אצל עמקי לבבו שלו. פשיטא ואין צריך לומר, לא אצל חברך.. זה תמיד אסור, קל וחומר ב'אלול'. ב'אלול' תחפש רק אצלך. בנגעי לבבך. וכל אחד ואחד מכיר את עצמו, מכיר את כוחותיו, ומכיר את חסרונותיו (אני מקווה...). יש הרבה שמכירים רק את 'מעלותיהם', אבל צריכים להכיר גם את ה'חסרונות', ובזה צריך ריגול עמוק, 'חריש עמוק'.

'ברגע קטון יצא מאפילה לאור גדול'

ואם מקבל על עצמו קבלה זו, "הנה האיש הזה ברגע קטון יצא מאפילה לאור גדול, כי עת אשר יאזין ויסכית ולבבו יבין ושב ויקבל ביום שמעו דברי המוכיח, ויקיים עליו להיותו עושה ככל אשר יורהו תופשי התורה מן היום ההוא ומעלה, ולהזהר כאשר יזהירו יודעי בינה לעתים, עלתה בידו התשובה ונהפך לאיש אחר". ברגע שאדם מחליט החלטה גמורה באמת ובתמים בכל עומק לבבו, שהימים הראשונים יפלו ומעכשיו הוא מתחיל דף חדש, ברגע הזה. "ומעת אשר קיבל כזאת במחשבתו וגמר עליו ככה בלבבו, קנה לנפשו זכות ושכר על כל המצות והמוסרים", שהוא עתיד לעשות, כבר נכתב לו בפנקס 'פלוני זה עשה כך וכך מצוות גדולות וחשובות'. והגם שעדיין לא עשה דבר, מכל מקום בעצם הקבלה וההחלטה זה נחשב לו כאילו כבר עשה. "ואשריו, כי צידק נפשו בשעה קלה".

'וילכו ויעשו בני ישראל'

מוסיף רבינו יונה, ומבאר את המקור לחידוש הגדול שלו, "וכן אמרו רבותינו ז"ל", במכילתא פרשת בא (יב יח), ומביא את זה רש"י בפירושו על התורה שם, "וילכו ויעשו בני ישראל", ורבותינו עמדו כאן על שאלה גדולה, "וכי מיד עשו, והלא לא עשו עד ארבעה עשר לחדש", איך אומר כאן הפסוק 'וילכו ויעשו', וכי הם כבר עשו את הפסח? הרי הם הצטוו על הפסח עכשיו בראש חודש ניסן, והקרבנו לא תהיה אלא בי"ד ניסן, ואיך כתוב שכבר עשו? "אלא כיון שקבלו עליהם לעשות מעלה עליהם הכתוב כאילו עשו מיד". [ועיין היטב תענית (ח' ב') ובפירוש "רש"י" שם ודוק].

'צידק נפשו בשעה קלה'

והרבה למדנו מדברי קדשו של החסיד רבינו יונה ז"ל שבעצם ההסכמה וההחלטה לקבל ולשמוע לדברי המוכיחים², והיום בזמננו הם ספרי המוסר של רבותינו גדולי הדורות

ב. בשעה שהחכם יושב ודורש נמחלים העוונות

והקדוש רבי אליעזר אזקרי ז"ל בסוף ספרו ספר חרדים (פרק עג) הביא כמה עצות למחילת וכפרת העוונות וכה כתב: "סגולה שישית. ישמע בחשק דברי חכם כשדורש יראת שמים ודברי אגדה שמושכין לבו של אדם כמים, שאמרו רז"ל שבזה ימחול עוונותיו וכו' ולפעמים מתעורר באדם רוח טהרה מקול הקורא לאוזן נשמתו, ומכל מקום לא יזכה לזה רק השומע קול החכם המוכיח, והיינו דכתיב והיה אם שמוע תשמע, כלומר אם תשמע למוכיח באוזן בשר - תזכה לשמוע באוזן הלב כרוז מלכו של עולם,

ז"ל, אזי כבר אותו אחד שקיבל החליט והסכים כזאת כבר ברגע קטון יצא מאפילה לאור גדול, וכן כבר אז עלתה בידו התשובה ונהפך לאיש אחר, ולא זו בלבד אלא צידק נפשו בשעה קלה, דהיינו שנהיה צדיק, וגדר צדיק הוא מי שרובו זכויות [כדאמרו בראש השנה (י"ז ב') וקידושין (מ' ב'), ועיין לרבינו החפץ חיים ז"ל בספרו אהבת חסד ח"ב (פרק ג') ובספרו שמירת הלשון ח"א (שער התבונה פרק ד') עיין שם דברים נוראים], וכבר אז שקיבל על עצמו כזאת לשמוע לדברי המוסר והתוכחה הרי הוא כבר קנה לעצמו כל המצוות והזכויות אשר עדיין לא עשה כלל, אלא מה שיעשה בעתיד וכבר הם נרשמים בספרו שעשאו, וזוהי נעשה צדיק שרובו זכויות, והוא דבר נפלא ופתח תקוה נכבד מאוד להכתב בספר החיים והשלום ולזכות לשנה טובה ומבורכת.

שמיעת התוכחה ודברי המוסר

ואכן בלימוד ושמיעת המוסר ברכה מרובה יש ותועלת עצומה, ואלו דברי רבינו הרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה (פרק ד'): "חמישה דברים הנועלים דרכי התשובה בפני עושיהן ואלו הן וכו', והשונא את התוכחות שהרי לא הניח לו דרך תשובה, שהתוכחה גורמת לתשובה,

והיינו ונשמע פתגם המלך, שעל ידי רוח הקודש ידעו בסיני זה הענין, ואמרו ודאי שנשמע קול מוכיח לפי שאז נזכה לשמוע פתגם המלך" ראה שם כל דבריו, ונדע כי מקור הדברים במדרש משלי (פרק י'): "בשעה שחכם יושב ודורש אני מוחל ומכפר עונותיהם של ישראל, ולא עוד אלא בשעה שעונין אמן יהא שמייה רבא מברך אפילו נחתם גזר דינם אני מוחל ומכפר להם עונותיהם". וכזאת אמרו במדרש קהלת רבה (פ"ט ס"ס כ"א), בשעה שהזקן יושב ודורש, ועונין אחריו אמן יהא שמייה רבה, אפילו יש לו שטר גזרות של מאה שנה, הקב"ה מוחל על כל עוונותיו.

מעלת עניית 'אמן יהא שמייה רבה' אחר דרשה של החכם

וכתב בספר החיים (חלק סליחה ומחילה פ"א) "מה שאמרו: "ולא עוד אלא בשעה שעונין אמן יהא שמייה רבא מברך אפילו נחתם גזר דינם אני מוחל ומכפר להם עונותיהם", היינו כאשר השומעים הדרשה עונים אמן יהא שמייה רבה אחר הדרשה", ורבי אברהם אזולאי ז"ל בספר חסד לאברהם (מעין ב' נהר ל') כתב: ודע כי כל חכם הדורש באגדה, יש לו כח למחול כל עוונותיהם של ישראל, ועוד אם מוסיף ואומר הקדיש על האגדה נמחלו כל עונותיהם ואפילו אם נחתם גזר דינם הקב"ה מוחל ומכפר עונותיהם עכ"ל, והביא דבריו מו"ז הגאון בעל כף החיים זצ"ל בספרו חיים עד העולם (הדן למסכת ברכות דף ז') והוסיף שם: "יש בכוח דורשי אגדה אם הם רבים בכל המקומות למחול עוונות של כל ישראל ותחזור ארץ ישראל להבנות על ידי ביאת הגואל" והאריך בזה, [והביא דברים חשובים נפלאים בענין זה שהדורש לרבים דברי אגדה ומוסר בספר היקר והחשוב "עצות לדינא" (סימן כ') עש"ב].

שבזמן שמודיעין לו לאדם חטאיו ומכלימין אותו - חוזר בתשובה, כמו שכתוב בתורה זכור ואל תשכח ממרים הייתם, ולא נתן ה' לכם לב עם נבל ולא חכם, וכן ישעיהו הוכיח את ישראל ואמר הוי גוי חוטא ידע שור קונהו וגו', מדעתי כי קשה אתה, וכן צוהו האל להוכיח לחטאים שנאמר קרא בגרון אל תחשוך, וכן כל הנביאים הוכיחו לישראל עד שחזרו בתשובה, לפיכך צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול וזקן וירא שמים מנעוריו ואהוב להם, שיהא מוכיח לרבים ומחזירן בתשובה, וזה ששונא את התוכחות אינו בא למוכיח ולא שומע דבריו לפיכך יעמוד בחטאתיו שהם בעיניו טובים" עכל"ק. וכבר נתבאר שבזמן הזה ספרי המוסר של רבותינו גדולי הדורות ז"ל הן הם החכמים הזקנים ויראי שמים המוכיחים ומלמדים ומחזירים בתשובה.

החסד הגדול שניתן לנו את חודש אלול

רבותי: אלול, אלול! ראיתי מובא בשם רבינו הרמב"ן זצ"ל, עמד על החסד הגדול שהקב"ה גילה לנו את העבודה של 'אלול', של ה'ימים נוראים'. הרי הרבה דברים יש שהקב"ה הסתיר מאיתנו, ולא גילה לנו. אחד הדברים שיכל להסתיר מאיתנו, זה שיש 'יום משפט' מידי שנה בשנה. ואדם היה יכול לחיות את כל שנותיו כהרגל, בלא לדעת כלל שיש יום בשנה שהוא עולה לדיון בשמים, מביאים את כל מעשיו, דיבוריו, מחשבותיו, (ואפשר להוסיף: גם את 'הבטחותיו', הרי כל פעמים מבטחים הבטחות, השאלה היא אם עומדים בהם...). הכל בא בשמים למשפט. מתבוננים, מסתכלים.

ג. א"ה, וראה לשון רבינו הרמב"ן ז"ל בדרשתו לראש השנה (כתבי הרמב"ן ח"א עמוד רמט): והתשובה חסד גדול על הבריות, אבל עונש גדול הוא להם, שבזמן שאדם חוטא עובר על רצון בוראו שעה אחת בשעת החטא, וכשהוא עומד ואינו שב בתשובה, עומד במרדו כל ימיו ואינו חושש לעשות רצון בוראו, וכל שכן ישראל שמתפללין ומתודין ומלחשין בפיהם וצועקים בקולם חטאנו עוינו פשענו, ואינן מניחין העוונות כלל, שזה בודאי מרד גדול הוא, ומוסיף על עצמו כעס וחרון אף. משל לליסטים ששולל את הדרכים ומלסטים את הבריות, והוא בא לפני המלך, אדוני מחול לי הרגתי אנשיך ושללתי אנשי מדינותיך ולסטמתי דרכיך. ולמחר חוזר לרעות שעשה. שאין כל פיוסין שאמר למלך אלא ניאוצין, ומיעוט כבודו ומוראו של מלך. ולכן אמר הכתוב רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה, על כן אפקוד עליכם את כל עוונותיכם (עומס ג ב), אמר הקב"ה, גליתי לכם דין יום הכיפורים, והודעתי לכם שאני מכפר בו לשבים, וסיפרתי לכם כל טכסיסין של יום בתענית ובתפלה וקרבות, ולא חששתם לדברי לשוב כלל, נמצא הרי זה מרד גמור. ונמצא קירובן של ישראל אצל הקב"ה, הוא הגורם ריחוקם, וכל שכן הזוכים לישוב לפני הקב"ה בארצו וכו'. עכ"ל.

'מלך במשפט יעמיד ארץ'

ו'מלך במשפט יעמיד ארץ' (משלי כט ד). ואם לא היינו יודעים את הידיעה הזו, אדם היה חי כל שנות חייו בלי ידיעה והתבוננות. מבלי להתכונן מספיק. ואחר כך היה מקבל מכות וייסורים, מכל המינים והסוגים, והוא לא היה יודע על מה ולמה באו עליו צרות אלו.

ארבעים ימי רצון

באו וגילו לנו: ידידי, דע, מתקרב יום המשפט! ותתכונן ותכין את עצמך. נתנו חודש ימים של הכנה עד יום הדין, וארבעים יום עד יום הכיפורים. ארבעים יום של ימי רצון, מתחילת חודש אלול, עשרת ימי תשובה, עד יום הכיפורים. זה חסד נפלא שגילו לנו את הידיעה הזו. נתן לנו הבורא יתברך את החודש הזה ל'ריגול' ו'בילוש' ו'בדיקה' ו'חקירה' אחר המעשים. וראשית הכל הוא לימוד 'מוסר'.

לחיערך לקראת יום הדין

ד.

וכשיש הנהגה של 'משפט' - זה 'משפט', נורא. צריך לדעת את זה. בימים נוראים אנחנו אומרים בתפלה: 'המלך הקדוש'. מפרש רש"י (ברכות יב: ד"ה המלך הקדוש), "לפי שבימים הללו, הוא מראה" הקב"ה, "מלכותו לשפוט את העולם". שופט. 'שופט כל הארץ' (בראשית יח כה).

וצריך לחלץ חושים למערכה, להיכנס ולהיות מוכנים ככל יכולתנו לקראת יום הדין 'ראש השנה'. זו העבודה וההכנה של 'אלול'. חלילה לא בלב שאנן שקט ובוטח, 'הכל יהיה בסדר...'. לדאבונינו אנחנו רואים שנה בשנה מה מתרחש, איזה צרות ואסונות כלל ישראל סובל, אם אדם היה זוכר כל מה שהתרחש השנה הזו, מ'ראש השנה' שעבר ועד היום הזה, כמה 'אסונות' ובכיות, וכמה דם נשפך כמים, כמה היה מתיירא. 'מה נאמר ומה נדבר'. אלא תמיד הצרות האחרונות משכחות צרות ראשונות, ואדם לא זוכר ולא חי את כל מה שעבר במשך השנה. ובפרט אם זה לא נוגע בו ממש, בודאי הוא לא זוכר. כך טבע האנושי. אדם קרוב אצל עצמו. לא איכפת לו הצער של הזולת. אולי ברגע הראשון הוא נאנח 'אנחה', ובה מוציא את עצמו ידי חובה, רק כשזה נוגע בבשרו ממש, הוא זוכר. בימים הללו צריך לעורר ולהזכיר, להתבונן, לדעת שהכל נפסק ונחלט בשמים ביום הדין. ומשפט זה משפט קשה.

קנין של דבר ארבעים יום

ה.

כל קנין של דבר צריך ארבעים יום. ארבעים יום זה זמן מסוגל לקנין הדבר, כך ידוע בספרים הקדושים [א"ה: ראה בקונטרס מגיד דבריו ליעקב (פרשת ויקרא תשע"ט). ובמה שהארץ רבינו של"ט"א בספר עדות ביעקב ח"ב (סי' ז עמוד מט והלאה) בענין תנא מיניה ארבעין זימנין. ע"ש]. ושורש הדברים במדרש ילקוט שמעוני (משלי ריש רמז תתקטט), שדרשו רבותינו, שהמילה 'משל' אות מ' היא מ' רבתי, מ' גדולה, ולמדו מכאן רבותינו ששלמה המלך ע"ה התענה ארבעים יום כדי ליכות לחכמה. ובאמת היה שלמה המלך ע"ה החכם מכל האדם (מלכים א ה יא).

הזהירות בעבודה בחודש אלול

וכלל גדול בדינו, מה שהרמב"ן ע"ה באיגרת לבנו מביא, "וכל הקדוש מחבירו - חרב מחבירו" (כתבי רמב"ן ח"א עמוד שסח). וזה נכון גם לימים אלו, ימי חודש אלול. כיון שהם ימי רחמים וסליחות, ימי תשובה וכפרה, ימים של 'אני לדודי ודודי לי', של קירבה להשי"ת, כנגד זה היצר פועל ביתר שאת וביתר עוז. וצריך בזה עבודה רבה ועצומה שלא להפסיד את הימים המקודשים הללו. (ע' באורך בדברי רבינו שליט"א בספר שובי השולמית ח"א סי' א).

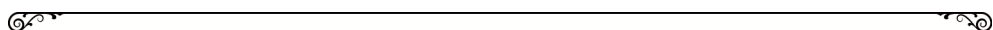
מעלת ה'תשובה' בחודש אלול

והגאון הקדוש רבי יעקב אבוחצירא זצ"ל בספרו שערי ארוכה (אות א עמוד לד) כה לימדנו "בשאר ימות השנה, אם האדם שב בתשובה, יש ספק אם נתקבלה תשובתו, מכל מקום בחודש אלול אם שב בתשובה שלימה מוכטח לו שנתקבלה תשובתו, מאחר שנפתחים באלול שערי רחמים, והוא עת רצון", ועוד כתב (שם עמוד קפד) "בחודש אלול ששערי רחמים פתוחים, והוא עת רצון בודאי, והתשובה מתקבלת בו", ועוד חזר וכתב (שם עמוד רנד) "העושה תשובה בחודש אלול היא מעולה ביותר, ומתקבלת במהרה בלי שום עיכוב, כי השכינה ימינה פשוטה לקבל שבים בחודש הזה".

צפייה ליום ה'כיפורים'

כבר הזכרתי דברי הגאון ר' ישראל סלנט זצ"ל, שאילו היה המלך מכריז פעם בחמישים שנה, שהוא מוחל על כל החובות שחייבים לו, כל ה'מיסים' וכל ה'ארנוניות' וכל ה'מס הכנסה' ו'מס חטאות' וכו' וכו', - על הכל מוחלין ומעבירין. אדם רק היה שומע את זה, כבר היה שמח. בלי שזה יהיה 'הלכה למעשה'. רק שומע שיש 'מציאות' כזו, שיוותרו לו על כל החובות, כבר הוא 'מאושר'. קל וחומר כשזה יהיה בפועל. אבל עוד לפני שזה יהיה בפועל, כמה הייתה צפייה עצומה: 'מתי נזכה', מתי נגיע, לאותו יום שבאמת יוותרו על החובות שלנו למלכות'. והרי כך זה 'יום הכיפורים'. יום שמוחלים לנו על כל החטאים והעוונות. זה לא חובות 'ממוניים', עם זה עוד אפשר להסתדר, אבל מוחלין על כל 'חטאי הנפש'. כמה שמחה גדולה ועצומה זה צריך לתת בליבנו!

צריכים להתכונן להגיע מוכנים כראוי ליום הכיפורים

צריך האדם לתקוע במוחו את הידיעה הזו. מתקרב ובא יום הכיפורים, צריך להכין ולהתכונן. זה לא 'מחילה' בעלמא, צריך עבודה הכנה ותשובה. לשפר דרכינו ומעשינו. הלוואי שנזכה להכין את עצמינו כהוגן וכראוי איך לבוא כראוי ליום הזה לפני אבינו מלכנו אוהבנו בלא גבול ושיעור הקב"ה, ל'יום מחילה וסליחה', יום שניתנו בו לוחות אחרונות (ב"ב קכא). ועיקר ההכנה - קביעות עיתים ללימוד 'מוסר'.

'הנני נשפט אותך על אומרך לא חטאתי'

הדבר הראשון במערכת התשובה, כשאדם בא לחזור באמת בתשובה, זה מה שלימד אותנו ירמיה הנביא ע"ה. הנביא צווח וצועק על כלל ישראל, ותוך כדי המוסר שהוא מלמד אותנו, אומר, 'הנני נשפט אותך על אומרך לא חטאתי' (ירמיה ב לה). זה ההתחלה. כשאדם חי בהרגשה 'לא חטאתי', זה איום ונורא. עיקר המשפט זה 'על אומרך לא חטאתי'.

אמרך - בלבך

וכבר ידוע מה שכולם שואלים, מה הפירוש, 'על אומרך לא חטאתי', וכי כל אותם אנשים של אותו דור, אף אחד מהם לא אמר 'חטאתי'? הם לא אמרו ועשו 'וידוי' מימיהם?! אלא רש"י ע"ה בביאורו לירמיה (שם) השכיל היטב לבאר: 'הנני נשפט אותך על אומרך לא חטאתי' - מפרש רש"י (ד"ה ותאמרי): **בלבך**. ה'לב' צריך לומר 'חטאתי'. יש בני אדם, שאומרים 'חטאתי', אבל זה רק ב'שפתיים' בלבד. הלב שלהם אומר להם, 'מה חסר לי? צדיק אני! אלא כיון שהדפיסו את נוסח הוידוי צריך לאומרו...'. (בעיני ראיתי, לא פעם ולא פעמיים, אדם אחד שבוידוי, שאומרים אותו בלחש, הוא אומר את הכל בלחש, חוץ משתי מילים 'צדיקים אנחנו!...'. את זה הוא צועק בקול גדול מקצה בית הכנסת עד הקצה השני... ואחר כך בלחש ממשיך וממלמל שאר הוידוי. אבל 'צדיקים אנחנו' הוא מוכרח להכריז... זה 'מסירת מודעה' שכל מה שהוא עכשיו עתיד לומר 'וידוי' זה בשביל החבר שלו...).

וידוי מעומקא דלבא

צריך לומר 'חטאתי', ולא אמירת שפתיים, אלא אמירת הלב. וה'לב' ממאן להודות בחטא, אל תחשבו שקל להודות בחטא. זה מה שהיה בדורו של ירמיה הנביא ע"ה, אמרו ווידוים, 'וידוי גדול' ו'וידוי קטן', ו'וידוי ערב יום הכיפורים', ו'וידוי החיד"א', הכל, כל הוידוים אמרו באותו דור, אבל הקב"ה לא מקבל אמירה של וידוי כזה. מוכיח ירמיה הנביא ע"ה: 'הנני

נשפט אותך על אומרך לא חטאתי, בלבך. ה'לב' צריך להרגיש שאכן קלקל. הלב צריך שיתוודה. אם זה רק ב'שפתיים' זה לא שווה כלום.

'על חטא שחטאנו לפניך בווידי שפתיים'

אדרבא רבותינו תיקנו לנו בנוסח הוידוי 'על חטא', הוסיפו לנו: 'על חטא שחטאנו לפניך בוידוי שפתיים'. פירוש הדברים, שרק ה'שפתיים' התוודו. אבל ה'לב' לא התוודה. אצל דוד המלך ע"ה נאמר, 'ויך לב דוד' (שמואל א כד פסוק ה ופסוק ו). ה'לב' מכה, ה'לב' מרגיש את המכה - והוא מכה את האדם. זה 'לב חי'. אבל אם ה'לב' של האדם לא מרגיש, הוא בבעיה גדולה. זה הדבר הראשון שאדם צריך לבדוק כדי לדעת את המציאות הרוחנית שלו. צריך לדעת היכן הלב עומד.

'לבבן יבין - ושב ורפא לו'

כל מערכת התשובה מתחילה עם 'לב'. הפסוק בישעיה מתחיל: 'לבבו יבין - ושב ורפא לו' (ישעיה ו י). קודם כל: 'לבבו יבין'. זה תחילת ה'תשובה'. וכל הנביאים מדברים על 'לב'. 'שימו לבבכם על דרככם', כך צועק חגי הנביא (א פסוק ה ופסוק ז). צריך שהלב יהיה חלק בלתי נפרד, והראשון במעלה, כשנכנס למערכת של התשובה. וזו עבודה גדולה.

דבר ראשון ב'תשובה' הוא ה'חרטה'

במה פותחים? פותחים בחרטה. רבינו יונה ע"ה בספרו שערי תשובה בשער הראשון, סידר לנו את עיקרי ויסודות התשובה, עשרים יסודות ועיקרים הוא מביא, והדבר הראשון שהוא פותח זה 'חרטה', שיתחרט על עוונותיו (שערי תשובה ש"א אות י). ולהתחרט זה לא כמו משחק של הילדים 'אני מתחרט'... זה לא כך. אלא, אומר רבינו יונה, "החרטה - יבין לבבו כי רע ומר עזבו את ה'", גם כאן הוא פותח ומתחיל עם 'לב', 'יבין לבבו', כי רע ומר עזבו את ה', זה דבר ראשון ב'חרטה'.

'רע ומר עזבו את ה''

ולהתבונן היטב, מה שצריך להבין ה'לב' של האדם, כדי להגיע לידי 'חרטה', הוא "כי רע ומר עזבו את ה'", פירוש הדברים, כבר הזכרנו הרבה פעמים, הרבה בני אדם חושבים: 'למה לא טוב לעשות עוון וחטא, כיון שמשלמים על זה אחר כך, בעולם הזה ובעולם הבא'. ואמנם זה נכון, אבל זה לא העיקר הסיבה, כי עיקר הקלקול ב'חטא' שאדם

חוטא, זה לא רק בגלל שיש עונש על כל 'חטא', לא רק בגלל 'תיסרך רעתך' (ירמיה ב יט). עיקר הסיבה היא, כמו שמלמד אותנו כאן רבינו יונה, "יבין לבבו כי רע ומר עוזבו את ה'". הדבר היותר רע שיכול להיות, זה מציאות של ריחוק מהקב"ה. ועל ידי חטא נגרם ריחוק. דבר שהוא היפך רצון השי"ת זה 'רע', זה 'חטא', זה 'עוון'. 'לא יגורך רע' (תהלים ה ה). וממילא זה גורם ריחוק מהשי"ת. ואם חלילה אדם מתרחק מבוראו, זה הרע והגרוע ביותר (וכמו שהארכנו בזה הרבה פעמים).

'רחיקך יאבדו'

זה הדבר הראשון שצריך להבין בתשובה, שתחילתה ב'חרטה', ותחילת 'חרטה' להבין את זה. עצם הריחוק מהבורא יתברך, זה הקלקול היותר נמרץ שיכול להיות. 'כי הנה רחיקך יאבדו' (תהלים עג כז). מי שהוא רחוק מהשי"ת - אין לו תקנה. 'ואני קרבת אלהים לי טוב' (תהלים עג כח), ה'טוב' האמיתי, השלם, הוא הקירוב לקב"ה (מסילת ישרים פ"א).

השכר הנצחי - קירוב לקב"ה

והקירוב לה' יתברך, זה יהיה השכר הנצחי של כל אחד ואחד לעתיד לבוא, להתענג על ה' ולהינות מזיו שכינתו לעד ולעולמי עולמים, בלי קץ וגבול, לנצח נצחים.

מעשה 'אלישע אחר'

ידוע המעשה עם 'אלישע אחר', אותו חכם שעשה מה שעשה, וקיצץ בנטיעות ויצא לתרבות רעה (ע' חגיגה יד: וקידושין לט:). בשעת פטירתו, בא אצלו תלמידו רבי מאיר, אמר לו, התלמיד לרבו, אלישע אחר: 'חזור בך! קלקלת הרבה בחיך, חזור בתשובה!'. אמר לו אלישע אחר: 'וכי יש לי עוד אפשרות לשוב בתשובה?'. אמר לו רבי מאיר: 'כן, שכך נאמר 'תשוב אנוש עד דכא' (תהלים צ א), עד דכדוכה של נפש!'. בכה אלישע, ונפטר מתוך בכייה. היה שמח רבי מאיר, אמר, "דומה שמתוך תשובה נסתלק רבי". הוא הספיק לחזור בתשובה, ברגעים האחרונים. וכיון שחזר בתשובה, הוא ישתדל בעבורו (כמבואר כל זה במדרש רות רבה פרשה ו סי' ד, קהלת רבה פ"ז ס"ח, וירושלמי חגיגה פ"ב ה"ד, הובא בתוספות חגיגה טו. ד"ה שובו בנים שובכים, וע"ע בדברי רבינו שליט"א בספר מנוחת שלום ח"ג סי' מה, ובספר שובי השולמית ח"ה סי' כא).

השתדלותו של רבי מאיר עבור אלישע

במה ישתדל בעבורו? שיכניס אותו לגהנום. הרי הגמרא (חגיגה טו:) אומרת, שכאשר מת 'אלישע אחר', אמרו, 'מה נעשה איתו?!', הרי להושיב אותו בעולם הבא, ב'גן עדן', במחיצתן של צדיקים, אי אפשר להושיב אותו. הרי הוא כל כך קלקל, חילול שבת מיונת וכו' (חגיגה טו.). ומצד שני, לדון אותו ולהעמידו בדין, גם זה לא דבר פשוט. הרי בבחירתו עסק הרבה מאד בתורה.

רבי מאיר הכניס את אלישע לגהנום

אומרת הגמרא (חגיגה טו:), "אמר רבי מאיר, מוטב דלידייניה ולייתי לעלמא דאתי", מוטב לו שידונו אותו, ויכנס לגהנום, כדי שיכול בעתיד לבוא לעולם הבא, "מתי אמות ואעלה עשן מקברו", דהיינו שיכניס אותו לדין בגהנום, ומספרת הגמרא, "כי נח נפשיה דרבי מאיר סליק קוטרא מקבריה דאחר", כאשר רבי מאיר נפטר, באמת התחיל לעלות 'עשן' מקברו של 'אלישע אחר', דהיינו שרבי מאיר באמת פעל והכניסו אותו - את אלישע אחר - לגהנום. תפלתו של תלמידו רבי מאיר אהני ליה, והכניסו אותו לגהנום.

רבי יוחנן הכניס את אלישע לגן עדן

מוסיפה הגמרא: "אמר רבי יוחנן, גבורתא למיקלא רביה?!", רבי יוחנן התאונן על רבי מאיר, אמר, זו גדולה וחידוש להכניס את רבו - את אלישע אחר - לגהנום שישרף שם?! "חד הוה ביננא", תלמיד אחד היה בינו, אלישע אחר, עסקנו בתורה יחד, ונכשל ויצא לתרבות רעה, "ולא מצינו לאצוליה", אין אנו יכולים להציל אותו ממהימנו ולהביאו לעולם הבא?! "אי נקטיה ביד, מאן מרמי ליה, מאן?!", אם אוחז אני בידו להביאו לעולם הבא, מי יקחנו מידי?! "אמר, מתי אמות ואכבה עשן מקברו!", יוציא אותו ממהימנו, ויכניס אותו לעולם הבא. מסיימת הגמרא, "כי נח נפשיה דרבי יוחנן, פסק קוטרא מקבריה דאחר", אכן פסק העשן לעלות מקברו של אחר, באמת רבי יוחנן הוציא אותו ממהימנו הכניס אותו לגן עדן.

מעל מאה שנה נידון בגהנום!

והגאון ר' איצ'לה בלאזר זצ"ל (אור ישראל מאמר כוכבי אור מאמר א) עושה חשבון נורא. בואו ונחשב כמה שנים הייתה האש דולקת על קברו של אלישע אחר? אפשר לעשות חשבון, זה מזמן פטירתו של רבי מאיר ועד זמן פטירתו של רבי יוחנן. כמה שנים זה? ור' איצ'לה עושה חשבון, לפי סדר הדורות, ומה שאנחנו יודעים מדברי רבותינו, ומגיע למסקנא: סביבות מאה וחמישים שנה היו בין פטירת רבי מאיר לפטירת רבי יוחנן (וע"ע בדברי רבינו

שליט"א בספר כנסת חיים עמוד כא). מאה וחמישים שנה נידון בגהינום! ואילולי רבי יוחנן שהציל אותנו, מי יודע כמה היה ממשיך עוד להיות נידון בגהינום!

כל כך השתדלו להכניסו לגהינום

למד מכאן ר' איצ'לה זצ"ל לימוד נורא: צא וראה, שכל כך השתדל רבי מאיר בשביל להכניס את אלישע אחר לגהינום. למשך מאה וחמישים שנה! וכל זה היה כדאי בשביל התכלית, כדי שאחר כך יהיה לו חלק בנצחיות, חלק בעולם הבא. יסבול בגהינם כמה שיהיה, גם אלף שנה, העיקר שבסוף יזכך עצמו. זה מוגבל, יש לזה זמן וגבול. מה שאין כן רוחניות, עונג רוחני, להתענג על ה', זה לנצח נצחים.

חומר עונש הגהינום כשבעים שנות יסורי איוב בעולם הזה

ו'גהינום', לימדנו הרמב"ן ז"ל (בהקדמת פירושו על ספר איוב מוה"ק עמוד כג ד"ה ודע, עש"ה, וכזאת כתב בס' מוחנה ישראל ח"א פרק יח, ובספר נדחי ישראל פרק כב, בשם הרמב"ן, ובספרו תפארת אדם פ"ב בשם "איתא בספרים". וכ"ה בס' פרי צדיק פרשת בחוקותי אות ג בשם הרמב"ן הנ"ל), ששעה קלה בגהינם היא יותר משבעים שנה של יסורי איוב! זה דבר שאין הדעת יכולה להבין. אם נרצה קצת להמחיש, מעט מן המעט, נאמר, שאם היו לוקחים ומקבצים את כל הייסורים של כל האנושות כולה, כל מה שיש, הכל בכל מכל, מקמצים אותו לאדם אחד במשך שבעים שנה של ייסורים, עדיין כל זה לא מגיע לשעה קלה בגהינם!

כדאי היה להכניסו לגהינום - כדי שיוע אל התכלית

כדאי הייתה כל ההשתדלות של רבי מאיר, בשביל להכניס את אלישע אחר לגהינום, למשך למעלה ממאה שנה, כי הגם שיקבל את העונש שלו, אבל אחר כך יכנס לנצחיות, לעולם הבא ממש, לגן עדן, להינות מזיו השכינה, להתענג על ה' ולהינות מזיו שכינתו.

משפט רשעים בגהינום

ו.

מה תקשו? הרי משפט רשעים בגהינם י"ב חודש (עדויות ספ"ב ר"ה יז). כבר אמרו הראשונים - רבי יהודה החסיד ז"ל בספר חסידים (סי' ל סוף סי' מז) ועוד - י"ב חודש זה המשפט הקשה, אבל אחר כך, אפשר לשבת בגהינום עוד זמן מרובה כדי למרק את החטאים (וראה עוד בדברי רבינו שליט"א בספר כנסת חיים עמוד כא, ובהגותו על ספר חסידים "אמרי יעקב" על הספר חסידים סי' מז).

עיקר הקלקול זה הריחוק מהשי"ת

ולדידן, למדנו מכאן, כי עיקר הקלקול זה הריחוק מה' יתברך. ואם יש אפשרות להתקרב לבורא יתברך, שווה בעבור זה לסבול יותר ממאה וחמישים שנה, שכל שעה קלה שם קשה יותר משבעים שנות יסורי איוב! כי עיקר הקלקול זה הריחוק מה' יתברך.

עונש על כל עוון

אחרי שתבין ותפנים את הדבר הזה, שבכל חטא החומרא היה הריחוק מה' יתברך, 'כי רע ומר עזבו את ה'', אחרי זה מוסיף רבינו יונה (שערי תשובה שם), יש עוד קלקול שני בכל חטא שאדם חוטא, "וישיב אל לבו כי יש עונש נקם ושילם על העוון, כענין שנאמר לי נקם ושילם (דברים לב לה), ונאמר גורו לכם מפני חרב כי חמה עוונות חרב" (איוב יט כט). אחרי הקלקול של הריחוק מה' יתברך, יש בנוסף לזה עונש אחר של 'תשלומין', פורענות על המעשים הרעים. אבל זה הדבר הנוסף. הדבר הראשון, "יבין לבבו כי רע ומר עזבו את ה".

חומר החטאים

וכדי להבין באמת מה החומרא והעונש הנורא על כל חטא, מלבד מה שראינו כבר מהמעשה עם אלישע אחר, אני רוצה לחזור על דברים מפורסמים, ואני חוזר עליהם עוד הפעם, כי חודש אלול זה זמן חזרה ושינון הדברים להזכיר ולזכור - ולהתבונן. עמד על הנקודה הזו של חומר עוונות המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, (המשגיח של ישיבת פנובויז), ונזכיר קצת מדבריו בהמשך.

לחיות ולהמחיש את מעשה האחים ויוסף

כבר בחומש למדנו, מקראות מפורשים, את כל הפרשה של מכירת יוסף, וכל המעשה עם יוסף ואחיו. אבל בואו נתבונן אנחנו, עיקר העיקרים שאדם חי את המעמד. אם היינו יכולים לצייר היטב כל דבר ודבר שאנחנו לומדים, כל פרשה ופרשה, הדברים היו נחקקים בלב. ננסה קצת לחזור וללמוד את הפרשה של יוסף ואחיו.

הנהגת יוסף עם אחיו במצרים

ידועים הדברים, כל המהלך מהמכירה של יוסף ועד שיוסף מתגלה לאחים, עד שהוא אומר להם 'אני יוסף אחיכם' (בראשית מה ד). ומה שבאמת מעורר לכאורה תמיהה רבת, להם 'אני יוסף אחיכם' (בראשית מה ד).

היא הנהגתו של יוסף הצדיק עם אחיו. כל כך יוסף מצער את אחיו, זה לא סתם. הרי, בכניסה למצרים, האחים באים ונכנסים, ורק צועדים צעד ראשון במצרים - וכבר נתפסים על ידי ה'בולשת המצרית', וטוענים כנגדם, 'מרגלים אתם!'. עוד לא נכנסו... אין שום 'רגליים לדבר', בלי שום ביסוס. מילא אם היו מוצאים איזה 'רשימה' חשודה באמתחותיהם, או מוצאים איזה 'מפה', או 'מצלמה' שאפשר לקלוט ולצלם מתקנים סודיים וכדומה, ניחא. יש איזה 'אחיזה' לטענה 'מרגלים אתם'. אבל כאן לא מוצאים באמתחותיהם כלום, ובלי שום ביסוס טוענים כנגדם 'מרגלים אתם'. נלקחים אצל יוסף, והוא אומר להם 'כן, מרגלים אתם!'. הכניס אותם למאסר שלשה ימים, נמצאים שלושה ימים ב'בית הסוהר'. ואנחנו לא יודעים לשער מה זה 'בית הסוהר המצרי', איזה גהנום זה... יושבים שלשה ימים, לא יודעים על מה ולמה. בלי שום סיבה.

אחרי שלשה ימים, יוסף מוציא את כל האחים, אבל את שמעון הוא משאיר במאסר. חשבו בעצמכם איזה צער זה, שיודעים שאח שלהם יושב ומתענה ב'בית הסוהר המצרי' על לא עוול בכפו. אומר להם יוסף 'את האלהים אני ירא' (בראשית מב יח). אני ירא שמים, אני מוציא אתכם, איזה יראת שמים... הפלא ופלא.

'ויחרדו איש אל אחיו'

והפרשה מסתעפת ומסתבכת יותר ויותר, מוצאים את הכסף באמתחותיהם. כבר באמת נתייראו, 'ויחרדו איש אל אחיו לאמר, מה זאת עשה אלהים לנו' (בראשית מה כח). מי יודע עכשיו מה יהיה. הרי בלי שום ביסוס הוא האשים אותם, עכשיו שיש לו 'אסמכתא' מי יודע מה יהיה.

'בגדול החל ובקטן כילה'

עוד לא סיימו עם זה, ותבעו את בנימין, ויוסף מראה להם פנים שוחקות, יושבים וסועדים ואוכלים ביחד, שותים ביחד, שמחה וששון. כבר סברו, אולי באמת החליף את הפנים שלו. והנה, רק גמרו את הסעודה, ומיד מתחילה הגזירה של בנימין. עלילה חדשה, 'היכן הגביע?'. אמרו לו, 'מה אתה רוצה ממנו? את הכסף שמצאנו החזרנו - גביע שלך נגנב?!' (בראשית מד ח). לא התייחס. תפתחו את אמתחותיכם. וצריך לתאר לעצמנו את המעמד, איך עומדים האחים ופותחים, 'בגדול החל ובקטן כילה' (בראשית מד יב), פותחים לכל אחד את השק שלו, מחפשים היטב, ולא מוצאים, הראשון והשני והשלישי וכן הלאה, וברגע האחרון מתהפכת הקערה על פיה, מצאו את הגביע אצל בנימין. אומרים לו האחים, תיקח אותנו לעבדים. הם לא אמרו סתם מליצה, הם באמת התכוונו. מוכנים אפילו להיות עבדים שלך.

חרדה נוראית. ויהודה יותר מן הכל, הוא הרי יהודה נכנס בעובי הקורה, הוא הבטיח שהוא יחזיר את בנימין, שני עולמות הוא נתן ערבות.

כעסו של יהודה וחששו של יוסף

ובמדרש בראשית רבה (פר' צג ס' ו) אמרו רבותינו, על אותו מעמד, "בשעה שהיה יהודה מעלה חמה, היו שערות לבו בוקעות כליו ויוצאות, והיה נותן עששיות של ברזל לתוך פיו ומוציאן כאבק", ועוד אמרו (שם ס' ז), "באותה שעה נתמלא" יהודה "חימה על יוסף" כעס עליו כעס נורא, "כיון שראה יוסף סימנין של יהודה", וכבר נראה מה הם הסימנים, "מיד נודעזע ונבהל", יוסף נבהל ונפחד, "אמר, אוי לי שמא יהרגני", חשש שמא יהודה בכעסו יהרוג אותו, "ומה הן סימנין שהיו בו ביהודה?", שתי דעות במדרש, "של בית שילו אמרו, שני שילטונין זולגות דם, ויש אומרים כמין שליטי הגבורים, וחמישה לבושים היה לובש, נימה אחת היתה לו בלבו כיון שהיה כועס קורע את כולם", וכך היה, יהודה כל כך כעס, ונקרע הבגד.

'לא נשאר בהם איש'

ולא זו בלבד, אומרים רבותינו במדרש (שם ס' ח), "אמר יהודה לנפתלי, לך וראה כמה שווקים במצרים", תציץ ותראה, הרי 'נפתלי איילה שלוחה' (בראשית מט כא), "קפץ וחזר", במהירות יצא ובדק, "אמר לו" נפתלי ליהודה אחיו, "שנים עשר" שווקים יש במצרים. "אמר יהודה לאחיו, אני אחריב מהם שלשה וטלו כל אחד ואחד אחד אחד, ולא נשאר בהם איש!", כך אמר יהודה, אנחנו נעשה חיסול מוחלט למדינה הזאת, ונגמור ונשמיד את כולם.

'מוטב שאתוודע להם ואל יחריבו את מצרים'

אמרו חז"ל (שם בהמשך), "באותה שעה ולא יכול יוסף להתאפק, כיון שראה יוסף שהסכימה דעתם להחריב את מצרים אמר יוסף בלבו מוטב שאתוודע להם ואל יחריבו את מצרים", ראה יוסף שבאמת כבר ממש סכנה עצומה, הגיעו מים עד נפש, ועוד זמן קצר וכבר עלולים להחריב את מצרים, אמר יוסף, כיון שכן, אני הולך ואתגלה אליהם. אני ירגיע אותם.

משמע שלו היה ביכולתו היה יוסף ממשיך לייסר את אחיו

דקדק ה'אור יחזקאל' זצ"ל (יראה ומוסר עמוד ג), משמע מדברי חז"ל, שאם לא היה ליוסף את הפחד הנורא שיחריבו וישמידו את מצרים, היה יוסף ממשיך עוד ועוד לצער את האחים. היה ממשיך לענות אותם בכל מיני דרכים. עוד עלילה ועוד עלילה. רק ראה יוסף שאי אפשר, כבר סכנה, והם יכולים להחריב את המדינה, על כן הלך והתגלה בפניהם.

הנהגת יוסף מאהבתו לאחיו

וצריכים להבין, ריבון העולמים, מה רוצה יוסף לעשות להם? וכי נקמה הוא מחפש? חלילה וחם! לא חשוד יוסף הצדיק על הדברים הללו שהוא עושה נקימה על המכירה. יוסף שהיה מגדולי השבטים, לא חשוד על הדברים הללו כלל ועיקר. אלא, הפוך בדיוק, כך לומד המשיג זצ"ל (אור יחזקאל שם): "הנהגה זו, אדרבא, נבעה מחמת אהבת יוסף הצדיק לאחיו ומגודל דרישת טובתם". בגלל האהבה של יוסף לאחים שלו, הוא התנהג איתם בכל חומר הדין.

כוונת יוסף למרק עוון אחיו במכירתו

מה הפירוש? מבאר המשיג זצ"ל: "ידע יוסף הצדיק, שהיה חטא במעשיהם של השבטים", הרי יוסף בודאי ידע שלמעשה האחים במכירה שלו נהגו שלא כדת, היה כאן חטא, "וחטא אין עליו ויתור בשום פנים, וכדאמרינן בגמרא (ב"ק נ:) כל האומר הקב"ה ותן יוותרו מעיו, וחשש יוסף שמא לא ינוקה ויכפר החטא בעולם הזה, ויבואו פגומים לעולם הבא", וזו פשר הנהגתו של יוסף, "ולכם עדיף שיקבלו את עונשם בעולם הזה, וכל מה שהיה ביכולתו לצערם, ועל ידי זה יתנקה חטאם - עשה", ציער אותם כל מה שיוכל, רצה יוסף בכל האופנים שיש בידו שיהיה כפרה לאחים שלו, כדי שיבואו לעולם הבא טהורים נקיים צחים ומצוהצחים. זה היה החשבון שלו. כי העונש בעולם הבא, זה פי כמה חמור יותר. שעה אחת שווה לשבעים שנות יסורי איוב, כמו שהזכרנו (ועוד נראה בהמשך). יוסף חיפש את כל הדרכים והאפשרויות כדי שיהיו נקיים, שישלבו כאן את הייסורים ויבואו נקיים לעולם הבא.

ייסוריו של יהודה ושל שאר האחים קודם לזה

גדולה מזו, הרי מדובר שכבר קיבלו הם ייסורים, אבל זה לא מספיק כדי למרק עוונם! וכמו שמוסיף ה'אור יחזקאל', "ואף שעוד לפני זה נענשו עונשים חמורים, יהודה" אוי כמה סבל, "איבד את אשתו ושני בניו", ייסורים נוראיים! וכל זה הגיע לו "עבור חטא מכירת יוסף, ובנוסף לכך ירד מגדולתו כי הכירו האחים בחטאם (ע' רש"י בראשית לח א), וכל הכ"ב שנה היו השבטים מתחרטים על מעשיהם. וביותר יש להוסיף, הלא נסתלקה הנבואה מיעקב אבינו ע"ה כל אותם השנים, ויעקב ישב בצער ואבילות במשך כל הזמן, ובודאי היה צער רב לשבטים בראותם גודל היגון ועגמת הנפש הנגרם על ידם לאביהם", האחים ישבו בבית, וראו את האבא שלהם, יעקב אבינו ע"ה, בוכה יום יום, בצער, על יוסף. והאחים רואים זאת, ולא יכולים לגלות לו. מתחרטים על המכירה, אבל לא יכולים לעשות שום דבר. "מכל מקום לא הספיק העונש הגדול הזה, והוסיף יוסף לענותם ולצערם, והכל למען יתכפר חטאם".

מכירת יוסף לדעת האחים הייתה לפי דין תורה

וכל הצרות והייסורים הללו, הכל בגלל עוון דק מן הדק. הארכנו להסביר באחד השיעורים [א"ה: ראה באורך בקונטרס מגיד דבריו ליעקב ח"ו (פרשת וישב תשע"ט, עמוד ו והלאה) בארוכה] שהאחים אחזו שלפי הצדק ולפי דין תורה באמת צריכים למכור את יוסף, כיון שיש ליוסף דין 'רודף', שיוסף רוצה לנשל אותם מחיי העולם הבא. כך הייתה ההבנה שלהם. ולכן הם רדפו אותו, מכרו אותו.

'האלהים מצא את עוון עבדיך!'

וכך יש לנו עדות נאמנה של יהודה, שהוא בטוח במאת האחוזים שכפיו נקיות, שהרי אומר לו יהודה ליוסף, 'ויאמר יהודה, מה נאמר לאדוני, מה נדבר ומה נצטדק, האלהים מצא את עוון עבדיך' (בראשית מד טז), ומפרשים רבותינו במדרש בראשית רבה (פר' צב ס' ט), "מה נאמר לאדוני - בכסף ראשון, מה נדבר - בכסף שני, מה נצטדק - בגביע. מה נאמר לאדוני - במעשה תמר, מה נדבר - בבלהה, ומה נצטדק - בדינה. מה נאמר - לאבא שבארץ כנען ביוסף, ומה נדבר - בשמעון, ומה נצטדק - בבנימין. אם נאמר לך חטאנו, גלוי וידוע שלא חטאנו! ואם נאמר לך שלא חטאנו, 'האלהים מצא את עוון עבדיך!'. אמר רבי יצחק מצא בעל חוב מקום לגבות שטרו, אמר רבי יצחק כזה שהוא ממצה את החבית ומעמידה על שמריה". יהודה מעיד, לא חטאנו! אלא מה? 'האלהים מצא את עוון עבדיך'.

חטא מכירת יוסף 'כחוט השערה'

ומפרש רבי יצחק, 'כזה שהוא ממצה את החבית ומעמידה על שמריה', דהיינו, כשאדם מרוקן את החבית מהיין, מוזג את כל היין, נשאר 'שמרים', הוא לוחץ וסוחט את השמרים, כדי שגם הטיפות הבלועות בשמרים גם הם יצאו. כך הקב"ה מדקדק במידת דינו 'כחוט השערה', סוחט כביכול את טיפת החטא הנמצאת באדם. יש כאן תביעה דקה מן הדקה. האחים הקדושים, שבטי י"ה, הצדיקים הללו, לא הרגישו בתביעה הזו 'לא חטאנו!'.
על עונש דק מן הדק כזה - הגיעו כל העונשים המרים הללו

ועל הדקות בחטא זה הדק מן הדק, הגיע כל כך עונש נורא, בעולם הזה. ליהודה, ולאחים, וכל מה שעשה להם יוסף, כמו שראינו. ואילולי שיוסף נתיירא מיהודה, היה מוסיף עוד ועוד לצערם, כדי לזככם ולתקנם מהפגימה הדקה מן הדקה בחטא הזה. זו הסיבה שיוסף הצדיק התנהג איתם 'ביד חזקה ובזרוע נטויה' עם השבטים הקדושים. בשביל למרק את החטא. כמה שיותר. ומי שמתאר את הייסורים ואת הצער של האחים, זה איום ונורא, נורא נוראות, וכל זה על חטא דק מן הדק!

עשרה הרוגי מלכות

וגם כל זה שראינו שנענשו האחים על העוון הדק של 'מכירת יוסף', גם זה לא הספיק, לא גמרנו בזה. בעבור החטא הדק הזה של מכירת יוסף, נהרגו עשרת הרוגי מלכות. קראנו בקינות בתשעה באב לפני חודש, הסיבה של עשרת הרוגי מלכות, בעוון מכירת יוסף (מדרש אלה אזכרה).

עלילות הדם

והקדוש הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד (קובץ מאמרים ח"א עמוד רג) מוסיף עוד, שנראה לו ברור, שאותה עלילה מרושעת שהקיזה את דם ישראל דורי דורות, 'עלילת הדם', שבכל גולה וגולה, כלל ישראל סבל ממנה נוראות נוראות. כל פעם שהיה מגיע ערב פסח, היו כלל ישראל בסכנה. היה פחד בלב, 'מי יודע מה יהיה השנה'. בכל תפוצות ישראל. בארצות אשכנז, ספרד, ב'דמשק' שנת ת"ר. ועוד כהנה וכהנה עלילות לאין מספר. הנוצרים ושאר אומות העולם, היו מעלילים שהיהודים הרגו איזה גוי משלהם, שחטו אותו, ולקחו את דמו, ובזה הם עושים את ה'מצות'. וזו עלילה של למעלה מאלף שנים. עלילה מטופשת ואכזרית. להעליל על כלל ישראל דבר כזה?! הרי אין לך אומה שכל כך מחמירה בענייני דם כמו כלל ישראל, אדם ששוחט 'עוף' צריך להקזיז את דמו בכל האופנים אחרי השחיטה ומליחה וכו'. ובזה מאשמים אותנו?! זה לא נכנס בשכל. אלא, אומר ר' אלחנן חידוש נורא, זה עדיין כפרה על חטא מכירת יוסף! כיון ששחטו את השעיר, 'ויטבלו הכתונת בדם' (בראשית לז לא), ושמו את הדם שלו על 'כתונת יוסף', ובזה באו והראו ליעקב, ועל עוון זה עדיין יש תביעה, ומגיע ה'פרעון' בדמות 'עלילת דם'.

הכל בעבור חטא דק זה של מכירת יוסף

כל זה, הצער של האחים, והצער של עשרה הרוגי מלכות, שזה נורא ואיום איך שנהרגו, והצער בכל תפוצות ישראל מגזירות ועלילות הדם. כמה החטא הדק מן הדק הזה, של מכירת יוסף, עושה פירות ופירי פירות, רח"ל. הרי לנו כי "קשה מאד לתקן חטא, אפילו דק מן הדק, על ידי עונשי עולם הזה" (אור יחזקאל שם).

העונש היותר גדול שנכתב בתורה חטאם

והעונש היותר גדול, זה מה שנכתב החטא שלהם בתורה. זה העונש היותר גדול שיכול להיות. הרי הגמרא (שבת נו:) אומרת על שלמה המלך ע"ה, שכיון שלא מחה בנשותיו, עליו אומר הפסוק בספר מלכים (א' יא ו) 'ויעש שלמה הרע בעיני ה'". כיון שהיה

לו למחות ולא מחה כדבעי. אומרת הגמרא, "נח לו לאותו צדיק שיהיה שמש לדבר אחר", דהיינו שמש לעבודה זרה רח"ל, "ואל יכתב בו ויעש הרע בעיני ה'". ובמדרש (שמות רבה פר' ו ס' א) יש לשון "נח לו לשלמה להיות גורף ביבין, שלא נכתב עליו המקרא הזה", העדיף החכם מכל אדם שלמה המלך ע"ה להיות 'גורף ביבין', מנקה את כל הביבין מהצואה והלכלוך, והעיקר שלא יאמר עליו פסוק זה. כיון שמה שכתוב בתורה זה נצחי.

חומר החטא

אומר ה'אור יחזקאל' (עמוד נד), העונש היותר גדול שיכול להיות, הוא על כך שזה כתוב בתורה, וכאן במכירת יוסף נענשו בעונש הזה, התורה כותבת במפורש 'וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום' (בראשית לו ד), "מעידה התורה כי הייתה במכירת יוסף חטא פשוט, והעולם מבינים זאת כפשוטו, ששנאתם אותו גרמה למכירה", וכבר הארכנו שלא כך הוא, וזו הבנה שצריך להוציא מלבנו, אלא היה כאן חטא דק מן הדק, ועם כל זה נענשו כל כך, כדי לתקן את החטא הדק הזה. כאן אנחנו רואים ולמדים חומר החטא. וזה בחטא דק מן הדק, מה נאמר בחטאים אחרים.

'כיראתך - עברתך'

הפסוק אומר, 'מי יודע עוז אפק, וכיראתך עברתך' (תהלים צ יא). אומר ה'אור יחזקאל' (שם עמוד נד), "קשה להבין ולהכיר מידת עונשו של הקב"ה, הדרך להבין זאת - התבוננות בחובת יראת שמים המוטלת עלינו. וכפי שיראת שמים בלא תכלית", היא לא מוגבלת, אין לה גבול, אדם שיהא ירד וחרד מהקב"ה בלי גבול ובלי מספר, "כמו כן אף עונשי שמים ללא תכלית". 'כיראתך - עברתך', החרון אף של הקב"ה, 'עוז אפק', הוא לפי אותה מידה - בלי גבול.

סיבת חומר החטא

מה הסיבה לחומר החטא כל כך? כיון שיש כאן פגיעה בכבוד שמים! רבינו יונה ז"ל כותב בספרו שערי תשובה (ש"א אות טז) "אין קץ לדעת הממרא את פיו" של הבורא יתברך. אין קץ! העונש המגיע על החוטא, זה איום ונורא. כבר ראינו את החשבון הנורא אצל אלישע אחר. ואצל 'מכירת יוסף'.

מעשה רבי ישמעאל ברבי יוסי ואבדן

ונראה עוד מעשה נורא להבין 'חומר החטא'. בגמרא מסכת יבמות (קה:), יש מעשה עם רבי ישמעאל ברבי יוסי, בא לשמוע תורה בבית המדרש, נכנס לבית המדרש, "אגב יוקריה הוה מפסע ואזיל", היה אדם זקן וכבד, ונכנס לבית המדרש והלך לאט, עד שהגיע למקומו, "אמר ליה אבדן", חכם מחכמי התלמוד שנקרא אבדן, "מי הוא זה שמפסע על ראשי עם קודש?!", התלמידים, כולם היו יושבים על הרצפה, היה להם 'מחצלת' עליה היו יושבים, לא היו יושבים על 'כסאות' ו'ספסלים', ועל כן בשעה שמישהו היה הולך, נראה כאילו הוא פוסע על היושבים. שאל אותו אבדן, מי הוא זה שפוסע על ראשי עם קודש? כלומר, מה אתה בא מאוחר, תבוא מוקדם! "אמר ליה, אני ישמעאל ברבי יוסי, שבאתי ללמוד תורה מרבי", מרבי יהודה הנשיא, שהוא היה אומר שיעור, ממנו באתי ללמוד תורה. "אמר ליה, וכי אתה הגון ללמוד תורה מרבי?!", וכי אתה תלמיד הגון שמותר לך ללמוד תורה אצלו?!

עונשו של אבדן

ויש שם ויכוח ביניהם, (לא נכנס לזה), על כל פנים מסיימת הגמרא, "באותה שעה", באותו מעמד כשידיבר אבדן כך, "נצטרע אבדן", נעשה מצורע, מפרש רש"י (ד"ה נצטרע אבדן), 'עונש של לשון הרע - נגעים' (ערכין טו:), כיון שכך דיבר אל רבי ישמעאל ברבי יוסי, ולא רק זה, "וטבעו שני בניו, ומיאנו שתי כלותיו", היה לו שתי כלות שמיאנו בבעל, (כמו שידוע דין 'מיאון', אם התחתנו צעירות לפני גיל י"ב, הם יכולות למאן, אומרת לבעל לא רוצה אותך, ויוצאה בלא גט). בקיצור, נשאר אבידן ריק מן הכל, גופו מצורע ומוכה שחין מכף רגל ועד ראש, וצרעת זה ייסורים נוראים, כמו שכתוב ברש"י ספר שופטים (יא לט) ומקורו בכתובות (כ:), איברים נופלים אחד אחרי השני. בר מינן איזה מין עונש נורא. (וע"ע בס' נתיבות חיים ח"ו סי' כז אות א). שני בנים שלו ברגע אחד טבעו ומתו, וגם הכלות שלו עזבו אותו. נשאר מדוכא בייסורים רח"ל. פחד פחדים. וכל זה על מה? - על הדיבור הזה שהוא דיבר עם רבי ישמעאל ברבי יוסי שלא כהוגן.

'ברוך רחמנא דכספיה לאבדן בהאי עלמא'

ועל זה אומרת הגמרא (שם), "אמר רב נחמן בר יצחק, בריך רחמנא, דכספיה לאבדן בהאי עלמא", ברוך ה' שבייש את אבידן כאן בעולם הזה ולא בעולם הבא, ולא חיכו להפרע ממנו בעולם העליון. מברך ומודה לה' על זה. כי אוי ואבוי מה שמחכה העונש לעתיד לבוא, מי שלא מקבל עונשו כאן בעולם הזה.

ייסוריו הנוראים של אבדן

להתבונן קצת, איזה ייסורים מדובר כאן. אדם ששתי בניו ברגע אחד מתו. ומקבל 'צרעת', איזה ייסורים, ואיזה בושה. צריך להיות מחוץ למחנה. לא יכול להיכנס לביתו, מנודה מכולם. והרי אבדן לפי איך שהוא הבין, הוא לא עשה דבר רע, הוא תבע את כבודו של כלל ישראל. מי הוא זה שפוסע על ראשי עם קודש. אלא שהדיבור הזה לא היה במקומו, הייתה על זה תביעה. לכן קיבל כאלה ייסורים נוראים, צרעת, ואיבוד הבנים, בשביל למרק חטא דק שכזה! ועל זה אומרת הגמרא, שחסד עשה איתו הקב"ה שפרע את עונשו כאן בעולם הזה ולא השאיר את זה לעולם הבא. זה חסד! מברך ומודה לקב"ה על זה!

גודל החטא

כי רבותינו הם ידעו והבינו מה המשמעות של העונשים לעתיד לבוא. כמה מירוק וליבון צריך לנקות חטא דק מן הדק. ומהדוגמאות הללו, מיוסף, מאלישע אחר, מהמעשה עם אבדן, נוכל קצת ללמוד על גודל החטא. קצת מתחילים לתפוס מה זה ענין 'חטא', ואלו חטאים דקים, שהם לפי דין תורה צודקים.

התביעה היא על שלא מכירים ומבינים עומק החטא

על זה בא הפסוק ואומר, 'הנני נשפט אותך, על אומרך לא חטאתי', וכמו שמפרש רש"י 'בלבך', שלא מרגישים בלב את המשמעות של ה'חטא'. אנחנו לפעמים לא תופסים בכלל מה המשמעות של מעשינו. באמת הרבה פעמים אנחנו לא מבינים. אדם לא רואה מה נגרם בחטאו בעולמות העליונים (ע' נפש החיים שער א).

מעשה על הגאון רבי אפרים הכהן זצ"ל

בירושלים היה מקובל אלהי צדיק יסוד עולם, חכם אפרים הכהן זצ"ל, שמעתי מתלמיד חכם אחד שהכיר אותו, מעשה, שפעם הוא דיבר איזה שיחת מוסר, ואחד מהשומעים שמע דבריו, חדרו בלבו, עוררו אותו, גרמו לו התפעלות גדולה. בא אצלו, אמר

ראיותיו של רבי אפרים הכהן זצ"ל שכהן הוא

ז.

שמעתי מספרים, שפעם שאלו אותו, את חכם אפרים ע"ה, 'מי אמר שאתה כהן?!'. כך מישחו בא ושאל אותו. נענה ואמר לו חכם אפרים זצ"ל, 'יש לי שתי ראיות שאני כהן, ראיה אחת, שאני הייתי מתפלל עם רבינו יוסף חיים זצ"ל, ה'בן איש חי', בבית הכנסת שלו, והוא היה מעלה אותי 'כהן', ואם

לו, 'כבוד הרב, אני כל ימי הלכתי אחרי תאוותי, ועשיתי כל מיני תועבות וקלקולים שבעולם, ואני רוצה לעשות תשובה, ואני מבקש ממך תיקון על החטאים שלי!', והוא התחיל לספר לחכם אפרים מה הוא חטא ומה הוא עשה (יותר נכון, את מה שלא עשה... על כל התורה הוא עבר, והיה צריך למצוא ולפרט על מה לא עבר...), ומסיפור לסיפור עוון יותר גרוע, יותר מר ויותר גס, עד שחכם אפרים כבר לא יכל להתאפק, התחיל לבכות, בוכה ממש בכי תמרורים, העיניים שלו זולגות דמעות בלי הרף ובלי הפוגה. אותו אחד לא הבין, אמר לו, 'כבוד הרב, על מה אתה בוכה? אני חטאתי, אני צריך לבכות, לא אתה!'. נאנח רבי אפרים זצ"ל אנחה גדולה, אמר לו, 'כואב לי שכל כך הכעסת לבוראך! תגיד לי, מה עשה לך הקב"ה, שכל כך רע החזרת לו?! על זה אני בוכה!'.

חומר ה'פגם' בכל עבירה

אצלנו זה לא מצוייר כך. אדם שעשה איזה עוון, ביטל תפלת מנחה, ביטל קריאת שמע או שיעור תורה, חושב לעצמו, 'מה כבר קרה?'. אבל אנחנו לא יודעים את חומר האיסור והפגם! נורא נוראות! ה'נשמה' שלו מתה, 'רשעים בחייהם קרויים מתים' (ברכות יח.), וכמו שהזכרנו בזה מדברי ה'אור החיים' הקדוש (ויקרא ה כא) [א"ה: ראה דברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב תניינא (תש"פ, חלק עד, עמוד יז והלאה). ע"ש], ומדברי ה'נפש החיים' (שער א) באריכות [א"ה: ראה בקונטרס על רבינו ה'נפש החיים' זצ"ל]. בפרט העוון החמור של ביטול תורה.

כל אחד מכיר נגעי לבבו

הוא היה מעלה אותי 'כהן', 'אין בודקין מן המזבח ולמעלה' (קידושין עו.). ודבר שני, אהרן הכהן בכבודו ובעצמו אמר לי שאני כהן! הייתי יום אחד ישן בלילה, ובא אלי אהרן הכהן, והוא אמר לי, 'אתה כהן, אתה מהצאצאים שלי', הרי לך שתי ראיות שאני כהן! כך הוא אמר אותו קדוש.

ח. חרב באה לעולם בעבור ביטול תורה

הגמרא (שבת לג.) אומרת, חרב באה לעולם על ביטול תורה. סיפרתי פעם מעשה שהיה עם המשגיח של ישיבת עץ חיים, לפני כחמישים שנה, כאן בירושלים. קראו לו הגאון רבי יהודה הולצמן זצ"ל. הוא היה איש אלקים נורא, קדש קדשים. התקיים בו 'וראו כי שם ה' נקרא עליך' (דברים כח י). היו רואים עליו תמיד כיצד היה חי 'כעבדא קמיה מריה', שלא מסיח דעת מ'ה' אלהיו. בכל פעולה, בכל מעשה, היו רואים כיצד עושה אותה בשיקול הדעת ובמורא מ'ה'. היה ירא וחרד מנדנד איסור יותר ממה שאדם מפתח מ'נחש' בעל שבעה ראשים.. עליו סיפרו, כי היו פעם בישיבה כמה בחורים שישבו ופמפטו בדברים בטלים. והמשגיח ראה את זה, וניגש אליהם כאשר כולו חיוור כסיד, כולו רועד. אומר להם, 'איך זה שאתם בעת העסק בתורה יושבים ומדברים בדברים בטלים? האם אתם יודעים כמה חמור עונש

כל אחד מכיר נגעי לבבו. כל אחד ואחד יודע מצבו. וצריכים להבין מה זה כוחו של חטא, וכמה מירוק צריך בשביל לנקות חטא אחד! צריכים להפנים את הידיעה הזו תחילה! אם כן מה נעשה? איזה עצות יש לנו? ללמוד מוסר, ולשוב בתשובה.

קנאה ותאוה וכבוד

נסתכל אנחנו, וכי לנו לא מציק הקנאה של 'כתונת פסים', אם נדמה לאחד שלשני יש משהו יותר ממנו, שיש לו איזה כותנת פסים שלו אין, כמה זה מגלגל אצלו קנאה בלב. נשרף ממש, הלב שלו נאכל, 'איך זה שלשני יש, ולי אין?'. ה'קנאה' וה'תאוה' וה'כבוד' מוטבעים באדם מילדותו ממש. וכמו שמוסיף ואומר רבינו ה'אור יחזקאל' (שם עמוד נה), "נבדוק נא את עצמינו ונראה, האם אין בנו מידת הקנאה הנובעת מכתונת פסים. ואם כן הלא נורא מאד! ומה שבטי יה, לא היה בם אלא איזה פגימה קלה במידות, והם עצמם לא הרגישו בכך, ומכל מקום נענשו על זה בעונש חמור כל כך. על אחת כמה וכמה אנו הנגועים בכל מאודנו במידות רעות, בקנאה, ושנאת הבריות, מי יכול לשער כמה חמור עונשנו!". והדברים נוקבים עד חדררי בטן. מה אנחנו עושים כדי לא להיכשל בדברים הללו?

תשובה על מידות רעות

הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ז ה"ג) מלמד אותנו דברים נוראים, שה'תשובה' היא לא רק מהמעשים האסורים, כגון ה'גזל' ו'חילול שבת' וכיוצא בזה, אלא תשובה צריכה להיות על מידות רעות, "צריך לחפש בדעות רעות שיש לו, ולשוב מן ה'כעס' ומן ה'איבה' ומן ה'קנאה' ומן ה'היתול' ומרדיפת הממון וה'כבוד' ומרדיפת המאכלות וכיוצא בהן, מן הכל

המבטל תורה? הלא אמרו חז"ל ח"ת רי"ש ב"ת בא לעולם בשביל ביטול תורה!". לא היה לו אומץ להוציא את המילה 'חרב' מהפה, ואמר להם את זה באותיות בראשי תיבות.

איסור וחומר עון ה'כעס'

ט.

רבינו ה'חפץ חיים' זצ"ל בספר חובת השמירה (פ"ט) מעורר על אחד מן האיסורים שיכולים לבוא על ידי ה'פה', וזה ה'כעס'. "דברי כעס, יזרזר מאד גם מזה, שהוא עון חמור מאד, כמו שאמרו חז"ל. וגם מזה מצוי לבוא לידי מחלוקת, ועלול לעבור כמה לאוין על ידי זה. שמתוך כעסו נעשים כל המעקשים לפניו למישור".

'כל הכועס כל מיני גהינם שולטים בו'

מוסיף ה'חפץ חיים', "וזהו שאמרו כל הכועס כל מיני גהינם שולטין בו", כך אומרת הגמרא (גדרים כב.), וזה לכאורה לא מובן, הרי 'גהינם' יש רק אחד, אמנם יש שבעה מדורים בגהינם (סוטה י סע"ב) [הדרשנים אומרים בדרך צחות, שאם היה רק מדור אחד בגהינם, גם אם היה חמור והגרוע ביותר, היה 'מתרגל'...], אבל 'גהינם' הוא אחד. מה זה 'כל מיני גהינם'. אלא הביאור בזה, "שעל כל לא תעשה יש עונש מיוחד", וכך מוצאתי מבואר בזהר הקדוש (ח"ג דט"ז ע"ב ברעיא מהימנא), שלכל עוון יש את העונש הפרטי שלו, ואת הגהינם המיוחד שלו. והכועס, 'כל מיני גהינם שולטים בו', כי כשהוא כועס הוא מצוי לעבור הרבה איסורים, יכול לבוא לידי 'הכאה' ש'לאו' אחד, ולדברי גאון שזה 'לאו' שני, ולדברי מחלוקת שזה 'לאו' שלישי וכו', ולכל אחד ואחד יש את הגהינם הפרטי שלו, לכן 'כל מיני גהינם שולטים בו'.

חומר איסור ה'כעס' וחובת התשובה

וצריך להיזהר בזה עד למאד. לכן הרמב"ם (פ"ז מהל' תשובה ה"ג) אומר שמענייני כעס צריכים לשוב בתשובה ביותר, כי האדם שקוע בהם וקשה לפרוש מהן. מי שיראה לשון הזהר הקדוש (סוף פרשת תצוה דפ"ב ע"ב) כמה מחמיר בענין הזה של ה'כעס', שטורף נפשו בכפו, ומסלק את נשמתו ממנו, והרי הוא כאילו עובד עבודה זרה, דברים נוראים, תסמנה שערות ראש מחומר הענין.

כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה

רבותינו בזהר הקדוש (דכ"ז ע"ב, וע"ע הריב"ש סי' קע) אמרו, שכל הכועס יהיה בעיניך כאלו עובד עבודה זרה. ובאמת מה הביאור בזה, למה כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה? והתשובה היא: שכל אחד יחקור בעצמו, צריכים לחקור קצת, למה אדם כועס. אדם ישאל את עצמו: 'למה אני כועס?'. יש כאלה יאמרו לך: 'מה אני יכול לעשות? ככה זה...', ובהו הוא פטר את עצמו.. זה לא 'תשובה' ולא 'תירוץ' (זה 'קשקוש' בעלמא...). אומרים המפרשים (ע' אגרת הקודש פרק כה): ה'כעס' מגיע לאדם מחוסר 'אמונה'. כי אם אתה מאמין באמונה גמורה, 'אמונת אומן', אמונה מוחלטת, שבידו יתברך הכל, שהוא עשה הכל והוא עושה הכל והוא פוקד הכל, (כמה תרוויה וכמה תפסיד ואם יהיה לך נזקים וכו'), אם כך מה יש לך לכעוס על פלוני שעשה לך מה שעשה, וציער אותך וכו'. וכי הוא זה שציער וגרם לך את כל זה? זה לא הוא. אלא כך נרשם לך בשמים, שהשנה הזאת כך יהיה, שכך ידברו וכך יעשו לך. אם אתה מאמין באמונה גמורה שהכל בידו יתברך והוא שגור וקבע - אם כן מה יש לך לכעוס? שיהיה לך לכפרת עוונות הצער הזה שנגרם לך. אבל כשאתה חושב: 'פלוני עשה לי כך, והוא דיבר והוא אמר והוא עשה והוא גרם', זה בדיוק 'עבודה זרה'. כי אתה מייחס לאדם הזה כאילו יש לו כוחות בפני עצמו. אתה לא חש ומאמין שהוא סך הכל 'שליח' של הבורא יתברך, יד ההשגה פעלה דרכו. לכן אמרו רבותינו: 'כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה'. אם אתה מאמין שהכל בידו - אין לך מקום לכעוס.

הכועס מורפים לו מצוותיו

צריך ללמוד את הנושא הזה, לדעת חומר הענין. הרב חיד"א ע"ה (עבודת הקודש מורה באצבע סי' א אות י וסי' י אות שיד ועוד) מביא מהמקובלים וזהו הקדוש (ח"ב דף קפב ע"א) שמי שכועס מורפים לו

צריך לחזור בתשובה, ואלו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש מהם", אם אדם חלילה עשה עבירה, באה והזדמנה לידו איזה עבירה, אחר כך הוא עושה תשובה. אבל מי שמע מעולם שאדם עושה תשובה על 'אכילה יתירה'. היום

מצוותיו. אדם יראה מה יכול להפסיד בשעת הכעס שלו. את הכל ממש. ואחר כך צריך תיקון גדול מחדש עד שיגיע למדרגה הראויה. שאדם יראה ויתבונן בספרי מוסר ויראה, יקבל את העצות ואת ההדרכות הראויות והנצרכות לו. כל מה שהזכרנו זה מעט מן המעט. קצת לעורר את האדם שיידע שהכעס 'עולה ביוקר' ויזכור את הטובות שמקבל מחבירו. [א"ה: עוד בענין ה'כעס' והעצות ודרך העבודה, ראה דברי רבינו שליט"א בקונטרס מגיד דבריו ליעקב (פרשת תרומה תשע"ט). ע"ש].

י. זחירות ממותרות

הגאון חיד"א זצ"ל מביא מה שהוכיח המלאך המגיד (מגיד מישרים סוף פרשת בראשית מהדורא בתרא) למרן הבית יוסף אחר ששתה מים יותר מהרגלו ואמר לו "בזה הרבית יצר הרע בד". וזה נורא למתבונן! הרי הוא לא אכל 'במבה' או 'גלידה'... רק שתה קצת יותר מים ממה שנצרך לו! אבל לפי מדרגתו של מרן ה'בית יוסף' ע"ה היה זה בגדר 'מותרות'. על אחת כמה וכמה אלו הממלאים גרונו יין או הולכים אחר שאר תענוגות, כמה יצר הרע מכניסים הם בקרבם!

'עד שאדם מתפלל שתכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו!'

ולחפץ, לא ימצא היצר הטוב ולא תתגבר הקדושה והטהרה אלא היכן שאין בו מותרות יתירות ותאוות שפלות, ולכן אמרו חז"ל (ע' תנא דבי אליהו רבה פרק כו) והביאו זאת התוספות (כתובות קד). על התורה הקדושה שהיא פסגת הקדושה והרוממות "עד שאדם מתפלל שתכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו!".

למעט בתענוגים ועידונים

מר זקני הגאון ז"ל בספרו 'כף החיים' (סי' קנז אות טו) הביא דבריו של הגאון חיד"א ע"ה בספר מורה באצבע (סי' ג אות קה), וזה נורא למתבונן, "כל סעודות החול הנוסף על כדי בריאותו - הולך לסטרא אחרא", רחמנא ליצולן, "לכן אם בעל נפש הוא, אף כי עשיר, ימעט בתענוג בימי החול, כי התענוגים בחול הוא כבונה משכן לסטרא אחרא, ואוי לו כי איבריו מתטמאים שחונה עליהם הסטרא אחרא, ולו הכין כלי זיין ליצר הרע להלחם בו עד רדתו חיים שאולה". וסבא ע"ה מביא (שם) על רבינו האר"י ז"ל, "שלא היה אוכל אלא דבר מועט מאד" (שער המצות פרשת עקב). רק מה שצריך בדיוק לצורך קיום גופו - הא ותו לא. "וכן כתב בספר מגיד מישרים (באזהרות סוף אות יח) שאמר לו המגיד למרן ז"ל, מנע עצמך מאכילת בשר הרבה, שהיא מפסדת הנשמה ופוגמת, ושתיית יין הרבה אין אתה יודע להיכן הוא מגיע הפגם וההפסד הגדול שעושה, לכן מנע רגלך מנתיבתם, ואל תביא נפשך במעמדם, והזהר בזה הרבה במאד מאד! המון העם חושבין כי העולם הזה הוא כהווייתו, אין מביט ואין רואה, אוכלין ושותין לשובע יצרם הרע, אוי להם שהעולם מטעה אותם! והיד כותבת למעלה, ואחר כך נתבעין ממנו בדינים משונים! הדא הוא דכתיב ומה תעשה ליום פקודה. אשריך שאתה מוזהר, וגם כן תגלה אוזן אוהבך ויתעוררו משנתם".

זה נהיה מצוה... צא ברחוב ותראה, כל הזמן יש לך רק הזמנות לאכילה... על זה צריך לעשות תשובה, יש כאלה שלא שמעו על זה מעולם...

'הבלי הזמן'

כך מעורר הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג ה"ד פ"ט ה"א) על רדיפת 'הבלי הזמן', שבעוונותינו היום זה 'צו השעה'... והאמת היא שעל זה צריכים לעשות 'תשובה'. ומי שלא מבין איזה 'חטא' יש בזה - היא גופא קשיא. על זה גופא צריך לעשות תשובה, על זה שלא מבין שזה חטא... צריכים להכיר את ה'חטא', כמו שאמרנו. 'כי רע ומר עזבו את ה'" כדברי רבינו יונה. אי אפשר לשער כמה הוא עושה קלקול.

'התקן עצמך ללמוד תורה'

רבינו יונה ע"ה על המשנה באבות (פ"ב משנה יב) 'התקן עצמך ללמוד תורה' מפרש מה הכוונה של התנא 'התקן' עצמך ללמוד תורה? במה 'יתקן' את עצמו האדם לצורך לימוד התורה? "למעט התענוגים, כדי שילמוד תורה הרבה, כמו ששינוי 'כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה את עמל' (אבות פרק ו משנה ד) כי המרבה בעידוניה לא תשכון בתוכו החכמה".

מעשה נפלא עם הגאון מהר"י קובו זצ"ל

הגאון חיד"א ע"ה מביא ב'הגדה של פסח' שלו (שמחת הרגל ח"א מהדו"ח עמוד פב) מעשה נפלא שהוא שמע מאנשים נאמנים על הגאון הגדול רבי יוסף קובו זצ"ל, שהוא היה מגדולי רבני 'סאלוניקי' לפני כ- 250 שנה, (הייתה 'עיר ואם בישראל', עיר של תורה במשך מאות בשנים עד השואה האחרונה שנהרגו שם כולם, הי"ד), ובזמנו מצאו 'מציאה' חדשה בעיר 'סאלוניקי', נתברר שיש שם איזה איש 'מגיד', יודע עתידות, כל מי שצריך משהו - היה בא עליו ו'על המקום' היה מגלה לו נסתרות ונפלאות. 'פלאי פלאות' ממש. היה אומר לו: 'אתה עשית כך, ואמרת כך, חשבת כך', שום דבר לא נסתר מנגד עיניו, 'כל רז לא אנני ליה', הכל הוא יודע. וזה פלא, יהודי שלא ראו שהוא עסק ב'עשר קדושות' להתקדש ולהטהר, לא ראו אצלו עמל ויגיעת התורה עד למאד, אלא פתאום צץ וצמח 'מגיד' חדש, 'יודע תעלומה' חדש, כל דבר הוא אומר ומפרש, 'רוח הקודש' נשפך עליו. באו אל הגאון רבי יוסף קובו זצ"ל, שאלו אותו: 'כבוד הרב, כח זה שיש לפלוגי, מהיכן זה בא?!'. כל דבר כזה יש לו שני שורשים, או ממהלך של 'קדושה', או להיפך ח"ו מצד ה'טומאה', וצריך לברוח מזה כ'בורח מן הנחש'. אמר להם: 'אני אתן לכם בחינה, אתן לכם סימן, לכו וראו את סדר אכילתו, איך הוא אוכל? האם הוא אוכל 'כאחד האדם' (או אפילו פחות מזה) - הרי זה סימן שמצד הקדושה זה בא, אבל אם חלילה הוא לקוי בענייני אכילה, הרי זה מעיד ומגיד שהוא יונק ממקומות לא כשרים ולא טהורים!'. הלכו וביררו, באו ואמרו: 'כבוד הרב, ראינו שהוא לא אוכל, הוא זולל... מה שמספיק ל'גדוד' הוא אוכל לבדו בארוחת צהריים...'. אמר להם: 'אכן נודע הדבר'. וכך היה.

חטא העגל

הסבא מקעלם זצ"ל אמר פעם הרגשה נוראית, להבין מה חומר של 'חטא'. הגמרא (שבת קמו.) אומרת, שבמעמד הר סיני, כלל ישראל פסקה זוהמתן, זוהמת 'נחש הקדמוני'. ישראל התהפכו להיות בגדר 'מלאך'. לשון רבותינו (שיר השירים רבה פ"א ס' ד): "בשעה ששמעו ישראל 'לא יהיה לך' (שמות כ ג), נעקר מלכם יצר הרע". חזרו להיות במדריגת 'אדם הראשון' קודם החטא, שלא היה לו יצר הרע מבפנים, כשבא הנחש לפתות אותו, היה צריך לבוא מבחוץ, כדי לפתות אותו להחטיאו. אבל אחרי החטא נכנס היצר בתוכו. אותו קלקול קלקלתם גם אתם. כלל ישראל אחרי חטא העגל, שב ונכנס היצר הרע בתוכם. 'אני אמרתי אלהים אתם, ובני עליון כולכם' (תהלים פב ו), צריכים הייתם להיות כמו מלאכים, שאין להם נגיעה ושליכות לחטא, אלא שחזרו וקלקלו ב'חטא העגל'. גם כן עוד הפעם, 'מבחוץ' בא השטן, הראה להם מיתתו של משה כידוע, וחטאו ב'חטא העגל"א.

החוטאים בחטא העגל

והנה יש להתבונן ב'חטא העגל', כמה חטאו בו, כשמושה רבינו ע"ה הרג את עוברי עבירה, כתוב בפסוק, 'כשלושת אלפי איש' (שמות לב כח). זה אפילו לא אחוז אחד מכלל ישראל, מעט מן המועט. ולא זו בלבד, אלא שאמרו רבותינו (ע' למהרח"ו ז"ל בספר עץ הדעת טוב פרשת כי תשא, וע' במדרש שמות רבה פר' מב ס"ו, ובספר הזהר הקדוש ח"ג דרע"ו ע"ב) שכל אלו שחטאו ב'חטא העגל', לא היו מבני ישראל, אלא זה היה קלקול של ה'ערב רב'. ועם כל זה, כבר נגרם הקלקול. חזר היצר הרע.

בקשת משה רבינו ע"ה מחילה בעבור עם ישראל

ואחרי 'חטא העגל', בימים האלה, ימי אלול, משה רבינו ע"ה נכנס לפני ולפנים, עמד ברקיע להתחנן לפני הקב"ה שייסלח לישראל, ארבעים יום, התנפל ובכה לפני הקב"ה, 'רחום

'פיו מעיד עליו מוחיך הוא' (ע' שיר השירים רבה פ"א ס' ז, ובס' שערי זוהר שם), מה מקורו ומה שורשו.

חטא 'עץ הדעת'

יא.

כי זה מה שקרה בחטא 'עץ הדעת', 'עץ הדעת טוב ורע' (בראשית ב ט), פירשנו פעם כי 'דעת' לשון חיבור (ע' בראשית ד א, ד כה, לח כו, רות ב א, ג ב, משלי ג ו, כד ד, וע"ע למהר"ל בנתיבות עולם נתיב התורה פרק טו), דהיינו על ידי מה שחטא אדם הראשון, הוא השריש בלבו והכניס בתוכו 'רע', הכניס את 'יצר הרע'. לשון הזהר הקדוש (ע' זוה"ק ח"א דנ"ב ע"א, וח"ב דקנ"ד ע"ב ודקפ"ב ע"א, ונפש החיים ש"א פרק ו ועוד), אשכין בגו מעוהי יצר הרע. כבר נעשה ונהיה מעורב יחד איתו. היצר כבר לא צריך לבוא 'מבחוץ' לפתות אותו, אלא מכחו ובתוכו בא ונמצא, בין מפתחי הלב יושב (ברכות סא.), ומשם מתחיל ההסתה והפיתוי (וע"ע בספר נפש החיים שער א).

וחנון תמחה את העוון הזה, ואכן נשמעה תפלתו, הקב"ה התפייס, 'ויאמר ה' סלחתי כדברך'. ובערב יום הכיפורים שב וירד משה רבינו ע"ה עם שני לוחות אבנים בידו. [יום הכיפורים' זה 'מתן תורה' מחדש].

אחרי הכל 'חטא העגל' עדיין עושה פירות

ואף על פי כן, אחרי הכל, 'חטא העגל' עדיין עושה פירות. והראיה שהגזירה הזו של 'מיתה' עדיין לא בטלה. למרות כל מה שמשנה רבינו ע"ה עשה, התחנונים והתפלות והבכיות, ולמרות שהקב"ה אמר 'סלחתי כדברך', אבל עדיין ה'חטא' נשאר, אמנם בודאי 'דק מן הדק', אבל עדיין נשאר 'פרי' מהחטא.

'וחוטא אחד יאבד טובה הרבה'

הרי לנו מה יכול לגרום 'חטא' אחד. כמו שלימד אותנו קהלת (ט יח) 'וחוטא אחד יאבד טובה הרבה'. עם כל מה שהחטא היה על ידי ערב רב, על ידי מיעוט מתוך כלל ישראל, ואחרי שמשנה רבינו ע"ה העתיר והתפלל, ואחרי שהקב"ה התפייס וסלח, מכל מקום עדיין אנחנו סובלים מהחטא הזה, נשאר ה'רושם' של החטא.

היסוד לתשובה להכיר בחומר החטא

להבין מה החומרא והפעולה של 'חטא', זה הבסיס ל'תשובה'. שאדם יהיה עם עיניים פקוחות, ולב מבין. רק כך ידע היכן הוא עומד. ועל מה צריך הוא לשוב בתשובה.

האדם אינו רואה גודל הנזק מכל חטא

יש שוטים אומרים, 'מה רוצים ממני? מה עשיתי? ואם עשיתי, מה בכך?!...!'. 'מה כבר יכול להיות? יתהפך העולם?!...!'. והם לא יודעים, אכן, התהפך העולם, אלף פעמים בעבור החטאים שלך - אבל אתה לא רואה. אתה לא מבין מה גורם חטא בעולמות העליונים. בשביל להבין באמת מה זה 'נדנוד של חטא', צריך להיות מבין ומכיר היטב מה קורה בעולמות העליונים.

מעשה על הגר"א

שמעתי מעשה על הגאון מוילנא זצ"ל, שראו אותו בליל שבת קודש יושב ולומד בתורה, ברוב יגיעה ועמל כדרכו, ואידי דטרידא ליה בתלמודיה, נגע בטעות ב'מוקצה', לא

הזיו ולא טלטל את ה'מוקצה', רק נגע בו. לחשו התלמידים 'מוקצה', שמע הגר"א והבין שנגע ב'מוקצה' נפל והתעלה. מרוב הצער ועגמת הנפש שהיתה לו. ולא שזה איסור, הלא לא טלטל את המוקצה, רק 'נגע' בו, וגם היה 'שווג', אבל זה כבר מתקרב לאיסור, יש כאן 'דרא דאיסורא', ולכן נפל מתעלה! כך שמעתי. והיינו כי הגר"א זצ"ל הבין וידע מה גודל 'חטא'. המבין - יודע. מי שלבו חי, הוא מבין ורואה מה זה 'נדנד עבירה'. על כן התעלה! זו הראיה הנכונה שצריכה להיות לכל 'נדנד של חטא'.

האפשרות לשוב בתשובה 'עד דכדוכה של נפש'

כל המחובר לחיים, יש לו עוד תקוה לחזור בתשובה. 'די לחי באשר הוא חי' (מדרש לקח טוב איכה ג' ט"ז). ואמרו במסכת קידושין (פ'): 'מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו' (איכה ג' ט"ז), דיו חיים שנתתי לו. ורש"י שם מסביר, 'מה יתאונן אדם חי, למה יתאונן אדם חי, למה יתרעם אדם על הקורות הבאות עליו, אחר כל החסד שאני עושה עמו, שנתתי לו חיים ולא הבאתי עליו מיתה'. ויש לזה עוד סיבות. כי כל המחובר לחיים, יש עוד תקוה. יהיה האדם באיזה מצב שיהיה, אפילו אם ח"ו ירד לדיוטא התחתונה, עד מ"ט שערי טומאה ועד בכלל, אבל הוא 'חי', הוא יכול לעשות 'תשובה', הוא יכול לעמוד ולהכות 'על חטא' ולומר 'ריבונו של עולם, חטאתי עויתי פשעתי, אני פותח דף חדש' וחוזר בתשובה גמורה, והקב"ה ישמע לו, 'תשב אנוש עד דכא' (תהלים צ ג), דרשו רבותינו (ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א) עד דכדוכה של נפש. אפילו עד ה'רגע האחרון' ישמעו את תפלתו. כשהוא חי 'כל המחובר לחיים', יש לו תקוה. ואפילו 'שניה אחת' זה יקר מכל יקר.

שני אופנים בביאור נוטריקון אלול

ואת הימים הללו 'ימי אלול', ימי רצון, צריכים לנצל אותם כראוי. אמרו המפרשים, את המילה 'אלול' יש להסביר בשני אופנים, ראשי תיבות אלול, זה אהוב למעלה ונחמד למטה, וכנגד זה, אלול ראשי תיבות אוי לו ואוי לנפשו. וההסבר בזה הוא, שתלוי מה אתה עושה בימים האלה, אם אכן אתה מתקרב לקב"ה, ובאמת מחליט לפתוח דף חדש, ומתקן את המעשים, כל אחד כפי יכולתו, אפילו ב'משהו', כבר זו מעלה. הוא כבר מתייצב על דרך טובה, הוא נעשה אהוב למעלה ונחמד למטה.

'לא ימצא איחור התשובה זולתי בעמי הארץ'

הקב"ה מושיט יד בחודש 'אלול', רק "עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם, וחזרו בתשובה, וזכרו בוראכם" (רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ד). ולשון רבינו יונה ז"ל (שערי תשובה שער א אות ג): **"ולא ימצא איחור התשובה זולתי בעמי הארץ, אשר הם ישנים שוכבים ולא ישיבו אל לבם, ולא דעת ולא תבונה להם למהר להמלט על נפשם"**. וצריכים לדקדק בלשונו, 'ישנים - שוכבים', לא סתם 'שינה'... כמה רעה ה'שינה' הזו! 'תחילת מפלה - שינה' (בראשית רבה פר' יז סי' ה, פר' מד סי' יז), כשאדם 'רדום' זה הסכנה היותר גדולה שיכולה להיות. אדם 'רדום' אתה לא יכול לעזור לו כלל. בשלמא כשהוא ער, אתה יכול לדבר לשכנע להסביר, אבל לך תשכנע ישן... אתה לא יכול להעיר אותו... איחור תשובה, נמצא רק אצל מי שהוא בגדר 'ישן - שוכב'. שינה עמוקה... צריכים להתעורר ממנה ולשוב בתשובה במהרה!

לנצל את ימי חודש אלול

צריכים באמת לנצל את הזמן הזה של חודש אלול, ימי רצון, ימים שיש בהם סייעתא דשמיא מיוחדת, הקב"ה מראה לנו חיבה יתירה, מודיע מראש 'יש משפט! הכינו עצמכם!', נותן לנו שלושים יום להתקרב אליו. להיזהר שלא להיות 'ישנים שוכבים'. אחד שמתעורר אשריו ואשרי חלקו. אבל אם את המתנה הטובה הזו האדם לא מנצל, הוא 'ישן שוכב', (אומר, 'ריבון העולמים, יפה שאתה נותן לי שלושים יום, אבל עכשיו אני טרוד בטרדות של סוף שנה... 'אחרי החגים' אני באמת יעשה תשובה...'). אוי לו ואוי לנפשו. בשני עולמות. כי ידו של הקב"ה מושטת אליך, ואתה מסרב וממאן להושיט ידך אליו יתברך. מילה אחת, מצוה אחת, זכות אחת, הרהור תשובה אחד, יכול להכריע את הכף, מכף מיתה לכף חיים, יכול לבוא לראש השנה ויוצא זכאי בדינו, כיון שהצטייד עם עוד זכות אחת ועוד מצוה אחת.

הנהגת חודש אלול כ'שעת מלחמה'

ראיתי עדות נאמנה של הגאון רבי לייב חסמן זצ"ל, (הוא היה משגיח של ישיבת חברון לפני כשבעים שנה), והוא מספר, שהוא זכה להכיר את ה'זקנים' התלמידים של הגאון ר' ישראל סלאנט זצ"ל, והנהגתם באלול הייתה כמו 'שעת חירום', 'שעת מלחמה', כשאדם נמצא ב'שעת מלחמה' כל הכללים הרגילים בטלים, אין את ההנהגה הרגילה. 'מלחמה' זה אחרת, משתנה כל המציאות. כך הם היו בחודש אלול, כמו 'עת חירום' ו'שעת מלחמה', היו מחפשים את עיקר הסיבות והדרכים לאסוף יותר זכויות לצאת זכאי ביום ראש השנה. כי צריכים לאסוף זכויות לקראת יום ה'משפט'. ואין לנו זכות גדולה ומעולה יותר מאשר מצות

תלמוד תורה. סדר הלימוד שלהם בחודש אלול היה שמונה עשרה שעות ביממה ברציפות! אותם הקציבו והקדישו לתורה. רק את המעט הנותר נתנו לגוף. כי זו 'שעת מלחמה'. כמו - להבדיל - שסיפר לי חייל, שבהיותו ב'מלחמה' לא היה לו זמן לישון, אמר לי, 'נשענתי על החבר שלי בעמידה, וזה היה השינה שלי', כמו שיש כיוצא בזה בדברי רבותינו (ע' סוכה נג.). כי ב'שעת מלחמה' אדם יודע שה'גוף' עכשיו לא יכול לקבל את מה שצריך, קודם כל תציל את ה'חיים' שלך, ואחרי ה'מלחמה' תעשה מה שאתה רוצה. אין אוכל מסודר, אוכל 'מנות קרב'. ישן בעמידה. אין לו זמן ללכת ולהכין לו 'מיטה' ו'ספה' ולסדר את ה'כרים' שיעמדו בזווית המתאימה. אין זמן. מלחמה! האויב עומד כנגדי, רוצה להכריע את הכף כנגדי! עוד שלושים יום נעמוד ליום הדין, 'יצר הרע' יבוא ויטען כל מה שיוכל כנגדינו! שעת מלחמה - להתעורר! צריכים זכויות, אי אפשר להיות רדומים. זה חודש אלול, צריכים לקום ולהתעורר. כל אחד כפי יכולתו.

להתעורר מ'קול שופר'

בני אשכנז נהגים לתקוע בשופר כל חודש אלול, צריכים כל הזמן לשמוע את 'קול השופר' שנועד להרעיד את הלב, לעורר אותנו להתכונן לשפר את המעשים. שפרו מעשיכם. כמו שכתב הרמב"ם (פ"ג מהל' תשובה ה"ד).

חיזוק ב'עסק התורה' באלול

וכמו שהזכרנו דברי הרמב"ן, על החסד הגדול שנתן לנו הקב"ה את חודש אלול, אומר הקב"ה, לא העלמתי ממך את הידיעה הזו שיש 'משפט'. לא העלמתי ממך שכל מעשיך יבואו למשפט. רק אני נותן לך את ההזדמנות שלושים יום חודש בשנה להתקרב אלי. רק תבוא. תתקרב. והדבר הראשון, עסק התורה. אין לך דבר שמקרב את האדם לבוראו יותר מעסק התורה.

תיקון המידות

דבר שני, לשבור ולתקן את המידות. למשל, מידת ה'הכנעה' היא משברת את ה'גאווה', וכן הלאה. ועל ידי לימוד בספרי יראה ומוסר, כשאדם יושב ורואה ולומד בספר 'שערי תשובה' לרבינו יונה, הוא מראה לו איך להתכונן. לא להיות ישן. האדם מתעורר.

ברגע אחד יכול לתקן את כל אשר פגם

נמצאים אנו בסיומה של שנה, ימי אלול, הימים המקודשים והנוראים הללו, כל אחד צריך לאסוף יותר תורה ויותר זכויות. למען ה', להחליץ חושים, להתעורר לתשובה אמיתית! ואשרי הזוכה. לפעמים אדם בהרהור תשובה אמיתי כשהוא בוקע מהלב, כשרואה את ריחוקו מהקב"ה, ובוכה לפני הקב"ה תרחם עלי תחוס עלי, אני רוצה להתקרב אליך, זוכה לעשות תשובה, יכול להפך את הקערה על פיה, יכול להפוך את כל מה שחטא - לזכויות.

מעשה על הגאון רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל

מספרים העולם על אוהבן של ישראל רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל, שהוא כידוע היה אוהב ישראל ברמ"ח איברים ושס"ה גידים, ולא היה מסוגל לראות באחד מישראל איזה נדנדוד של איסור, לא יכול לראות שום 'עבירה' אצל 'ישראל', כולם היו אצלו אהובים וכמלאכי השרת'. כל מה שהיה רואה, אפילו מעשה מכוער, מיד היה מתרגם אותו ל'זכות', מתרגם אותו ל'שבח'. ועוד אומר לקב"ה, 'ראה, מי כעמך כישראל'. כך הייתה המידה שלו לומר וללמד זכות על כל דבר ודבר. והסיפור ידוע, שבעירו היה אחד עבריין גדול, שלא הניח עבירה אחת שלא עבר אותה. יום אחד פגש אותו רבי לוי יצחק, חיבק אותו, אמר לו, 'תדע לך אני מקנא בך!...!'. הוא שמע את זה, צחק, אמר לו: 'מקנא בי? על מה יש לקנא באחד כמוני? מכף רגל ועד ראש עשיתי עוונות וחטאים לאין מספר, בי יש לקנא?!'. אמר לו רבי לוי יצחק: 'על זה בדיוק אני מקנא בך! כי אם אתה תזכה לעשות תשובה כמו שצריך, הרי כל העוונות שלך - ה'מיליונים' וה'מליארדים' - כולם יתהפכו לזכויות. לכן אני מקנא באחד כמותך, אתה עתיד להיות עשיר יותר ממני בזכויות באם תעשה תשובה!'. ואומרים

מניח תפילין ומטפל בעגלה שלו...

יב.

מספרים שפעם הלך בבוקר להתפלל, ובשעה שיוצא להתפלל, ראה 'עגלון' אחד עומד עם הטלית ועם התפילין ומתפלל, ובאותה שעה הוא מורח את ה'גריז' בגלגלים של העגלה שלו... לא מצא זמן אחר, רק בזמן ה'תפלה', בעודו מעוטר בטלית ותפילין... אם מישוהו אחר היה רואה אותו נוהג כך, היה מוחה בו, 'כך מתפללים?! לך תתפלל!'. 'איך עושים כדבר הזה עם טלית ותפילין?!' וכו'.

לימוד הזכות של רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל

אבל רבי לוי יצחק כאשר ראה אותו, אמר, 'מי כעמך ישראל, ריבון העולמים! היכן יש עוד אומה שאפילו בשעה שאדם מורח את ה'גריז' על גלגלי העגלה שלו הוא מניח טלית ותפילין!...!'. הפך את הקערה על פיה... זו הייתה מידתו, מידה לראות טוב בכל אחד ואחד מישראל.

שבאמת הדיבור הזה פעל אצל אותו יהודי לטובה, ועשה תשובה כהלכה. הדיבור של רבי לוי יצחק פתח את הלב שלו ועורר אותו לשוב בתשובה.

מרובה מידה טובה

ומכל מזה שלמדנו עד כמה חמור איום ונורא 'נדנוד עבירה' דק מן הדק, וכמה העונש על כל 'חטא'. ומכאן נוכל לקבל הבנה קצת על השכר הגדול של כל מצוה, כמה גדולה וכמה חשובה היא, כמה רם ונישא שכרה ומעלתה של המצוה, שהרי מרובה מידה טובה פי חמש מאות (תוספתא סוטה פ"ד ה"א). כל מצוה יש לה שכר נצחי. עושר אין קץ צפוי להולך בדרכי ה'. ה' יתברך יהיה בעזרנו. ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

שיחה ד' - מעלתו של הזריז לשוב בתשובה

אלול בא!

בעזרת ה' נדבר מעניינא דיומא. חודש אלול. אלול בא! עוד פחות משלושים יום יום ראש השנה, יום המשפט ויום הדין.

ימים המובחרים לתשובה

בספר קיצור שלחן ערוך (סי' קכח ס"א) כתב: "מראש חדש אלול עד אחר יום הכפורים המה ימי רצון. ואף כי בכל השנה הקב"ה מקבל תשובה מן השבים אליו בלב שלם", תמיד אפשר לשוב בתשובה, שערי תשובה לא ננעלו (ע' דברים רבה פ"ב סי' יז), "מכל מקום ימים אלו מובחרים יותר ומזומנים לתשובה להיותם ימי רחמים וימי רצון".

ארבעים יום שמושה רבינו ע"ה עלה למרום

מזה המיוחד בימים הללו? - "כי בראש חדש אלול עלה משה רבינו ע"ה אל הר סיני לקבל לוחות שניות", אחרי שנשתברו לוחות ראשונות, "ונשתהה שם ארבעים יום, וירד בעשירי בתשרי", הוא יום הכיפורים, "שהיה אז גמר כפרה", וקיבלנו לוחות שניות. "ומן אז הוקדשו ימים אלו לימי רצון ויום עשירי בתשרי ליום הכפורים".

'ימי רצון'

הימים הללו - ארבעים יום מראש חודש אלול ועד יום הכיפורים - הם 'ימי רצון' שאין כדוגמתן, ימים שהקב"ה ממציא עצמו אל הרוצים להתקרב אליו, הוא מושיט יד, יש הרבה סייעתא דשמיא מיוחדת לתשובה, והחובה המוטלת עלינו היא לנצל את זה היטב, ולא להחמיץ. אנחנו כבר בג' אלול, וכמה שיחסר לנו עבודה ותשובה באלול - כך יחסר לנו בראש השנה ויום הכיפורים. כל יום ויום דורש הכנה.

החסד הגדול שהודיע לנו הקב"ה על יום המשפט

אמרו הקדמונים, חסד גדול עשה השי"ת איתנו במה שהוא הודיע לנו שיש את יום ראש השנה, וחסד עצום עשה לנו השי"ת שנתן לנו ארבעים ימי רצון להתכונן ליום ראש

השנה. פירוש הדברים, אלמלא שהתורה גילתה לנו שיש יום בשנה שהאדם נבחן ונבדק ונשפט על כל המחשבות הדיבורים והמעשים שלו, היה אדם חי כל חייו בלי חשבון, וממילא כיון שלא עשה חשבון נפש ותשובה, היה הוא מקבל צרות שונות בעבור מעשיו. אבל בא הקב"ה והודיע לנו שיש משפט. כך האדם מתכונן. ויותר מזה, שנתן לנו ארבעים ימי רצון לתשובה. שלא נגיע בלי הכנה ובלי התבוננות.

לנצל את הימים הללו

בימים אלו הקב"ה מבקש מפציר ונותן יד לכל השבים, מבקש מכל אחד ואחד 'בא תתקרב!'. 'אני לדודי ודודי לי'. אפילו אם ח"ו היה האדם 'רדום' במשך השנה - קום ותנצל את הימים הללו.

עת רצון לקבל תשובה על החטאים שעשה בכל השנה

מוסיף הקיצור שלחן ערוך (שם בהמשך) ומביא כמה רמזים על חודש אלול, "האר"י ז"ל כתב" להביא רמז מהפסוק, "ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה (שמות כא יג), ראשי תיבות **אלול**, לומר כי חודש זה הוא עת רצון לקבל תשובה על החטאים שעשה בכל השנה. וגם רמז שגם על השגגות צריך לעשות תשובה בחודש הזה".

עיקר העבודה על חטאים ב'שווג'

והשגגות הן עיקר הבעיה שלנו, ועליהם צריך לתת את הדגש בימים הללו, כי על עבירות חמורות אדם לא חשוד שיעשה, ואם ח"ו נכשל הרי שהוא עושה עליהם תשובה. אבל על 'שווג' שהאדם לא מייחס חשיבות וחומרא, פוטר את עצמו ואומר 'שווג הייתי', בעבירות כאלה נכשל האדם הרבה מבלי משים, ואינו שב עליהם בתשובה. נרמז לנו חודש אלול בפסוק של רוצח בשווג, בלי כוונה, לרמז לנו כי בחודש זה צריכים אנו לשוב בתשובה על השגגות, על הדברים שעשינו 'בלי כוונה'.

האפשרות לימות למדריגה של אהבת ה'

מוסיף עוד הקיצור שלחן ערוך, "עוד אמרו דורשי רשומות ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך (דברים ל ו), ראשי תיבות **אלול**". בחודש הזה - חודש אלול - אם אדם

עושה תשובה כראוי, הוא יכול להגיע למדריגה עצומה של אהבת ה' יתברך, כמו שכתב רבינו יונה ז"ל (שערי תשובה ש"א אות א). ולזכות למדריגה הזו של אהבת השי"ת, זו מדריגה עצומה. אדם יכול לומר שהוא אוהב את ה' - אבל יש הרבה מעשים ופעולות שהוא עושה שהם מכחישים את האמירה הזו שהוא אוהב את ה'.

קבלת עול מלכות שמים לפני השינה

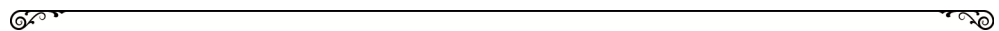
לדוגמא, כשאדם הולך לישון, הוא ישן מתוך קריאת שמע שעל המיטה, [אני מדבר על אדם משלנו, לא על מי שהוא לא נרדם אלא עם מסך דלוק... רח"ל]. והנה בקריאת שמע שעל המטה, אנו מכוונים להמליך עלינו את הקב"ה ית"ש, אחד יחיד ומיוחד, שהוא מלך על כל העולם, בשמים ובארץ, בארבע רוחות העולם ובשבעה רקיעים. והעיקר שאסור לשכוח - להמליך את הקב"ה עליו עצמו. להיות עבד להשי"ת. והנה בקריאת שמע שעל המטה, מקבל עליו עול מלכות שמים, מכיון שבאמת אני עבד לבוראי. ואמרו הקדמונים כי האות ד' של ה' אחד"ה היא יותר גדולה, כי צריך לכוין בשעה שמקבלים עלינו את מלכותו למסור עצמו וליהרג בארבע מיתות בית דין על יחוד קדושת השי"ת. אם יחייבוהו לעבור על רצון ה', הוא מוכן למסור נפש, לקבל 'סקילה' 'שריפה', וכל שאר המיתות. וכך האדם ישן, מתוך 'מסירת מודעה' שהוא מוכן למות על יחוד קדושת השי"ת.

ההשכמה בבוקר אחרי שהחליט למסור נפשו...

והנה אתא בוקר, הגיע הזמן ללכת להתפלל, והשעון מצלצל ומצלצל... כל השכנים קמו מהצלצולים והוא ממשיך לישון... ינסו להעיר אותו, והוא מתרץ עצמו 'לא ישנתי מספיק... ישנתי רק תשע שעות בלבד...', ישים את הכרית על הראש ויתכסה היטב, וימשיך לישון. וזה אותו אחד שלפני כמה שעות, לפני השינה אמר והודיע שהוא מוכן למסור נפשו לכבוד השי"ת, להישרף וליהרג על קדושת השי"ת. אם כן הגיע זמן תפלה, לא מבקשים שתמות רק שתקום להתפלל בלבד... והוא לא קם. הכיצד?! - אלא ללמדך שיש הבדל בין 'דיבור' לבין 'מעשה'. רק הקב"ה 'ברוך אומר - ועושה'. האמירה שלו זה גם הפעולה. אבל

א. שוכחים להמליך את הקב"ה עליהם בעצמם

וכמו שעזר על זה הגאון רבי ישראל סלאנט זצ"ל, כי רבים ממליכים את השי"ת בארבע רוחות העולם ובשבעה רקיעים, אבל שוכחים להמליך את הקב"ה עליהם בעצמם... ונמצא העיקר חסר מן הספר! והחפץ חיים בספר שם עולם (ח"א פרק יב, ובספר זכור למרים פרק כא) מביא דבריו של ר' ישראל זצ"ל. וזכרוני שלפני רבות בשנים הצעתי דברי הגאון רבי ישראל ז"ל הנ"ל, לפני מו"ר הגאון שר התורה ועמוד ההוראה רבי בן ציון אבא שאול ז"ל, וקלסה טובא.

אנחנו, אם אדם אומר 'אני אוהב את ה' יתברך', צריך לבדוק אם הדיבור הזה האם הוא אמיתי, האם גם הפעולות והמעשים מגלים ומראים שהאדם אוהב את בוראו, או ח"ו לא בדיוק. אמנם אין ספק כי גם על הדיבור בלבד שהאדם מקבל על עצמו עול מלכות שמים ואהבת ה' יתברך, בודאי שה' לא יקפח שכרו, אבל צריך שגם המעשים של האדם לא יסתרו לזה.

'אני לדודי ודודי לי'

וכאן מביא הקיצור שלחן ערוך את הרמז הידוע והמפורסם, "וכן אני לדודי ודודי לי ראשי תיבות אלול". ומצוה להכריז להודיע ולהוציא משגיאה ידועה שהרבה לוקים בה. שאומרים 'פה, ברוך ה' הקב"ה נתן לנו את חודש אלול לשוב בתשובה, 'אני לדודי ודודי לי', ובכן ריבונו של עולם, אני רוצה לראות איך אתה משיב אותי בתשובה. אני מזכה אותך במצוה הזו להחזיר אותי בתשובה...'. הוא רוצה שהקב"ה יתקרב אליו תחילה. וזו טעות.

תחילה 'אני לדודי' ורק אחר כך 'ודודי לי'

תמיד ההתחלה היא 'אני לדודי', ורק אחרי 'אני לדודי' יבוא ויזכה 'ודודי לי'. תמיד ההתחלה צריכה להיות מצידנו, 'אתערותא דלתתא' מעוררת 'אתערותא דלעילא'. כשאתה תבוא ותשתפר - תזכה שהבא להיטהר מסייעים בידו.

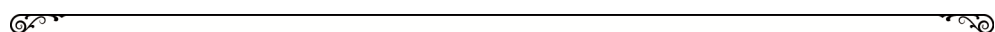
באלול מרבים בצדקה

מוסיף הקיצור שלחן ערוך, "וכן איש לרעהו ומתנות לאביונים" (אסתר ט כב), ראשי תיבות אלול", וזה מוזכר בקדמונים. [הרוקח ז"ל (הובא בתוספות השלם על מגילת אסתר שם דק"ס ע"א) כתב: "איש לרעהו ומתנות לאביונים ראשי תיבות אלול, כי אלול זמן תשובה ליום הדין, ונותנים צדקה"].

שלוש הרמזים כנגד תשובה תפלה וצדקה

ומסיים הקיצור שלחן ערוך, כי בפסוקים הללו יש בהם רמז לשלשה עניינים נכבדים, "רמז לשלשה דברים שהם תשובה, תפלה וצדקה, שצריכין להזדרז בהם", הרמז הראשון

הוא כנגד תשובה, "בחודש זה ומל' ה' את לבבך ואת לבבך זרעך, רומז לתשובה", שבאלול הקב"ה יסיר מהאדם את ה'ערלה' היא 'אטימות' הלב, ועל ידי שהאדם שב בתשובה הוא בוקע ומטהר את עצמו. והרמז השני, "אני לדודי ודודי לי, רומז לתפלה שהיא רנת דודים", זו ההתקרבות להשי"ת. והרמז השלישי "איש לרעהו ומתנות לאביונים, רומז לצדקה".

תחילה לתקן עניינים של בין איש לרעהו שיהא הצדקה משלו

ומוסיף עוד הקיצור שלחן ערוך (בהגהת לחם הפנים שם) דבר נפלא מאד, "ונראה לי שבא הרמז בתיבות איש לרעהו", מתחיל הרמז בתיבות 'איש לרעהו' תחילה, וגם בזה מונח הסבר ורמז, "לומר, כי בתחילה צריך לצאת במה שנוגע בין אדם לרעהו, שתהא הצדקה משלו ממש". צדקה כשרה, שהכסף אין בו תערובת איסור, גזל, ריבית, וכו' וכו', שאר איסורים. ובחודש הזה להשתדל מאד בדבר הזה, כי זה עיקר העיקרים. ראשית הכל 'איש לרעהו', שיהיה נקי לגמרי מחשש איסור של גזל וכיוצא, ואחר כך 'ומתנות לאביונים'.

האם הממון בו קנית המצוה כשר?

מספרים על רבינו החפץ חיים זצ"ל סיפור נפלא, שפעם אחד מתלמידי הישיבה בראדון, בא אליו והביא לו תפילין יקרים משובחים ומהדורים, שנכתבו על ידי סופר ירא שמים בתכלית, ומדקדק בהלכה, וגם הכתיבה הייתה יקרה מאד, כל אות פנינה ומרגלית, הכל נקי ויפה, (לא כמו שיש היום פרשיות שאתה חושב שכתבו אותם בכתב רש"י...), והבתים מעובדים לשמם, ועור אחד, וכו' וכו', כל ההידורים. כל מי שראה את התפילין הללו הפליא והתפעל מאד על ההידור ועל הכשרות בתכלית כפי שהם נעשו. החפץ חיים זצ"ל גם הוא בדק והתפעל, ושאל את התלמיד, 'כמה זה עלה לך?', אמר לו 'עלה לי שמונים רובל, הכל כשר למהדרין!', זה סכום אדיר ועצום של אלפי אלפים בזמנינו. שאל החפץ חיים, 'הכסף גם כן כשר? השמונים רובל שקנית בהם התפילין זה גם כשר?!...'

צריך שהממון יהיה נקי

יש בני אדם שהעיקר הוא שיש לו מצוה, אבל במה הוא קנה את המצוה זה כבר לא איכפת לו... צריך בכל מצוה שקונה בממון שתהיה על ידי ממון שאין בו תערובת איסור, גזל, אונאה, ריבית, עושק, וכיוצא בזה. אם אתה נותן 'צדקה', צריך שהצדקה תהיה נקיה. שלך. רק אחר כך תיתן 'מתנות לאביונים'. כי מה רווח יש בדבר אם תיתן צדקות המגיעות ממון שאינו נקי?! צריך שהכל יהיה נקי. ועל זה צריך לשים את הדגש.

שלא יהא סגורו קטגורו

בפרט במצוות, כמו שכתב הפלא יועץ (ערך סגוריא), שלא יהא סגורו קטגורו. אם קונה ציצית או תפילין או אתרוג וכדומה, ומשלם עליהם בכסף שמעורב בו עושק וגזל וכו', אוי לו שנעשה סגורו קטגורו. והעצה שיהיה כסף נקי במאה אחוז - תיקח הלוואה, ובכסף של הלוואה תקנה. כי הכסף שבא לך על ידי הלוואה זה כסף נקי וכשר, וכמו שכתב עצה זו הפלא יועץ (סוף ערך סגוריא). וכל זה בתנאי שיחזיר את הלוואה... (לא שיקח הלוואה ויגיד 'הרי לא לווייתי כסף זה בשבילי, זה בשביל מצוה, אני מוכה אותו...'), אם הוא לא משיב את הלוואה שלקח הוא בכלל "לווה רשע ולא ישלם" (תהלים לו כא), אדם שלוקח הלוואה צריך לדעת מהיכן הוא ישיב, אם לא הוא בגדר רשע, כך אומר רבינו יונה ז"ל בפירושו למסכת אבות (פ"ב מ"ט).

שלא יהא קברו בגזל

אומר הפלא יועץ (סוף ערך סגוריא) שלפחות התכריכים יקנה ממון כשר, [יש בני אדם קונים תכריכים בחיים, משום שזו סגולה לאריכות ימים (ע' שנות חיים ערך קבר ותכריכין)], כדי שלא יהיה קבור בגזל רח"ל.

שובי בתולת ישראל

ידוע מה שאמרו הקדמונים, כי המזל של חודש שלנו - חודש אלול - הוא מזל 'בתולה'. הפסוק בספר ירמיה (לא ט) אומר, "שובי בתולת ישראל". כיון שהחודש הזה - 'בתולה' - נקבע חודש של תשובה. 'שובי'.

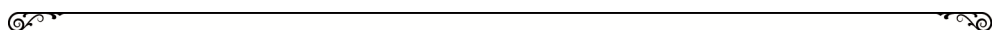
אהבת השי"ת

והוסיפו וביארו בזה, שזה מעיד על אהבת השי"ת אותנו, שנתן לנו את החודש הזה, חודש של חסד, הקב"ה זיכה אותנו בימי רצון, ימים להתעוררות ולתשובה. ועל כן מזלו 'בתולה' לרמז על אהבת השי"ת אותנו.

תקיעה בשופר בחודש אלול

בחודש אלול מנהג אשכנז שתוקעים בשופר מידי יום, מה הסיבה? - רבינו הטור בהלכות ראש השנה (סי' תקפא) פותח בדברי המדרש, שכאשר עלה משה רבינו ע"ה להביא

את הלוחות השניות, פחדו שעוד הפעם יבואו לידי טעות, וכבר די לנו ב'חטא העגל' הראשון, ולכן כשעלה משה רבינו ע"ה פעם שניה תקעו בשופר והכריזו 'לא לטעות'. זה העבודה של החודש הזה 'לא לטעות!'. זה ההכרזה של השופר של הימים הללו.

העבודה בימים אלו

מה העבודה שלנו בימים אלו? איך להיכנס לראש השנה כמו שצריך? - נראה לחזור ולשנן היטב ביאור נפלא ויקר של הגאון רבי יצחק בלאזר זצ"ל, הוא עמד על ביאור דברי רבותינו, וכמו שנראה בעזר ה' בהמשך.

בארבעה פרקים העולם נידון

במעמד הר סיני פסקה זוהמתן

ב.

ועד היום ועד בכלל אנחנו סובלים ממנו, הוא שגרם לנו לכל הצרות והשיעבודים עד היום הזה. כי בשעה שעמדנו על הר סיני פסקה זוהמתן (שבת קמו רע"א), הגיעו למדרגה של אדם הראשון קודם החטא, וכבר היינו נגאלים.

'חרות על הלוחות'

וכמו שדרשו על הפסוק, "חרות על הלוחות" (שמות לב טז), אל תיקרי חרות אלא חירות (אבות פרק ו משנה ב), חירות מיצר הרע וממלאך המוות ומשיעבוד מלכויות (שמות רבה פר' מז ס"ז, ז, פר' נא ס"ח, ויקרא רבה פר' יח ס"ג, שיר השירים רבה פר' ח ס"ו), הכל היה מתבטל. היו מקבלים את התורה, ועול תורה היה מסלק את הכל, והיה העולם חוזר לתיקונו.

התגברות היצר להחטיא את ישראל בחטא העגל

ובאותה שניה שהקב"ה רוצה למסור את הלוחות למשה רבינו ע"ה - חטאו בחטא העגל. כי כך דרכו של היצר, כמו ששני אנשים מתאבקים, ובשעה שאדם רואה שהוא עומד להפסיד במערכה, הוא נאזר בגבורה ומשתדל בכל מאמציו כדי לנצח את הצד שכנגדו - כך היה היצר באותו זמן של קבלת התורה, הוא ראה שהוא עומד להישחט, והסכין מולו, לכן הוא עשה כל תחבולות להפיל את ישראל בטעות הזו של 'חטא העגל'.

חטאו בעגל ברגע האחרון

וכמו שדרשו רבותינו במדרש (שמות רבה פר' כח ס"א א) ובירושלמי שקלים (פרק ו ה"א), על הזמן שבו חטאו בעגל, שהיה זה ממש ברגע האחרון, ודרשו, כי גודל הלוחות שישה טפחים היו, כביכול שני טפחים בידיו של הקב"ה, שתי טפחים בידיו של משה רבינו ע"ה, ועוד שתי טפחים באמצע, ואם היינו מקבלים את הלוחות, היינו מגיעים לתיקון. אבל חטאו, והחזירו את אותו הקלקול של חטא עץ הדעת.

המשנה אומרת במסכת ראש השנה (טז.), **"בארבעה פרקים העולם נידון"**, יש ארבעה זמנים בשנה שהעולם נידון, **"בפסח על התבואה"**, איך יהיה מצב התבואה, יצמחו או לא, ילקו או לא, וכו', **"בעצרת"** הוא חג השבועות, הדין בשמים הוא **"על פירות האילן"** האם הבישול שלהם יצליח או לא. זה בקיץ, זמן של הבשלת הפירות [ויש מבארים דהיינו המשפט על הרוחניות שלו]. **"בראש השנה - כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון"**, אחד אחרי השני, **"שנאמר היצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם"** (תהלים לג טו), ובחג, הוא חג הסוכות, **"נידון על המים"**, ועל כן יש 'שמחת בית השואבה' וכו'. עד כאן דברי התנא.

ציור מוחשי

שנה שעברה בערב ראש השנה פגש אותי יהודי זקן, אמר לי, 'אתה לא מבינים ולא חי אצלכם הציור הזה של המשנה 'כבני מרון', אני מהניצולים של מנות הריכוז וההשמדה.

ג. מדוע נאמר המבין אל כל מעשיהם

ותחילה אני רוצה להזכיר דיוק נפלא בפסוק הזה, מה ששואל הגאון רבי חיים ולאזין זצ"ל בספר נפש החיים (שער א פרק יב ופרק יד), לכאורה היה צריך להיות כתוב בפסוק, 'היוצר יחד לבם המבין את כל מעשיהם', מדוע נאמר 'המבין אל כל מעשיהם'.

כל פעולה של האדם פועלת בעולמות העליונים

אלא ההסבר הוא, כי בשעה שהקב"ה ברא את האדם הוא שתל בו נשמה אלהית החצובה מתחת כסא הכבוד, וגדולה מהמלאכים שבשמים (מסילת ישרים פ"א), והואיל וכן, כל פעולה ופעולה שהאדם עושה היא לא משפיעה רק בעולם הזה, אלא בכל העולמות הרוחניים העליונים, יש השפעה למעשה האדם. אם האדם ח"ו חוטא, הנוק והקלקול נוגע ופוגע בהרבה עולמות רוחניים, לבד מהנוקים הגשמיים שמתגלגלים ובאים לעולם שלנו, יש עוד הרבה נזקים בעולמות הרוחניים. והוא הדין להיפך, כאשר אדם מקיים תורה ומצוות ועוסק בתורה כדבעי, הרי שההשפעה והברכה מהרוחניות היא לא רק על העולם שלנו, אלא כל העולמות הרוחניים ניזונים מכחו של אותו אחד שעמל בתורה.

הקב"ה מבין אל כל מעשיהם - כל פעולה מה שהיא גורמת הלאה

זה הפשט בפסוק, 'המבין אל כל מעשיהם', הקב"ה מבין להיכן זה נוגע ופוגע כל מעשה ומחשבה ודיבור של האדם. אל כל הפועל היוצא מכל מעשה ומעשה. כאשר אדם מדבר ח"ו לשון הרע או אבק לשון הרע, הקלקול כל כך עצום ורב, שאם האדם היה רואה איזה נזקים וקלקולים ארעו בעטיו - נשמתו הייתה פורחת ממנו. דעתו הייתה נטרפת עליו. אבל האדם לא רואה, הוא מלוכש במלבוש גשמי - הוא ה'גוף' - שמעכב מלהרגיש את הדברים הללו. וצריך לקנות את הידיעה בשכל, ואת ההרגשים שירגיש את חומר הדבר.

ועברנו 'כבני מרון', עברנו אחד אחרי השני, ועמד הקצין הנאצי והסתכל על כל אחד, ולמי שפסק לפנות לימין ידענו שזה לחיים, ומי שהוא פסק לו לצד שמאל, ידענו שהוא הולך למיתה. וכך בעומדנו אחד אחרי השני, צעד אחר צעד, ידענו שעוד רגע ידונו אותנו, מי לחיים ומי למיתה. בשעה זו הבנתי מה הכוונה 'עוברים לפניו כבני מרון'. הייתי עומד ומתפלל לה' שיצביעו עליי לימין ואנצל ממיתה!.

'כבני אמרנא'

ובגמרא (יה.) רבותינו עמדו בביאור דברי התנא במשנה שלמדנו, "בראש השנה כל באי העולם עוברים לפניו כבני מרון. מאי כבני מרון?!", מה הביאור בזה? "הכא", בארץ בבל, "תרגימו", ביארו דברי התנא, "כבני אמרנא". מפרש רש"י, "ככבשים שמונין אותן לעשרן", יש מצוה של 'מעשר בהמה', מי שיש לו צאן ונולדו לו בעדר שלו כך וכך 'צאן', הוא מצווה לעשר אותם. סוגרים את ה'דיר' עם פתח צר שלא יכולים לצאת שני כבשים בבת אחת, "ויוצאין זה אחר זה בפתח קטן, שאין יכולין לצאת כאחד", אלא אחד אחרי השני, ובעל הצאן נותן להם לצאת, ויש בידו מקל הצבוע בצבע אדום, והעשירי שיוצא מכה וצובע אותו, והוא קודש, זה נקרא 'מעשר בהמה'. זה הפשט 'כבני מרון'. כמו הכבשים שעוברים בפתח של ה'דיר', כך עוברים במשפט בראש השנה, אחד אחרי השני.

'כמעלות בית מרון'

והגמרא מביאה דעה נוספת מה הכוונה 'כבני מרון', "ריש לקיש אמר, כמעלות בית מרון". מפרש רש"י, "הדרך קצר", במקום הזה שנקרא 'בית מרון', ה'מסלול' ה'כביש' צר מאוד, "ואין שנים יכולין לילך זה בצד זה", מחמת שהוא צר המקום, "שהעמק עמוק משני צידי הדרך", מכל צד וצד יש תהום פעורה, ומוכרחים ללכת אחד אחרי השני.

'כחיילות של בית דוד'

ועוד דעה נוספת מביאה הגמרא בביאור כוונת התנא 'כבני מרון', "רב יהודה אמר שמואל", אמר בשם הרב שלו הוא שמואל, "כחיילות של בית דוד", כמו ה'צבא' של בית דוד שיוצאים למערכה, שיוצאים אחד אחרי השני, וכמו שמפרש רש"י, "וכבני מרון - כבני חיילות של מלך", שיוצאים אחד אחרי השני. "מרון - לשון מרות ואדנות", המלך היה מצווה אתה יוצא ראשון, והשני אחריו וכן הלאה, כולם יוצאים לפי הפקודה של המלך, "וכך היו מונין אותם יוצאים זה אחר זה בצאתם למלחמה".

מה החילוק בין שלשת המשלים לביאור 'כבני מרון'

וצריך להבין מה כתוב כאן, מדוע הוצרכה הגמרא לפרש שלשה משלים לביאור דברי התנא, בודאי זה לא סתם, ויש בזה עומק, מה התכוונו רבותינו במשלים הללו, של הכבשים, או של המקום הצר, או של חילות בית דוד. שהרי אין דבר של כפילות מיותרת, כל דבר בדברי רבותינו בא לאלף וללמד אותנו בינה ודעת.

מדוע סדר המשפט שעוברים אחד אחד ולא כולם בבת אחת?

ועמד בזה הגאון ר' אצל'ה בלאזר זצ"ל בספרו כוכבי אור (בסוף ספר אור ישראל, סי' ד), והוא מבאר ביאור נפלא, ולפני כן הוא מקדים ושואל עוד שאלה, למה הקב"ה ית"ש עשה את ה'משפט' באופן הזה, שכל בני מרון עוברים לפניו ביום ראש השנה אחד אחרי השני, מדוע ולמה לא ידונו את כולם בבת אחת? מדוע צריך שכל אחד יעבור אחרי השני כדי להשפט?!

מלך נידון תחילה מקמי דליפוש חרון אף

והוא מסביר את הסיבה לזה על פי הגמרא בראש השנה (ח: טז): "מלך וציבור, מלך נכנס תחילה לדין", אם יש משפט בשמים שדנים בו את ה'מלך' ואת ה'ציבור', דנים תחילה את ה'מלך' ואחר כך דנים את ה'ציבור'. ואומרת הגמרא הטעם לזה, "מקמי דליפוש חרון אף", פירוש, כדי שלא יתרבה 'חרון אף'. שהרי אם ידונו בתחילה את ה'ציבור', ו'מידת הדין' תראה שחלילה יש בישראל חוטאים, הרי שמתגבר חרון אף ומתגבר הקטרוג ומידת הדין תובעת את שלה, ויש 'חרון אף' גדול, והיו שופטים את ה'מלך' בעונש חמור. וכדי שה'מלך' לא יסבול מהקטרוג, מעבירין אותו בתחילה, לפני ה'ציבור', ו'מידת הדין' עדיין לא רואה ומכירה את החטאים שיש בישראל, ואין קטרוג גדול על המלך, ויכול לעבור את הדין בשלום.

אין נידונים כולם יחדיו כדי שלא יהיה קטרוג על הצדיקים בעוון הרשעים

מכאן למדנו, שהסיבה שעוברים ביום הדין 'כבני מרון', אחד אחד, ולא כולם בבת אחת, הוא כדי שמשפט ה' יהיה משפט ישר ולא משפט מעוקל. כי אם היו כולם נידונים יחדיו, היו הצדיקים סובלים מחמת הפשעים והרשעויות של הרשעים. היה משפט חזק עליהם, ומידת הדין הייתה מתוחה ומקטרגת ותובעת, היה 'חרון אף', ועל כן קבע הקב"ה שיעברו אחד אחרי השני.

המקדים זוכה והמאחר לוקה

ונמצא לפי זה, כי מי שעובר ראשון בדין הוא מרוויח. מי שבא מוקדם למשפט ביום ראש השנה ראשון, הוא זכה. המאחר ומגיע מאוחר או אחרון - אוי ואבוי לו. כי על המאחר יש יותר תביעה, יש עליו יותר 'חרון אף' בשמים. המקדים זוכה.

ה'כבש' החזק יותר - דוחף ויוצא תחילה

איך נזכה להיות ראשונים בדין? אומר ר' איצ'לה בלאזר זצ"ל, כאן גילו לנו רבותינו את הסוד הזה, במה שהמשילו בשלשה משלים את הענין של 'כבני מרון'. יש שלושה מהלכים שאדם יעבור במשפט תחילה לפני כולם. המהלך הראשון, הוא כמו ה'כבשים', איזה כבש יוצא ראשון מה'דיר'? - מי שהוא יותר חזק. אם הכבש הוא גיבור וחזק, הוא נותן דחיפה לזה, ובעיטה לשני, והוא פורץ לו דרך ויוצא ראשון. הוא משתמש בכח שלו ויוצא תחילה. זה אופן אחד של המשל.

מי שיש לו יותר 'זכויות' הוא דוחק ונכנס תחילה לדין

והנמשל, הוא לגבי הדין שלנו, מי זוכה להיכנס להיות נידון תחילה, מי שיש לו יותר כח. אחד שהוא משופע וגדוש במצוות, עשה הרבה מצוות וצבר הרבה זכויות, הרי שיש לו כח לדחות אחרים, הוא 'דוחף' את כולם בכח זכויותיו, ויש לו כח לדחוק, ועל כן הוא יעבור ראשון בדין. כי יש לו יותר זכויות. זה המשל של הכבשים, כמו הכבש שהוא יותר גיבור הוא יוצא ראשון, כך מי שאסף יותר תורה ומצוות עובר ראשון במשפט.

מעלה בית מרון אינו תלוי אלא בקדימה

אופן שני, המשל השני, זה מעלה בית מרון, בזה זה כבר לא תלוי מי יותר 'חזק', זה תלוי ב'זמן'. מי הקדים והגיע למעבר הצר הזה תחילה - הוא זה שעובר ראשון. מי שאיחר, אומרים לו 'תחכה עד שיעבור הראשון'. הראשון זכה. אי אפשר לעקוף.

המקדים לשוב בתשובה כמה שיותר מוקדם נידון תחילה

וכך גם הנמשל, לגבי הדין בראש השנה, מי זוכה להיכנס תחילה לדין לפני שיפוש חרון אף? - זה לא תלוי ב'זכויות', אלא זה תלוי בהכנה. מי שהקדים לבוא למקום הזה - זכה. מי

שהקדים והכין את עצמו לקראת המשפט, הוא לא חיכה ל'תקיעות' של ראש השנה כדי להתעורר... אלא כבר מעכשיו - תחילת אלול - הוא מכין את עצמו בתשובה וסליחה וצדקה, אחד כזה שהכין את עצמו לפני האחרים, הוא זוכה לעבור במשפט לפני כל אלו שבאו והתחילו לעסוק בתשובה אחריו.

הכל תלוי ברצון המלך

אופן השלישי, המשל שלישי, הוא חיילות של בית דוד, בזה לא תלוי לא בגבורה או במי שמקדים, אלא זה תלוי ברצונו של המלך. מה שדוד המלך ע"ה מצווה - כך יהיה. זה רצון המלך.

'וחנותי את אשר אחון וריחמתי את אשר ארחם'

וכך גם הנמשך לגבי הדין שלנו ביום ראש השנה, שיש לנו כלל גדול, שהקב"ה ית"ש יש לו הנהגה מיוחדת "וחנותי את אשר אחון וריחמתי את אשר ארחם" (שמות לג יט), ודרשו רבותינו (ברכות ז.) אף על פי שאינו כדאי ואף על פי שאינו הגון. פעמים הקב"ה לא מתייחס למעשי האדם, מעשיו של האדם אינם מתוקנים - והקב"ה מרחם עליו. כי הקב"ה 'מלך', ויש לו זכות לעשות מה שהוא רוצה. אי אפשר לשאול את המלך למה אתה רוצה ואתה עושה כך או כך. אם כן מי שהקב"ה יבחר בו שייכנס תחילה לדין בראש השנה, יזכה להיות נידון תחילה.

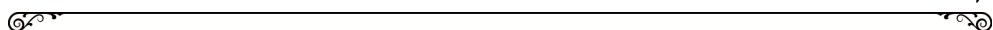

ג' אופנים להיכנס תחילה לדין

הרי לנו שלושה אופנים לזכות להיות נידונים תחילה לפני כולם ביום הדין והמשפט, קודם שיתרבה 'חרון אף'. או מי שאסף הרבה זכויות, או מי שהכין את עצמו מוקדם יותר, או מי שהקב"ה אוהב אותו והחליט לבחור בו.

לא פשוט להסתמך על ה'זכויות' שיש לנו...

מעשה בואו ונחשוב, באיזה קבוצה אנחנו שייכים? - אם תאמר בקבוצה של אלו שיש בהם כח לדחק ולהיכנס תחילה בכח הזכויות שיש להם, תתבונן נא, האם קיימת מצוה אחת כהלכה... ראיתי מעשה על שנים מגדולי ישראל, אחד אומר לחבירו 'אוי, מה נעשה

עם העבירות? אמר לו השני, 'מהעבירות שלי אני לא כל כך דואג, אני אעשה תשובה, אבל אני מתבייש מהמצוות שלי... איך קיימתי את המצוה...'. איך נברא ה'מלאך' שנוצר על ידי קיום המצוה. יש מלאכים שנבראים שוכבים על הרצפה... כי המצוה הייתה שטוחה... כך בראו אותם... כל ימיו 'בעל מוס'. היכן ההכנה הכוונה והשמחה שצריכה להיות בכל מצוה? - על דא קבכינא. איך מקיים 'תורה' ו'תפילין'. זה לא כל כך פשוט לסמוך על זה שאסף תורה ומצוות.

'מאי חזית דדמא דידך סומק טפי'

ואם תאמר, שאתה מהקבוצה השלישית, 'הקב"ה אוהב אותי, והקב"ה יעביר אותי תחילה לפני כולם'. זה גם ספק. על סמך מה אתה בטוח בדבר הזה?! הרי הכל תלוי ברצונו יתברך. הרי גם את השני הוא אוהב, ו'מאי חזי דדמא דידך סומק טפי?!'. נמצא שגם על זה אי אפשר לסמוך.

העצה להקדים ולשוב בתשובה

מה נשאר לנו? - העצה של ההכנה. כל מי שיתכונן לראש השנה יותר מוקדם מחבירו - זכה. מי שהתעכב והתאחר וידחה ויגיד 'מה רוצים ממני? יש עוד שלושים יום! יש עוד זמן! עוד נעשה תשובה אחר כך...', אם כל השנה זה טעות - קל וחומר ב'אלול'. כל רגע ורגע צריך להקדים, לקום לסליחות ולעשות תשובה כמו שצריך. זה היסוד. להתעורר מוקדם, ויפה שעה אחת קודם. רק כך נזכה להיכנס לדין כמה שיותר מוקדם, קודם שישוב חרון אף.

במוצאי כיפור נזכר בראש השנה הבא....

מספרים על הגאון רבי ישראל סלאנט זצ"ל, שבמוצאי יום כיפור ראו אותו שהוא כולו אחוז בחלחלה, כולו רועד מפחד. שאלו אותו, 'כבוד הרב מה הבהלה? הרי עבר יום כיפור, ומחלו לנו על כל העוונות?!', אומר להם 'אני שמעתי את התקיעות של מוצאי כיפור, (תוקעים בשופר כדי שירוצו לאכול...) ומיד כששמעתי את התקיעות האלה נבהלתי, כי נזכרתי שיום ראש השנה הבא מתקרב ובא...'. כבר הוא חושב על ראש השנה הבא. הוא לא מסתכל שלפני עשרה ימים היה ראש השנה. כי כך מתכוננים. מי שמתכונן מוקדם יותר - נידון מוקדם יותר.

קצת על הגאון רבי יצחק בלאזר זצ"ל

זה העצה שיש לנו, להקדים ולבוא תחילה. כך אומר הגאון רבי יצחק בלאזר זצ"ל. הוא היה גאון אדיר, איש אלקים קדוש ונורא, מתלמידיו המובהקים של הגאון ר' ישראל סלאנט זצ"ל, [הוא קבור כאן בירושלים ב'הר הזתים' וזכינו להשתטח על קברו], ואם נבוא לספר עליו נפלאות מה שסיפרו התלמידים, לא נסיים. אין לשער ואין לתאר. על צדקותו, ועל שקידת התורה קדושה, ושמידת הלשון שלו. הוא היה איש מוסרי להפליא. מעולם לא שח שיחת חולין. מעולם לא דיבר לשון הרע, ולו מילה אחת. אין לשער צדקותיו, החסד, והענוה, וכל מעלות שמנו חכמים נתקיימו בו.

קביעות לימוד מוסר שעתיים בכל יום

עליו אמרו שהוא היה פטור מללמוד מוסר - מה שלא אמרו על אף אחד - לרוב צדקותו וחסידותו ויראתו. ואף על פי כן היה הוא לומד מוסר שעתיים בכל יום ויום. היה אומר שבלי זה הוא לא מרגיש יראת שמים. יושב כל יום שעתיים ולומד מה חובתו של האדם בעולמו.

תענית דיבור מראש חודש אלול

כל החודש הזה - חודש אלול - היה יושב רק על התורה ועל העבודה, והתפללות שלו היו בוקעות שמים וארץ. אחרי כל תפלה ותפלה שלו, מצאו שלוליות של דמעות במקום תפלתו. וכל ימיו, מראש חודש אלול עד יום הכיפור, היה ב'תענית דיבור'. היה עוזב את הבית שלו, והולך לאיזה בית כנסת ובית מדרש ואינו מדבר מילה אחת כל הארבעים יום הללו. לא משנה מי שיבוא. הוא כתב במכתב "גדר גדרתי ואיני יכול לעבור על זה". פעם אחת נולדה לו בת בחודש אלול, ואפילו עם אשתו לא דיבר, רק אמר לה 'מזל טוב', והיה כותב לה פתקים... כי גדר גדרתי, ולא אעבור על זה. כי צריך הכנה לקראת יום ראש השנה ויום הכיפורים!

עשרים שעות ביממה לתורה

וכך מתכוננים ליום הדין והמשפט, וכך היו נוהגים תלמידיו של ר' ישראל סלאנט, וכמו שמספר התלמיד שלהם בספר אור יהל, שהוא מספר, אני הכרתי את התלמידים של הגאון ר' ישראל סלאנט, ובימים אלו של ההכנה לקראת הדין והמשפט, היו לומדים ועמלים בתורה **עשרים שעות מעת לעת!** את כל זמנם ניצלו לשקידת התורה. יש בני אדם שעשרים שעות של תורה זה ה'מכסה החודשית' שלהם... אבל אצלם זה היה 'מכסה יומית'... נותר

להם רק ארבע שעות בלבד לכל הצרכים הנותרים כאכילה שתיה ושינה, וכל השאר רק לתורה! כי יש 'משפט', וראש השנה מתקרב, וצרכים זכויות. ואין זכות גדולה יותר מתורה, ולכן חוטפים ומנצלים את הזמן כמה שיותר.

להבין מהות יום המשפט

יש בני אדם כסילים, שהם מחכים 'מתי יבוא ראש השנה...', ולמה הם מחכים? - כי יש לו תענוג, כי הוא אוכל 'רימונים' וגם 'תפוח בדבש', זה כל 'ראש השנה' שלו, והוא גם שומע שופר... צריך לתפוס את מהות היום הזה, זה יום הדין, יום המשפט, נכתב ונפסק לאדם מה יהיה לו כל השנה!

אם היו מזמינים את האדם לדין בעולם הזה...

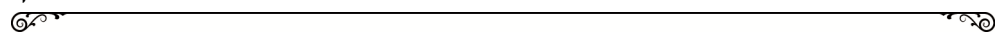
אם אדם היה לו 'משפט' כאן בעולם הזה, מודיעים לו, 'עוד חודש משפט!', ואולי הוא יקבל עשר שנים מאסר, אולי גלות, אולי מיתה רח"ל - בודאי היה האדם 'רועד מפחד', הוא לא היה יכול לאכול ולא לשתות ולא לישון מרוב החלחלה שיש בו. הוא היה הופך שמים וארץ בשביל למצוא לו 'סנגור' טוב, שיליץ עליו יושר, והיה מחפש כל תחבולות שבעולם איך לצאת זכאי בדין. ואילו כאשר מגיע 'ראש השנה', יום הדין האמיתי, כאן הוא רגוע... 'שנה טובה ומתוקה', 'שנה טובה ומבורכת', 'תזכו לשנים רבות נעימות וטובות'. ובזה הוא חושב שזה מסתכם. והסיבה היא כי לא תופסים ולא יודעים נכונה מה זה 'יום הדין'.

חשבון הצרות והמאורעות שארעו בשנה האחרונה

אם אדם יעשה חשבון מה עבר עלינו מראש השנה האחרון ועד היום, ייקח ויזכר איזה מאורעות ומקרים עברו עלינו, על הפרט ועל הכלל, איזה אסונות ואיזה מקרים, מתים וחולים וכו' וכו' וכו', ויבין כי הכל נכתב ב'ראש השנה' שעבר, אם יעשה כך ויזכר היטב כל הצרות וכו' וכו', קצת יהיה לו ציור של חרדה מראש השנה הבא, שלא תחזור ותהיה שנה הבאה עם צרות כמו השנה הזו. לא ישב בטל, יגיד, 'עברו עלי ארבעים ראשי שנה ועברתי בשלום, גם זה יעבור בשלום...', - מי ערב שזה יעבור בשלום?! - הלא תראה איך עברה עליך השנה. תראה כמה אנשים שהתחפך עליהם הגלגל בשנה הזו רח"ל. מי ערב לך אם לא תעשה תשובה?!

הבהלה מהכרזת ראש חודש אלול

הגאון רבי ישראל סאלנט זצ"ל במכתבים שלו מתאר איך היה נראה בזמנו 'שבת מברכין' כשהיו מכריזים על ראש חודש אלול, היה 'פלצות', בהלה אדירה ואיומה הייתה

אוחזת בציבור. וסיפרו עליו שהיה מתעלף בהכרזת 'ראש חודש אלול', היו אומרים 'אלול' והוא היה נופל מרוב בהלה, כי משפט בא. כל כמה שיקדים האדם בהכנה לראש השנה בריבוי תורה מצוות תפלה וחסדים, וינצל את ימי הרצון לתשובה ושיפור המעשים, אזי יועיל לו ויזכה בעזרת ה' לשנה טובה ומבורכת. ה' יהיה בעזרנו. ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

חידושים והערות בעניני ט"ו באב

סימן א

בענין זמן בריתת העצים למערכה

תענית (ל' ב'): "אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים וכו', חמשה עשר באב מאי היא, רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו יום שפוסקים בו מלכרות עצים למערכה, דתניא רבי אליעזר הגדול אומר כיון שהגיע חמשה עשר באב תשש כוחה של חמה ולא היו כורתים עצים למערכה" ע"ש. וכן הוא במסכת בבא בתרא (קכ"א ב') ע"ש.

וראיתי לגאון הצדיק רבי פינחס מפילץ ז"ל בספרו היקר שפתי צדיק על התורה (אחרי פרשת ואתחנן, לט"ו באב, אות ג', דל"ד ע"ג) שכתב: "בט"ו באב פסקו לכרות עצים למערכה. לא מצאתי מתי היו מתחילים לכרות, וכי תימא בחודש טבת כשמתחילה החמה להתגדל - זה תמוה כי כח חמימות החמה אחר ט"ו באב הוא הרבה יותר מסוף החורף כמו שהכל מרגישים, ואולי היו מתחילים לכרות מן העצרת וכו', וגם זה רחוק" ע"ש. וכיוצא בזה כתב (שם סוף אות ג'): "יש לדעת הזמן שהתחילו לכרות העצים שאינו מבואר אימתי היתה ההתחלה של כורת העצים" ע"ש.

ובעניותי יש לי להעיר שהדבר מבואר בחידושי אגדה לרבינו המהרש"א ז"ל בבבא בתרא שם: "כיון שהגיע ט"ו באב תשש כחה של חמה ולא היו כורתין עצים. זכר התלמוד זמן שפסקו מלכרות, ולא זכר עד אימת פסקו ושהתחילו שוב לכרות. ואפשר שזמנו דומיא דהכי, דהיינו בט"ו בשבט, שזמנו שוה בימי הגשמים כמו ט"ו באב בימות החמה, ואז מוסיף כח החמה באילנות, דהא מהאי טעמא אמרינן בראש השנה (ב' א') דט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות לבית הלל, ואמרינן (שם י"ד א') דטעמא הואיל ויצאו רוב גשמי השנה ע"ש, והיפך זה כאן בט"ו באב שתשש כח החמה ומתחילין ימי הגשמים ולחלוחית נוסף בעצים", עכ"ד. ומפורש שדעת המהרש"א ז"ל שזמן התחלת כריתת העצים למערכה הוא בט"ו בשבט.

איברא דתמה אני על עצמי, וחושבני שהדברים מפורשים על אתר בדברי הרשב"ם ז"ל שם בבא בתרא שכתב "מניסן ועד ט"ו באב היו כורתין עצים לצורך המערכה לכל

השנה מכאן ואילך תשש כחה של חמה, ויש בעצים לחלוחית ומעלים עשן, וגם מגדל תולעת וכדאמרינן במדרש איכה" ע"ש. הרי שהדברים מפורשים שבניסן היו מתחילים לכרות עצים למערכה, וזה לא כמו שכתבו הנך רברבי ז"ל, אלא שנעלם ממני מקור הדברים של הרשב"ם ז"ל דמנא ליה דמניסן התחילו לכרות עצים למערכה, וצ"ב.

מיהו יש לעיין הן בדברי הרשב"ם ז"ל, הן בדברי המהרש"א ז"ל, שאם כל הטעם מפני הלחלוחית ובימות הגשמים מתווספת לחלוחית בעצים, וכדכתב להדיא המהרש"א ז"ל, אם כן מדוע התחילו לכרות עצים מחודש ניסן (לרשב"ם) או מט"ו בשבט (למהרש"א), והרי בחודש ניסן עצמו נמי משכח שכיחי קטירי וכמפורש בראש השנה (ד' ב') ופירש רש"י ז"ל: "בניסן משכח שכיחי קטירי, עבים מתקשרים וגשמים יורדים והוי כימות הגשמים" ע"ש, ובנדרים (ס"ב ב') הנודר עד שיפסקו הגשמים הוא עד שיצא ניסן כולו, וכתבו התוספות והר"ן ז"ל משום דעד ניסן רגילים גשמים לרדת ע"ש, ועיין מה שכתבתי בס"ד בחיבורי כנסת יעקב (סימן ב', דף ד') בהך מילתא אי ניסן חשיב ימות הגשמים ע"ש, ויש להוסיף לשם לרש"י שמות (י"ג ה') עיין שם.

ואם היתה לנו רשות לבאר היינו אומרים בס"ד, דזמן התחלת כריתת העצים היה **בט"ו בסיון**, ואמינא לה מהא דאיתמר בבא מציעא (ק"ו ב'): "חצי סיון תמוז וחצי אב קיץ", ופירש רש"י ז"ל: "קיץ הוא חוזקו של יובש ועל שמייבשין באותו פרק תמרים ותאנים לקציעות והן נקראים קיץ", ולפי זה ימתק שבחצי אב שהוא ט"ו באב היו פוסקים מלכרות שאז תשש כוחה של חמה, ומינה נמי לתחילת הזמן שהוא בחצי סיון דהיינו ט"ו סיון וכנ"ל ודוק. זה הנלע"ד בס"ד.

ודע דבשפתי צדיק (שם, אות ד') נסתפק בהא דהוצרכו העצים למערכה להיות מאותם שנכרתו קודם לט"ו באב, אם היינו דוקא לקרבנות ציבור אבל יחיד שהביא עצים עם קרבנו, היה יכול להביא מעצים שנכרתו אף אחרי ט"ו באב ע"ש.

ובעניו איני מבין ספקו, דזיל בתר טעמא, דהא איכא עשן ותולעים וכמו שכתב הרשב"ם ז"ל לעיל, ולפי זה לא שנא קרבנות צבור לא שנא יחיד, צריכים העצים להיות מאותם שנכרתו קודם ט"ו באב ודוק.

ודע מה שכתב רבינו מהרש"א שם שמבואר בגמרא בראש השנה דטעמא דבית הלל דאמרו ט"ו בשבט הוא ראש השנה לאילנות משום דיצאו רוב גשמי שנה, הנה בראש השנה (י"ד סע"א) אמרו כן אליבא דבית שמאי, ועיין בתוספת יום טוב ראש השנה (פ"א סוף מ"א) עיין שם. שו"ר בתוספות שם (ד"ה באחד) שכתבו דאף דמפרש תלמודא טעמא דבית שמאי דאמרו באחד בשבט ראש השנה לאילנות משום שכבר יצאו רוב גשמי שנה, מכל מקום

הוא הדין נמי טעמא דבית הלל דאמרו בט"ו בשבט ע"ש, ולפי זה לשון המהרש"א
 "ואמרינן בגמרא שם מאי טעמא" וכו', אינו מדוקדק ודוק.

גם מה שכתב רבינו מהרש"א ז"ל שמיום ט"ו באב מתחילין ימי הגשמים, בעניותי לא
 זכיתי להבין, ועיין נדרים (ס"ב ב' וס"ג א') ותענית (יו"ד א') ובפירוש המיוחס לרש"י ז"ל
 (שם ד"ה מ"ה מעיילי), ויומא (כ"ט רע"א) שלהי דקייטא קשה מקייטא וברש"י שם, ובבא
 מציעא (ק"ו ב') אמרו שחצי אב אלול וחצי תשרי חום, וקצת.

עוד דע דלכאורה מחלוקת זו מתי יצאו רוב גשמי השנה, הוי מחלוקת במציאות, ועיין
 מה שהאריך בזה בשו"ת אפרקסתא דעניא ח"א (סימן ק"ח) ובהערות שבסוף הספר
 לשם (דקס"ז ע"ד), ועיין בזה בחיבורי תורת יעקב (ס"ס י', וסימן פ"ח הערה ט', וסימן מ"ה, וסימן
 צ"ז אות ב') מה שהבאנו שם בענין מחלוקת במציאות, וצרף לכאן, ועיין בזה בארוכה
 בחיבורי כנסת יעקב (קונטרס ו' דף קמ"ג), ובחיבורי כרם יעקב (דף מ"ב, ודף נ"ד) ונתבאר
 במקומו ואכמ"ל. [כ"א מנחם אב תדש"ם].

סימן ב

בענין מט"ו באב מאן דמוסיף יוסיף

בבא בתרא (קכ"א א'): "אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים וכו', חמשה עשר באב מאי היא, רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו יום שפוסקים בו מלכרות עצים למערכה, דתניא רבי אליעזר הגדול אומר כיון שהגיע חמשה עשר באב תשש כוחה של חמה ולא היו כורתים עצים למערכה, אמר רב מנשה וקרו ליה יום תבר מגל, מכאן ואילך דמוסיף יוסיף, שאינו מוסיף יסיף. מאי יסיף, תני רב יוסף תקבריה אימיה".

ובתב הרשב"ם ז"ל: "אותו יום שפסקו לכרות עצים היו שמחים לפי שבאותו יום היו משלימין מצוה גדולה כזאת: מט"ו באב ואילך, דמוסיף מן הלילה על היום לשנות יוסיף ימים, שמתוך שהלילות מאריכין והימים מתקצרים צריך לעסוק בלימודו גם בלילה ודלא מוסיף יסיף שימות בחצי ימיו" ע"ש.

ולבאורה אינו מובן מדוע נסמך ענין זה דמכאן ואילך דמוסיף יסיף וכו', להך מילתא דבט"ו באב פסקו לכרות עצים למערכה, דמאי שאטייה הכא, וכבר לימדנו רבינו הרשב"א ז"ל בתשובותיו ח"א (סימן שי"ד) וזו לשונו, לשון הזהב והאדרת: "מחכמת מחברי התלמוד להודיע ענינים גדולים דרך שתיקה מתוך סידורן לבד" ע"ש, ועיין בזה בחיבורי ברית יעקב (סימן ל"ה הערה ג') וצרף לכאן, ובס"ד הארכתי בזה במקומו להראות נפלאות התלמוד בסמיכת הדברים זה לזה. [נדוחק לומר דרק משום שהוא אותו זמן - ט"ו באב - סמך התלמוד ענין זה לענין שלפניו].

אבל ראיתי בפירוש המיוחס לרבינו גרשום ז"ל לבבא בתרא שם שכתב טעם אחר מדוע יום ט"ו באב היה יום שמחה לישראל, וזו לשונו: "יום שפסקו מלכרות עצים למערכה, ולפי שעה שהיו עוסקים לכרות עצי המערכה היו מתבטלים מתלמוד תורה, אבל אותו יום פסקו ועשאוהו יום טוב שמיכן ואילך היו עוסקים בתורה: דמוסיף מן הלילות על הימים לתלמוד תורה, מוסיף ימים לעולם הבא שמשם ואילך הלילות ארוכים", ע"ש. ולפי ביאורו מובן יפה מדוע סמך התלמוד מאמרים הללו, דבעניני שקידת התורה קא עסקינן, ודוק כי קצרתי.

ועל דאיתמר התם שבט"ו באב פסקו לכרות עצים למערכה ואמר רב מנשיא וקרו ליה יום תבר מגל, ראיתי מקשים "הפליאה במאמר זה נשקפת לעיני כל, מדוע ולמה שברו

את הגרזן הזה שכרתו בו עצים למערכה ועברו בשאט נפש על לאו דבל תשחית, שאנחנו מצווים ועומדים שלא להשחית שום דבר שיש בו צורך לבני אדם. והלא כה הגידו חכמים "כל המשבר כלים דרך השחתה עובר בבל תשחית ואינו לוקה אלא מכת מרדות מדבריהם" רמב"ם הלכות מלכים פ"ו ה"ט, קדושין ל"ב א', ועיין שבת ס"ז ב', וק"ה ב' וק"מ ב' וספר חסידים סימן תתרי"ד, כלשון הגאון הרב"ז בספר תשובותיו ח"ג (סימן פ"ח) ועיין שם מה שהאריך ליישב.

ובעניותי נ"ל דקושיא מעיקרא ליתא, שמעולם לא שברו את הגרזן ממש, אלא כוונתם ז"ל שביום ט"ו באב שבתו ופסוק מלכרות, ויותר לא השתמשו בגרזן לזה יקרא שבירה, דשבתו מלהשתמש בו, וכלשון הרשב"ם שם "יום תבר מגל, שנשברו הקרדומות **שאין צורך עוד בהן** לחטוב עצים", וכן כתב בפירוש המיוחס לרבינו גרשום שם "תבר מגל, שהיה פוסק מגל מלכרות עצים למערכה". ודוק.

איברא דלפי שעה דלא ידעתי מאי קא משמע לן רב מנשה באומרו דקרו לט"ו באב יום תבר מגל, דמאי נפקא לן מידיעה זו, דקרו לט"ו באב יום תבר מגל, ועיין.

סימן ג

בענין לימוד תינוקות כל היום כולו ומקצת מהלילה

כתב הרמב"ם הלכות תלמוד תורה (פ"ב ה"ב): "מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה וכו' ויושב ומלמדן כל היום כולו ומקצת מן הלילה כדי לחנכן ביום ובלילה" וכו'.

וראיתי לרבינו הגדול ז"ל בשו"ת חתם סופר (חושן משפט סימן צ"ב) שכתב: "ולא נודע לנו מאין לו להרמב"ם זה" וכו', ועיין שם מה שכתב למצוא מקורו.

ובעניותי לא ידעתי מדוע לא ציין לדברי המגדל עוז על הרמב"ם שם שכתב: ויושב ומלמדן כל היום כולו וכו', לפי דעתי זה פסק ממה ששנינו במסכת אבות (פ"א מ"ג) דמוסיף יסיף ודלא מוסיף יאסוף ואמרו [בתענית ל"א וב"ב קכ"א ב'] מט"ו בניסן עד ט"ו בניסן, ואם יש לו ראייה אחרת לא ידעתי" עכ"ל.

וביאור דבריו ז"ל הוא כמו שכתב רבינו הגדול הגר"א ז"ל בביאורו ליוורה דעה (סימן רמ"ה סק"כ) וזו לשונו: "יושב ומלמדן כל היום וקצת מהלילה וכו' כמו שאמרו בסוף תענית ובבא בתרא (קכ"א ב') דמוסיף וכו' ולשון תקבריה אימיה לא שייך אלא בתינוקות" עכ"ל.

והיינו דהתם איתא הכי: "לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיום הכפורים", ושאל תלמודא "ט"ו באב מאי היא", וקאמר "רבה ורב יוסף דאמרי תרוויהו יום שפוסקין בו מלכרות עצים למערכה, תניא רבי אליעזר הגדול אומר כיון שהגיע ט"ו באב תשש כחה של חמה ולא היו כורתים עצים למערכה אמר רב מנשה וקרו ליה יום תבר מגל, ומכאן ואילך דמוסיף יסיף שאינו מוסיף יסיף תני רב יוסף תקבריה אימיה". ופירש הרשב"ם: "מט"ו באב ואילך דמוסיף מן הלילה על היום לשנות יוסף ימים כדכתיב כי הוא חייך וכתוב כי אורך ימים ושנות חיים ושלוש יוספו לך שמתוך שהלילות מאריכין והימים מתקצרין צריך לעסוק בלימודו גם בלילה ודלא מוסיף יסיף". ומדקאמר **תקבריה אימיה**. שמע מינה **דבתינוקות מיירי**, ולזה נתכוונו המגדל עוז והגר"א ז"ל, ודוק.

וראיתי שכן כתב בספר עבודת המלך על הרמב"ם שם, והוסיף עוד ראייה משמות רבה (פמ"ז) רבנן אמרי ביום ובלילה [למד הקב"ה עם משה רבינו ע"ה] שנאמר ויהי

שם עם ה', לכך התקינו חכמים שיהיו משנין [מלמדי תינוקות] יושבים בבקר ובערב שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה" ע"ש. וכבר ציין לזה הגאון האדר"ת ז"ל בהגהותיו בני בנימין על הרמב"ם שם, משם הגר"ח"נ ז"ל ע"ש.

איברא דיש לעיין אם דברי מדרש שמות רבה הנ"ל יכולים לשמש מקור לדברי הרמב"ם ז"ל הללו שמכאן חצב ולקח דבריו שמלמדין תינוקות מקצת מהלילה, אחר שמדרש שמות רבה הוא מדרש **מאוחר** ולא ראוהו רבותינו הראשונים לא רש"י, ולא בעל הערוך, ולא רשב"ם ולא התוספות, ולא בעל ילקוט שמעוני, וכמו שהראיתי בעליל בחיבורי הדר יעקב ח"ד (בנספח דבס"ס ט'), ובחיבורי מנוחת שלום ח"ד (סימן ג'), ובחיבורי זכרון משה ח"ג (ס"ס י"א) עיין שם מפי ספרים וסופרים, והבאתי שם דברי הגאון משאלוניקי רבי אברהם הכהן ז"ל בספרו טהרת המים שכתב להדיא שהרמב"ם ז"ל ראה רק מדרש בראשית רבה עיין שם בזה.

ובס"ד לדידי יש להוסיף מקור נוסף והוא ממשנה ערוכה במסכת שבת (פ"א מ"ג): "באמת אמרו החזן רואה הינן התינוקות קוראין" וכו' ודוק. ובס"ד במקום אחר כתבנו בזה בארוכה וכעת אינו לפני, ועוד יתבאר בעזר האל הנותן דעת וחיים.

סימן ד

בענין בנות ירושלים היו יוצאות וחולות בכרמים

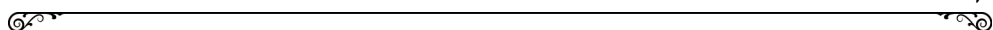
תענית (כ"ו ב') תנן: "אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין שלא לבייש את מי שאין לו, כל הכלים טעונין טבילה, ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים, ומה היו אומרות בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך, אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה, שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל, ואומר תנו לה מפרי ידיה ויהללה בשערים מעשיה".

ובתלמוד שם (ל"א א'): "בנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים כו', תנו רבנן בת מלך שואלת מבת כהן גדול, בת כהן גדול מבת סגן, ובת סגן מבת משוח מלחמה, ובת משוח מלחמה מבת כהן הדיוט, וכל ישראל שואלין זה מזה, כדי שלא יתבייש את מי שאין לו: כל הכלים טעונין טבילה: אמר רבי אלעזר אפילו מקופלין ומונחין בקופסא: בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים: תנא מי שאין לו אשה נפנה לשם".

וראיתי בפירוש מלאכת שלמה למשנה שם שכה כתב: "כתוב בספר כל בו (סימן ס"ב) יש תמהין איך היה טוב המנהג הזה בעיני החכמים שיחטפו איש את אשתו, וחס ושלום דומה כאילו היו בנות [ישראל] הפקר. ואין זה תימה, כי יש לדעת שכל מי שידו מגעת להשיא בתו לא היה שולחה שם, שאם היתה קטנה מה תועיל חטיפתו, הרי אינה מקודשת בלתי דעת אביה, ואם היתה נערה או בוגרת אם חושש לה לא יניחנה לצאת לשם, ואם יתיר לה לצאת יזהירנה שלא להתקדש אלא להגון לה, והדבר ידוע שאינה מתקדשת אלא לדעתה, אבל המנהג בשביל הבנות שאין יד אביהן משגת להשיא אותם, ואולי היו יושבות עד שילבין ראשן, אם לא על ידי המנהג הזה". ועיין בדברי הרב המאירי לתענית שם, ובפירוש תפארת ישראל למשנה שם.

ובעניותי איני מבין בתרתי, חדא מהו זה שאומר שמנהג היה "שיחטפו איש את אשתו", וכן חזר וכתב מה תועיל "חטיפתו", היכן נזכר במשנה ובתלמוד שם שהיו "חוטפים" להם נשים, אתמהא.

ותו איני מבין מה שכתב שמנהג זה היה "בשביל הבנות שאין יד אביהן משגת להשיא אותם", והרי בתלמוד אמרו שבכלל בנות ירושלים היוצאות וחולות בכרמים היו בת

מלך, ובת כהן גדול, ובת סגן וכו' וכו"ל, ואינו מסתבר שבת מלך, וכן בת כהן גדול וכו', לא היתה ידן משגת להשיא בנותיהם. [ודוחק לומר שמה שהן שיצאו גם זה בכלל שלא לבייש].

ועבשיו בימים אלו ממש נדפסה על ידי "מכון ירושלים" המאיר עניינו בספרים יקרים, מהדורה חדשה של שו"ת בית דוד לגרז"ו לייטר ז"ל, וראיתי לו שם (סימן קכ"ח) שנשאל בביאור המשנה "שלא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכוים הכיפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין וכו', ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים ומה היו אומרות בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך", דיפלא הדבר מאוד שזה היה ביום הכיפורים.

והשיב הגרז"ו לייטר ז"ל: "בפירוש המשנה נראה לומר דבנות ירושלים יוצאות בכלי לבן זה היה ביום הכיפורים, והא דבנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים, זה היה בט"ו באב, ודוק בזה ותמצא פתרון לתמיה זו" עכ"ל.

ובסוף הספר (דף קמ"ח) נדפס מה שהעיר בזה בארוכה הגאון רבי ישראל וועלץ ז"ל, והביא דברי הריטב"א בבא בתרא (קכ"א א') שכתב להדיא שביום הכפורים היו יוצאות וחולות בכרמים ולא היו חוששים מיצר הרע עש"ב, ועוד לו בארוכה בספרו שו"ת דברי ישראל ח"א (סימן קנ"ח) ע"ש.

ונעלם ממני מדוע לא הזכירו דברות רז"ל, שהנה בספר איכה (א' ד') כתוב: "כהניה נאנחים, בתולותיה נוגות", ובתרגום שם: "כהנהא אניחן על די בטילו קורבניא, בתולתהא ספדן על די פסקו למיפק בחמשא עשר יומין באב **וביומא דכפוריא** די הוא בעסרא יומין בתשרי לחינגא בחינוגין" עיין שם.

ומפורש להדיא שהבנת המשנה דתענית כפשטה, שאף ביום הכיפורים היו יוצאים בנות ירושלים "לחינגא בחינוגין" והיינו חולות בכרמים וצ"ע, וכתבתי עוד במקומו בס"ד, ויתבאר בעזר האל וישועתו הנותן וחונן דעת וחיים.